

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Корженко Ольга Михайлівна

УДК 34.01:351.74

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВА ПІДГОТОВКА
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ТРАНЗИТИВНИХ УМОВАХ**

081 – Право

08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктор філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.М. Корженко

Науковий керівник: Матвєєва Лілія Георгіївна, доктор юридичних наук,
професор

Одеса – 2026

АНОТАЦІЯ

Корженко О. М. Професійно-правова підготовка поліцейських в транзитивних умовах. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2026.

Необхідність дослідження проблематики професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах посилюється динамікою інституційних трансформацій держави, зміною характеру безпекових викликів та потребою адаптації правоохоронної діяльності до стандартів демократичного врядування і верховенства права. У контексті глибоких соціально-політичних змін, реформування сектору безпеки та оборони, а також інтеграції України до європейського правового простору особливого значення набуває формування сучасної моделі професійно-правової підготовки поліцейських, здатної забезпечити ефективне виконання ними службових функцій, дотримання прав і свобод людини та підвищення рівня суспільної довіри до правоохоронних органів.

У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах.

Проаналізовано історичну еволюцію системи підготовки кадрів органів внутрішніх справ і поліції в Україні, що у контексті транзитивного розвитку держави дало змогу вперше виокремити її основні етапи: *пострадянський період трансформації* (1991–2004 рр.), *етап часткових реформ та євроінтеграційної орієнтації* (2005–2014 рр.), *реформаційний період створення Національної поліції* (2014–2021 рр.) та *сучасний етап функціонування за умов воєнного стану* (з 2022 р.). Встановлено, що розвиток системи професійної підготовки правоохоронців відбувався як поступовий перехід від закритої міліцейської моделі до більш відкритої та адаптивної поліцейської освіти, орієнтованої на

інтеграцію до міжнародного освітнього та безпекового простору, при збереженні окремих інституційних традицій попередніх періодів.

У першому розділі також проаналізовано сучасний стан наукових досліджень професійно-правової підготовки поліцейських, що дало змогу виокремити основні етапи її наукового осмислення: перший (з моменту проголошення незалежності України до 2014 р.) охоплює дослідження професійно-правової підготовки працівників міліції, організаційно-правових засад кадрового забезпечення органів внутрішніх справ, розвитку відомчої освіти, формування правової культури та удосконалення освітнього процесу у спеціалізованих закладах МВС; другий етап (з 2015 р. дотепер) пов'язаний із дослідженнями підготовки поліцейських у контексті реформування правоохоронної системи, модернізації форм і методів навчання, використання зарубіжного досвіду, аналізу перехідного періоду реформ та трансформаційних процесів у діяльності поліції в умовах збройного конфлікту та воєнного стану.

Розроблено авторську класифікацію методологічних підходів до професійно-правової підготовки поліцейських, що відображає її концептуальну логіку як послідовний перехід від ціннісних засад до практичної ефективності професійної діяльності. Доведено, що результативність підготовки у транзитивних умовах забезпечується комплексним поєднанням аксіологічного та гуманістичного підходів (світоглядна основа професії), особистісно-орієнтованого та компетентнісного (формування суб'єкта професійної діяльності), системного та інтегративного (організаційна цілісність освітнього процесу), діяльнісного і праксеологічного (практична реалізація професійних функцій), а також ресурсного, синергетичного та акмеологічного підходів, які забезпечують динаміку професійного розвитку й орієнтацію на безперервне самовдосконалення. У результаті обґрунтовано концептуальну модель сучасної методології поліцейської освіти як цілісну багаторівневу систему, що вибудовується за логікою: цінності → суб'єкт → система → результат → ефективність → професійний саморозвиток.

У другому розділі проаналізовано правові та інституційні засади професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах.

Доведено, що міжнародні, європейські та національні стандарти формують цілісну багаторівневу нормативно-ціннісну основу професійно-правової підготовки поліцейських, орієнтовану на утвердження принципів верховенства права, прав людини, професіоналізму, підзвітності та сервісної спрямованості правоохоронної діяльності. Установлено, що універсальні стандарти ООН визначають мінімальні вимоги до правозахисної, етичної та компетентнісної складових підготовки, тоді як європейські підходи конкретизують їх через концепцію демократичної поліції та механізми безперервного професійного розвитку. Національне законодавство України загалом імплементує ці орієнтири, проте процес їх повної практичної реалізації потребує подальшого вдосконалення, зокрема, шляхом поглиблення інтеграції практики ЄСПЛ, підвищення гнучкості освітніх програм і посилення їх відповідності сучасним викликам правоохоронної діяльності, включаючи умови воєнного стану та післяконфліктного відновлення.

Встановлено, що професійно-правова підготовка поліцейських у транзитивних умовах є комплексним інтегрованим процесом, який поєднує правову освіту, професійне навчання та ціннісне формування особистості правоохоронця, спрямований на розвиток його здатності діяти правомірно, компетентно й відповідально в умовах суспільних трансформацій. Доведено, що її ефективність визначається поєднанням фундаментальної правничої підготовки з практикоорієнтованими компонентами, а також урахуванням нових безпекових викликів, зокрема реформування інституцій, воєнного стану, цифровізації та зростання ролі громадянського суспільства. У цьому контексті сучасна модель підготовки має ґрунтуватися на багаторівневості, диференціації вимог до різних категорій поліцейських, безперервному оновленні змісту освітніх програм і посиленні їх практичної спрямованості, що забезпечує формування правозахисної та сервісної філософії правоохоронної діяльності.

Доведено, що кадрова політика Національної поліції України в умовах транзитивного розвитку виступає системоутворювальним чинником інституційної спроможності правоохоронної системи та ефективності виконання нею публічних функцій. Встановлено, що її трансформація після 2014 року засвідчила перехід від міліцейської адміністративно-бюрократичної моделі до сервісно орієнтованої поліцейської парадигми, заснованої на принципах відкритості, професіоналізму, доброчесності та європейських стандартах публічного адміністрування. Водночас з'ясовано, що реалізація кадрової реформи супроводжується низкою системних суперечностей, зокрема незавершеністю кадрового оновлення, дефіцитом кадрового ресурсу, збереженням елементів традиційної управлінської культури, корупційними ризиками та недостатньою ефективністю механізмів професійного розвитку. Обґрунтовано, що в умовах воєнного стану кадрова політика набуває стратегічного характеру та потребує нормативно закріпленої, комплексної і безперервної моделі управління персоналом, орієнтованої на підвищення адаптивності, професійної стійкості та спеціалізації поліцейських. Це дозволяє розглядати її як багатовимірну систему правових, організаційних і мотиваційних інструментів, спрямованих на формування сучасного, професійно компетентного та соціально відповідального кадрового потенціалу поліції.

Встановлено, що національно-патріотичне виховання виступає аксіологічною основою професійно-правової підготовки поліцейських, забезпечуючи формування їхніх ціннісних орієнтирів, правової стійкості та мотивації до служіння державі й суспільству. Національно-патріотичне виховання поліцейських визначено як цілеспрямований, системно організований процес формування у працівників поліції стійких ціннісно-світоглядних орієнтирів, громадянської відповідальності, правової свідомості та професійної мотивації до служіння українському народові, державі та праву, що забезпечує їхню готовність діяти правомірно, доброчесно і самовіддано в умовах суспільних трансформацій, безпекових викликів і воєнних загроз. Підкреслено, що таке виховання поєднує громадянсько-патріотичні, правові, морально-етичні,

культурно-історичні та професійні компоненти, спрямовані на утвердження принципів верховенства права, поваги до прав людини, захисту державного суверенітету й територіальної цілісності України та формування сервісної правозахисної філософії поліцейської діяльності.

Третій розділ присвячено світовим моделям професійно-правової підготовки поліцейських у трансформаційних умовах. Визнано, що професійно-правова підготовка поліцейських у державах усталених демократій характеризується високим рівнем інституційної зрілості, нормативної визначеності та системною орієнтацією на поєднання ефективності правоохоронної діяльності з безумовним дотриманням прав людини і принципу верховенства права. Доведено, що, попри відмінності в організаційних моделях (централізованих, децентралізованих чи змішаних), спільними рисами поліцейської освіти є її інтеграція з системою вищої освіти, компетентнісна спрямованість, багаторівневість і безперервність професійного розвитку, поєднання теоретичної та практичної підготовки, а також підзвітність поліції суспільству. Узагальнення цього досвіду має важливе методологічне значення для модернізації національної системи підготовки поліцейських, оскільки дозволяє адаптувати універсальні демократичні стандарти з урахуванням українських правових і безпекових реалій.

Показано, що професійно-правова підготовка поліцейських у постсоціалістичних і транзитивних державах є не лише інструментом кадрового забезпечення, а й ключовим механізмом демократичної трансформації правоохоронної системи, спрямованим на перехід від карально-репресивної до сервісної моделі поліції, орієнтованої на права людини та підзвітність суспільству. Доведено, що її специфіка зумовлена поєднанням інституційних реформ, кадрового оновлення, модернізації змісту й методів навчання, посилення правозахисного та антикорупційного компонентів, а також активним використанням міжнародної підтримки. Водночас виявлено суперечність між потребою швидкого формування нового кадрового корпусу та необхідністю забезпечення фундаментальної професійно-правової підготовки, що обґрунтовує

доцільність багаторівневих моделей освіти й безперервного професійного розвитку. Узагальнений досвід транзитивних держав підтверджує, що ефективність реформ поліції безпосередньо залежить від системної модернізації підготовки кадрів із урахуванням національних особливостей і міжнародних стандартів.

Визначено, що вдосконалення професійно-правової підготовки поліцейських в Україні в умовах транзитивності має здійснюватися на засадах стратегічного оновлення нормативно-правового регулювання, забезпечення інституційної гнучкості системи освіти, модернізації змісту навчальних програм відповідно до викликів воєнного та післяконфліктного періоду, посилення практико-орієнтованості та цифровізації освітнього процесу, а також інтеграції правозахисних стандартів, інструментів транзитивної юстиції й безперервного професійного розвитку. Доведено, що комплексна реалізація зазначених напрямів створює передумови для формування професійно компетентного, правосвідомого та адаптивного кадрового потенціалу поліції, здатного ефективно діяти в умовах суспільних трансформацій і забезпечувати належний рівень публічної безпеки та довіри громадян до правоохоронних інституцій.

Практичне значення здобутих результатів полягає у можливості використання його наукових результатів для подальшого розвитку теоретичних засад правоохоронної діяльності та поліцейської освіти, удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності органів Національної поліції України, модернізації системи професійно-правової підготовки поліцейських і підвищення ефективності правозастосовної практики в умовах транзитивного розвитку держави. Обґрунтовані положення та рекомендації можуть бути застосовані у нормотворчій діяльності під час оновлення законодавства і відомчих актів МВС, у наукових дослідженнях із проблем реформування правоохоронної системи, у діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання для вдосконалення освітніх програм, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін, пов'язаних із професійною підготовкою поліцейських і забезпеченням прав людини.

Ключові слова: професійна-правова підготовка, поліція, Національна поліція України, реформа поліції, транзитивне суспільство, поліцейська освіта, права людини, міжнародні стандарти, європейські стандарти, національно-патріотичне виховання, професійно-правова культура, правова свідомість, кадрова політика, міжнародний досвід, транзитивна юстиція, воєнний стан.

SUMMARY

Korzhenko O. M. Professional Legal Training of Police Officers under Transitional Conditions. – Qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for obtaining the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 «Law». – Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, 2026.

The need to study the issue of professional legal training of police officers under transitional conditions is intensified by the dynamics of institutional transformations of the state, changes in the nature of security challenges, and the necessity to adapt law enforcement activities to the standards of democratic governance and the rule of law. In the context of profound socio-political changes, reform of the security and defense sector, as well as Ukraine's integration into the European legal space, particular importance is attached to the formation of a modern model of professional legal training for police officers capable of ensuring effective performance of their official duties, respect for human rights and freedoms, and increasing the level of public trust in law enforcement agencies.

The first chapter examines the theoretical and methodological foundations of professional legal training of police officers under transitional conditions.

The historical evolution of the training system for personnel of internal affairs bodies and the police in Ukraine is analyzed. In the context of the transitional development of the state, this made it possible for the first time to distinguish its main stages: the post-Soviet transformation period (1991–2004), the stage of partial reforms and European integration orientation (2005–2014), the reform period of the establishment of the National Police (2014–2021), and the modern stage of functioning under martial law (since 2022). It is established that the development of the

professional training system for law enforcement officers occurred as a gradual transition from a closed militia model to a more open and adaptive police education system, oriented toward integration into the international educational and security space, while preserving certain institutional traditions of previous periods.

The first chapter also analyzes the current state of scientific research on the professional legal training of police officers, which made it possible to distinguish the main stages of its scientific conceptualization: the first stage (from the proclamation of Ukraine's independence until 2014) includes studies on the professional legal training of militia officers, organizational and legal foundations of staffing internal affairs bodies, development of departmental education, formation of legal culture, and improvement of the educational process in specialized institutions of the Ministry of Internal Affairs; the second stage (from 2015 to the present) is associated with research on police training in the context of law enforcement reform, modernization of forms and methods of training, use of foreign experience, analysis of the transitional reform period, and transformation processes in police activities under conditions of armed conflict and martial law.

An author's classification of methodological approaches to professional legal training of police officers has been developed, reflecting its conceptual logic as a consistent transition from value foundations to the practical effectiveness of professional activity. It is proved that the effectiveness of training under transitional conditions is ensured by a comprehensive combination of axiological and humanistic approaches (as the worldview foundation of the profession), personality-oriented and competence-based approaches (formation of the subject of professional activity), systemic and integrative approaches (organizational integrity of the educational process), activity-based and praxeological approaches (practical implementation of professional functions), as well as resource-based, synergetic, and acmeological approaches, which ensure the dynamics of professional development and orientation toward continuous self-improvement. As a result, a conceptual model of the modern methodology of police education is substantiated as a holistic multi-level system

structured according to the logic: values → subject → system → result → effectiveness → professional self-development.

The second chapter analyzes the legal and institutional foundations of professional legal training of police officers under transitional conditions.

It is proved that international, European, and national standards form a holistic multi-level normative and value-based framework for professional legal training of police officers, aimed at establishing the principles of the rule of law, human rights, professionalism, accountability, and service orientation of law enforcement activities. It is established that universal UN standards define minimum requirements for the human rights, ethical, and competence components of training, while European approaches specify them through the concept of democratic policing and mechanisms of continuous professional development. Ukrainian national legislation generally implements these guidelines; however, the process of their full practical realization requires further improvement, particularly through deeper integration of the case law of the European Court of Human Rights, increased flexibility of educational programs, and strengthening their compliance with modern challenges of law enforcement activity, including martial law and post-conflict recovery conditions.

It is established that professional legal training of police officers under transitional conditions is a complex integrated process combining legal education, professional training, and value-based formation of the personality of a law enforcement officer, aimed at developing their ability to act lawfully, competently, and responsibly under conditions of social transformation. It is proved that its effectiveness is determined by the combination of fundamental legal training with practice-oriented components, as well as by taking into account new security challenges, including institutional reform, martial law, digitalization, and the growing role of civil society. In this context, the modern model of training should be based on multi-level structure, differentiation of requirements for different categories of police officers, continuous updating of the content of educational programs, and strengthening their practical orientation, which ensures the formation of a human rights-based and service-oriented philosophy of law enforcement activity.

It is proved that the personnel policy of the National Police of Ukraine under conditions of transitional development acts as a system-forming factor of the institutional capacity of the law enforcement system and the effectiveness of the performance of its public functions. It is established that its transformation after 2014 demonstrated a transition from a militia administrative-bureaucratic model to a service-oriented police paradigm based on the principles of openness, professionalism, integrity, and European standards of public administration. At the same time, it is clarified that the implementation of personnel reform is accompanied by a number of systemic contradictions, including incomplete personnel renewal, shortage of human resources, preservation of elements of traditional managerial culture, corruption risks, and insufficient effectiveness of professional development mechanisms. It is substantiated that under martial law, personnel policy acquires a strategic character and requires a normatively established, comprehensive and continuous model of human resource management oriented toward increasing adaptability, professional resilience, and specialization of police officers. This allows it to be considered as a multidimensional system of legal, organizational, and motivational instruments aimed at forming a modern, professionally competent, and socially responsible police workforce.

It is established that national-patriotic education serves as the axiological foundation of professional legal training of police officers, ensuring the formation of their value orientations, legal resilience, and motivation to serve the state and society. National-patriotic education of police officers is defined as a purposeful, systematically organized process of forming stable value and worldview orientations, civic responsibility, legal consciousness, and professional motivation to serve the Ukrainian people, the state, and the law, ensuring their readiness to act lawfully, with integrity, and selflessly under conditions of social transformations, security challenges, and military threats. It is emphasized that such education combines civic-patriotic, legal, moral-ethical, cultural-historical, and professional components aimed at establishing the principles of the rule of law, respect for human rights, protection of state

sovereignty and territorial integrity of Ukraine, and the formation of a service-oriented human rights-based philosophy of police activity.

The third chapter is devoted to global models of professional legal training of police officers under transformational conditions. It is recognized that in established democracies such training is characterized by a high level of institutional maturity, normative clarity, and a systemic orientation toward combining the effectiveness of law enforcement with unconditional respect for human rights and the rule of law. It is proved that, despite differences in organizational models (centralized, decentralized, or mixed), common features include integration with higher education systems, competence-based orientation, multi-level structure and continuity of professional development, combination of theoretical and practical training, and accountability of police to society. Generalization of this experience has important methodological significance for the modernization of the national police training system, as it allows adaptation of universal democratic standards taking into account Ukrainian legal and security realities.

It is shown that professional legal training of police officers in post-socialist and transitional states is not only an instrument of staffing but also a key mechanism of democratic transformation of the law enforcement system, aimed at shifting from a punitive-repressive model to a service-oriented model focused on human rights and accountability to society. It is proved that its specificity is determined by a combination of institutional reforms, personnel renewal, modernization of training content and methods, strengthening of human rights and anti-corruption components, as well as active use of international support. At the same time, a contradiction is identified between the need for rapid formation of a new personnel corps and the necessity to ensure fundamental professional legal training, which justifies the expediency of multi-level education models and continuous professional development. The generalized experience of transitional states confirms that the effectiveness of police reforms directly depends on the systemic modernization of personnel training, taking into account national characteristics and international standards.

It is determined that the improvement of professional legal training of police officers in Ukraine under transitional conditions should be carried out on the basis of strategic updating of legal regulation, ensuring institutional flexibility of the education system, modernization of the content of educational programs in accordance with the challenges of the wartime and post-conflict period, strengthening practical orientation and digitalization of the educational process, as well as integration of human rights standards, instruments of transitional justice, and continuous professional development. It is proved that the comprehensive implementation of these directions creates prerequisites for forming a professionally competent, legally conscious, and adaptive police workforce capable of effectively operating under conditions of social transformation and ensuring an appropriate level of public safety and public trust in law enforcement institutions.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the scientific findings for further development of theoretical foundations of law enforcement activity and police education, improvement of legal regulation of the activities of the National Police of Ukraine, modernization of the system of professional legal training of police officers, and increasing the effectiveness of law enforcement practice under transitional conditions of state development. The substantiated provisions and recommendations may be applied in rule-making activities when updating legislation and departmental acts of the Ministry of Internal Affairs, in scientific research on reforming the law enforcement system, in the activities of higher education institutions with specific training conditions to improve educational programs, as well as in the educational process when teaching disciplines related to police training and human rights protection.

Keywords: professional legal training, police, National Police of Ukraine, police reform, transitional society, police education, human rights, international standards, European standards, national-patriotic education, professional legal culture, legal consciousness, personnel policy, international experience, transitional justice, martial law.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Корженко О.М. Міжнародні та європейські стандарти професійної діяльності поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С.134-140.
2. Корженко О.М. Вплив воєнного стану на конституціоналізм в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2024. С.38-44.
3. Корженко О.М. Концептуальні засади національно-патріотичного виховання поліцейських у системі національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Вип. № 90. Ч. 1. С. 78-84.
4. Корженко О.М. Особливості професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивному суспільстві. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. Вип. № 14. С.1-22.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Korzhenko O. International experience in professional police personnel training. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.конф., м.Одеса, 9 грудня 2022р. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 37-42.
2. Корженко О.М. Реформа підготовки поліцейських у транзитивних державах: досвід для України. *Медіація у професійній діяльності поліцейського в умовах воєнного стану та після перемоги*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 липня 2025. Одеса, 2025. С. 25-59.
3. Корженко О.М. Європейські стандарти професійної діяльності поліцейських. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.конф., м. Одеса, 7 грудня 2023р. Одеса: ОДУВС, 2023. С.42-45.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ЗМІСТ	15
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ТРАНЗИТИВНИХ УМОВАХ	29
1.1. Генезис системи професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні	29
1.2. Сучасний стан наукового дослідження професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах	43
1.3. Методологічні підходи до професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах	55
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ТРАНЗИТИВНИХ УМОВАХ	76
2.1. Міжнародні, європейські та національні стандарти підготовки правоохоронців	76
2.2. Сутність та особливості професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах	102
2.3. Кадрова політика Національної поліції України в умовах транзитивності	104
2.4. Національно-патріотичне виховання як аксіологічна основа професійно-правової підготовки поліцейських	127
РОЗДІЛ 3. СВІТОВІ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	141
3.1. Зарубіжний досвід професійно-правової підготовки поліцейських у державах усталених демократій	141
3.2. Особливості професійно-правової підготовки поліцейських в постсоціалістичних державах	156
3.3. Шляхи вдосконалення професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах	170
ВИСНОВКИ	182
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	197
ДОДАТКИ	231-
	237

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників
правоохоронних органів – CEPOL

Верховна Рада України – ВР України

Європейський Союз – ЄС

Європейський Суд з прав людини – ЄСПЛ

заклад вищої освіти Міністерства внутрішніх справ – ЗВО МВС

Кабінет Міністрів України – КМУ

Комітет міністрів Ради Європи – КМРЄ

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – ЄКПЛ

Консультативна місія Європейського Союзу в Україні – КМЄС

Кримінальний кодекс України – КК України

Міністерство внутрішніх справ – МВС

Міністерство освіти і науки України – МОН

Національна поліція України – НПУ

органи внутрішніх справ – ОВС

Організація з безпеки і співробітництва в Європі – ОБСЄ

Організація Об'єднаних Націй – ООН

пункт – п.

Рада Європи – РЄ

Сполучені Штати Америки – США

стаття – ст.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний етап розвитку української державності характеризується глибокими трансформаційними процесами, що охоплюють політичну, правову, соціально-економічну та безпекову сфери. З моменту здобуття незалежності Україна перебуває у стані інституційної трансформації, пов'язаної з переходом від пострадянської моделі державного управління до демократичної правової держави, заснованої на принципах верховенства права, пріоритету прав і свобод людини та ефективного функціонування інститутів публічної влади. Ці процеси у науковій літературі характеризуються як транзитивні, тобто пов'язані з переходом суспільства від однієї соціально-політичної системи до іншої. Транзитивність сучасного українського суспільства проявляється у трансформації державних інститутів, зміні правових механізмів регулювання суспільних відносин, реформуванні правоохоронної системи та інтеграції України до європейського правового простору.

Особливої інтенсивності ці процеси набули після 2014 року у зв'язку з початком комплексних реформ системи публічного управління, а також унаслідок повномасштабної збройної агресії проти України. У цих умовах підвищується значення ефективного функціонування правоохоронних органів, насамперед Національної поліції України, яка є інститутом забезпечення публічної безпеки, правопорядку та захисту прав і свобод людини.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», діяльність поліції спрямована на забезпечення публічної безпеки і порядку, охорону прав і свобод людини, протидію злочинності та надання поліцейських послуг суспільству. Реалізація цих завдань неможлива без належного рівня професійної підготовки поліцейських, що повинна відповідати сучасним викликам безпеки, міжнародним стандартам та потребам суспільства.

В умовах воєнного стану та бойових дій завдання поліції не лише зберігають свою стратегічну важливість, а й ускладнюються необхідністю діяти в

екстремальних ситуаціях, наближених до бойових. Поліцейські, які несуть службу поблизу зон конфлікту, стикаються з проблемами, нетиповими для мирного часу (артобстріли, поведження з військовополоненими, масові евакуації тощо). Поліцейські дедалі частіше виконують функції медіаторів у соціальних конфліктах, взаємодіють із громадянським суспільством, беруть участь у забезпеченні безпеки у постконфліктних регіонах, здійснюють документування воєнних злочинів, забезпечують правопорядок у надзвичайних ситуаціях та умовах воєнного стану.

На сьогодні існуюча система підготовки кадрів поліції не повною мірою відповідає викликам часу. Спостерігаються проблеми у нормативно-правовому забезпеченні, неузгодженість освітніх програм із реальними потребами служби, недостатня адаптація до міжнародних стандартів та кращих практик. Зберігається розрив між декларованими цілями реформ і реальним станом професійної освіти поліцейських, що актуалізує необхідність наукового переосмислення цієї проблематики.

У зв'язку з цим особливого значення набуває професійно-правова підготовка поліцейських, яка передбачає не лише засвоєння системи правових знань, а й формування правової культури, професійної етики, навичок правозастосування, здатності діяти відповідно до принципів верховенства права та міжнародних стандартів прав людини.

Проблематика професійної підготовки поліцейських привертала увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Серед українських дослідників вагомий внесок у розвиток теорії підготовки правоохоронців зробили: О. Авраменко, А. Андреев, М. Ануфрієв, В. Бабак, О. Бандурка, О. Барабаш, В. Бондаренко, М. Боровик, С. Бортник, О. Брусакова, К. Бугайчук, В. Венедиктов, О. Габорець, В. Глуховець, Ю. Голодник, Р. Горяченко, Т. Гриця, А. Гудкова, М. Гурковський, М. Сидор, О. Драган, І. Дрок, О. Євдокімова, С. Єсімов, Д. Забзалюк, О. Завістовський, Ю. Загуменна, В. Заросило, К. Ізбаш, Д. Калаянов, З. Кісіль, А. Клочко, В. Колісніченко, Н. Коломієць, О. Комісаров, О. Крижановська, І. Кузьменко, О. Левченко, О. Лунгол, В. Луппа, О. Марченко,

Л. Матвєєва, Р. Миронюк, О. Музичук, В. Невядовський, В. Найда, Л. Насіленко, А. Нітченко, С. Павленко, Р. Пилипів, В. Поливанюк, О. Завістовський, Л. Попова, Д. Сіротченков, І. Совгїр, В. Сокурєнко, Х. Солнцева, А. Танько, А. Токман, Р. Томма, О. Федорєнко, І. Фільштейн, В. Цимбалюк, О. Цільмак, Д. Швець, Т. Шевченко, О. Шевчук, О. Ширяєв, О. Шкаровський, В. Чумак, С. Школа, О. Ярмиш. У працях зазначених учених досліджуються питання: реформування системи правоохоронних органів; правового забезпечення діяльності поліції; професійної підготовки правоохоронців; формування правової культури поліцейських; міжнародних стандартів діяльності поліції тощо. Важливе значення для дослідження мають також роботи зарубіжних дослідників, серед яких: Х. Деканоїдзе, Л. Дєні, Г. Кохан, Е. Марат, Ш. Райнер, М. Хелашвілі. У цих дослідженнях аналізуються: моделі поліцейських систем; демократичний контроль над поліцією; реформування поліції у транзитивних суспільствах; сучасні концепції поліцейської освіти. Попри значну кількість наукових праць, проблема професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах залишається недостатньо комплексно дослідженою, що зумовлює необхідність її подальшого наукового осмислення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах наукових досліджень Одеського державного університету внутрішніх справ у контексті теми «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0123U103538), а також плану науково-дослідницької роботи кафедри загальноправових дисциплїн Одеського державного університету внутрішніх справ – «Забезпечення прав і свобод особи в умовах транзитивного суспільства: сучасний вимір» на 2023-2026 рр. державний реєстраційний номер 0123U103760.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ 29 вересня 2022 року (протокол № 1).

Мета і завдання дослідження. Відповідно до теми дисертації, метою дослідження є комплексний аналіз теоретико-методологічних засад професійно-

правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах розвитку держави та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо її вдосконалення з урахуванням міжнародних стандартів, національних реформ та сучасних безпекових викликів.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі основні завдання:

визначити основні етапи становлення системи професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні;

охарактеризувати сучасний стан наукового дослідження професійно-правової підготовки поліцейських;

розкрити зміст методологічних підходів до підготовки поліцейських у транзитивних умовах;

дослідити міжнародні, європейські та національні стандарти підготовки правоохоронців;

визначити сутність та особливості професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах;

проаналізувати особливості формування та реалізації кадрової політики Національної поліції України в сучасних транзитивних умовах;

розкрити роль національно-патріотичного виховання як аксіологічної основи професійно-правової підготовки поліцейських;

дослідити зарубіжний досвід професійно-правової підготовки поліцейських у державах усталених демократій;

охарактеризувати особливості професійно-правової підготовки поліцейських у постсоціалістичних державах;

визначити шляхи вдосконалення професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері підготовки кадрів для органів Національної поліції України.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та правові засади формування професійно-правової компетентності поліцейських за умов

транзитивного стану суспільства, а також напрями вдосконалення цієї системи в контексті реформ та сучасних викликів безпеці.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальних, загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких забезпечило комплексне дослідження теоретичних, правових та інституційних аспектів професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах. Використання системи взаємопов'язаних методів дало змогу всебічно проаналізувати феномен професійно-правової підготовки правоохоронців як складного соціально-правового явища, що формується під впливом трансформаційних процесів у державі, реформування правоохоронної системи та інтеграції України до європейського правового простору.

Методологічним підґрунтям дослідження виступає *діалектичний метод* наукового пізнання, який дав змогу розглядати систему професійно-правової підготовки поліцейських у динаміці її розвитку, взаємозв'язку з соціальними процесами та інституційними змінами у державі. Застосування діалектичного підходу дало змогу дослідити трансформацію моделей поліцейської освіти в умовах переходу від пострадянської до європейської системи правоохоронної діяльності (1.1, 3.1, 3.2). *Системний метод* дозволив розглянути професійно-правову підготовку поліцейських як цілісну систему, що складається із взаємопов'язаних елементів: правового забезпечення, освітніх інституцій, кадрової політики, освітніх програм, методів навчання та механізмів професійного розвитку. Завдяки використанню системного підходу визначено структуру системи професійно-правової підготовки правоохоронців, а також встановлено взаємозв'язок між нормативно-правовим регулюванням, організаційними механізмами та практикою підготовки кадрів для органів Національної поліції (2.1, 2.2, 3.3). Для дослідження еволюції системи підготовки поліцейських кадрів застосовано *конкретно-історичний метод*, який дав змогу простежити процес становлення та розвитку поліцейської освіти в Україні. Конкретно-історичний метод дав змогу виявити основні етапи реформування

системи правоохоронних органів та визначити їхній вплив на зміст і структуру професійно-правової підготовки поліцейських (1.1, 2.1, 3.1, 3.2).

Формально-юридичний (догматичний) метод використано для аналізу нормативно-правових актів, що регулюють діяльність поліції та систему підготовки поліцейських кадрів. Застосування цього методу дало змогу дослідити положення Конституції України, законів України, підзаконних нормативних актів, відомчих актів МВС України, а також міжнародних документів у сфері діяльності поліції (2.1, 2.2, 3.3). Застосування порівняльно-правового методу дало змогу проаналізувати зарубіжний досвід організації професійно-правової підготовки поліцейських у державах усталених демократій та транзитивних суспільствах (2.1, 3.1, 3.2, 3.3).

З метою визначення функціонального призначення професійно-правової підготовки поліцейських у системі правоохоронної діяльності застосовано *структурно-функціональний метод*, який дав змогу дослідити роль освітніх інституцій, навчальних програм та механізмів професійного розвитку у формуванні компетентного поліцейського персоналу (2.2, 2.3, 2.4). *Метод правового моделювання* дав змогу сформулювати методологічну модель модернізації системи професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах (1.3, 3.3).

Для узагальнення результатів дослідження та формулювання наукових висновків використано методи *аналізу і синтезу, індукції та дедукції*, які дали змогу систематизувати наукові підходи до проблеми професійної підготовки правоохоронців, узагальнити результати дослідження та сформулювати теоретичні положення і практичні рекомендації щодо вдосконалення системи професійно-правової підготовки поліцейських.

Нормативно-правову основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, відомчі акти МВС України та НПУ, а також міжнародно-правові документи у сфері діяльності правоохоронних органів, забезпечення прав людини та підготовки поліцейських.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять: матеріали правозастосовної практики правоохоронних органів України, статистичні дані діяльності НПУ, офіційні аналітичні матеріали МВС України, результати наукових досліджень у сфері поліцейської діяльності, матеріали міжнародних організацій, а також практичний досвід організації професійної підготовки поліцейських у закладах вищої освіти системи МВС України.

Теоретичні висновки дослідження ґрунтуються на результатах аналізу міжнародного та національного нормативно-правового матеріалу.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних теоретико-правових досліджень професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах розвитку держави, у якому системно обґрунтовано концептуальні засади її формування та функціонування. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше:

обґрунтовано доцільність виділення основних етапів генезису системи професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні. В контексті дослідження транзитивності виділено основні періоди: *пострадянський період незалежності* (1991–2004 рр.) – трансформація радянської моделі, поступова націоналізація та реформування системи професійно-правової підготовки правоохоронців; *період часткових реформ та євроінтеграційної орієнтації* (2005–2014 рр.) – спроби модернізації під впливом євроатлантичних прагнень та поступовий перехід до компетентнісних орієнтирів у підготовці кадрів; *реформаційний період створення Національної поліції України* (2014–2021 рр.) – докорінна реформа після Революції Гідності, створення НПУ та закріплення нової філософії поліцейської діяльності; *сучасний етап* (2022 – дотепер) функціонування системи професійно-правової підготовки поліцейських за умов воєнного стану та переорієнтація змісту підготовки на формування компетентностей кризового реагування.

систематизовано наявні наукові підходи професійно-правової підготовки поліцейських та запропоновано авторську методологічну модель професійно-

правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах, яка представлена у вигляді концепції поступового переходу від цінностей до ефективності професійної діяльності. Аксіологічний та гуманістичний підходи формують світоглядну основу професії, особистісно-орієнтований і компетентнісний підходи визначають суб'єкта підготовки, системний та інтегративний – організаційну модель, діяльнісний і праксеологічний – практичні механізми реалізації, а ресурсний, синергетичний та акмеологічний підходи забезпечують динаміку професійного розвитку. Концептуальна схема сучасної методології професійно-правової підготовки поліцейських орієнтована на таку послідовність: цінності → суб'єкт → система → результат → ефективність → професійний саморозвиток;

проведено системний аналіз транзитивних умов діяльності поліції України та їх впливу на систему підготовки кадрів. Показано, що політичні (демократизація, децентралізація влади), правові (оновлення законодавства, імплементація європейських стандартів) та соціальні трансформації (підвищення громадських очікувань, воєнні загрози) обумовлюють нові цілі та пріоритети професійної освіти поліцейських. Зокрема, доведено зростання значущості підготовки, орієнтованої на дотримання прав людини, роботу з громадою та здатність діяти в умовах надзвичайних ситуацій;

визначено зміст поняття «професійно-правова підготовка поліцейських у транзитивних умовах» як цілісного та системно організованого процесу, що передбачає інституційне й нормативне забезпечення формування професійних і правових компетентностей поліцейських, що здійснюється в умовах трансформації державних інститутів, правової системи та суспільних відносин і спрямований на забезпечення здатності поліцейських ефективно виконувати свої функції у період реформування правоохоронної системи, демократизації та інтеграції держави до європейського правового простору.

удосконалено:

зміст поняття «професійно-правова підготовка поліцейських», під яким пропонується розуміти цілісну систему правової, професійної та ціннісно-

орієнтованої підготовки працівників поліції, спрямовану на формування у них комплексу правових знань, професійних компетентностей, правової культури та етичних орієнтирів, необхідних для ефективного здійснення поліцейської діяльності відповідно до принципів верховенства права, поваги до прав і свобод людини та стандартів демократичного врядування;

засади професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах шляхом інтеграції національних традиції відомчої освіти з міжнародними стандартами поліцейської діяльності.

набули подальшого розвитку:

положення, що кадрова політика НПУ у сучасних транзитивних умовах повинна розглядатися як система правових, організаційних, управлінських і мотиваційних заходів, спрямованих на формування професійного, добросовісного, стійкого та адаптивного кадрового потенціалу поліції. Її подальше вдосконалення має здійснюватися на засадах поєднання реформаторської послідовності, інституційної стійкості, належного ресурсного забезпечення, підвищення якості підготовки кадрів та нормативного врегулювання кадрової роботи в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій;

ідея про впровадження, поряд з іншими методологічними підходами, акмеологічного підходу у процес професійно-правової підготовки поліцейських, що передбачає не лише опанування необхідних знань і навичок, а й формування цінності постійного самовдосконалення протягом усього професійного шляху;

ідея про розуміння того що національно-патріотичне виховання є аксіологічною основою професійно-правової підготовки поліцейських, оскільки саме воно формує систему базових цінностей, переконань і світоглядних орієнтирів, які визначають зміст, мотивацію та спрямованість поліцейської діяльності;

положення, що професійно-правова підготовка поліцейських у постсоціалістичних і транзитивних державах є не лише інструментом кадрового забезпечення, а й ключовим механізмом демократичної трансформації правоохоронної системи, спрямованим на перехід від карально-репресивної до

сервісної моделі поліції, орієнтованої на права людини та підзвітність суспільству;

знання про напрями удосконалення професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах, до яких віднесено: підвищення інституційної гнучкості та адаптивності професійно-правової підготовки поліцейських до нових реалій; актуалізація нормативно-правової основи професійно-правової підготовки поліцейських з урахуванням бойових умов; концептуальне оновлення освітньої парадигми; модернізація змісту освітніх програм відповідно до умов війни та післяконфліктного відновлення; посилення практикоорієнтованих і симуляційних форм навчання; формування компетентностей, пов'язаних із комунікацією в постконфліктному середовищі, документуванням воєнних злочинів, застосуванням відновних практик, роботою з уразливими групами населення; інтеграція інструментів транзитивної юстиції, медіації та відновного правосуддя в професійну підготовку правоохоронців; впровадження інноваційних освітніх технологій та цифровізація навчального процесу; міжнародне співробітництво та адаптація передового досвіду; подальше впровадження концепції безперервного навчання.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання їхніх результатів для подальшого розвитку законодавства України, удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів, а також модернізації системи професійно-правової підготовки поліцейських у сучасних транзитивних умовах розвитку держави.

Положення і висновки проведеного дослідження можуть бути використані у:
науково-дослідній діяльності – для подальшого розвитку теоретичних досліджень у сфері правоохоронної діяльності, поліцейської освіти, правового забезпечення діяльності поліції та реформування правоохоронної системи в Україні;

нормотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства України у сфері діяльності правоохоронних органів, підготовки та професійного розвитку поліцейських, зокрема під час розроблення та вдосконалення положень законів

України, підзаконних нормативно-правових актів МВС України та НПУ, що регламентують організацію професійно-правової підготовки поліцейських;

правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності органів НПУ шляхом використання науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення системи професійно-правової підготовки, формування правової культури та професійної компетентності поліцейських;

діяльності закладів вищої освіти системи МВС України – під час удосконалення освітніх програм, навчальних планів і навчально-методичного забезпечення підготовки поліцейських, а також у процесі організації первинної професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників поліції;

навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Поліцейська деонтологія», «Професійна підготовка поліцейських», «Захист прав і свобод вразливих груп населення Національною поліцією України», «Актуальні проблеми захисту дотримання прав людини в правоохоронній діяльності», «Актуальні проблеми поліцейської діяльності», «Забезпечення прав людини в діяльності поліції», а також під час підготовки підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій і навчально-методичних матеріалів.

Практичні рекомендації та наукові висновки, сформульовані у дисертації, можуть бути використані органами державної влади, правоохоронними органами, закладами вищої освіти системи МВС України, а також науковими установами під час розроблення програм реформування правоохоронної системи та вдосконалення системи професійно-правової підготовки поліцейських відповідно до європейських стандартів поліцейської діяльності.

Апробація результатів дисертації. Сформульовані у роботі основні положення, а також висновки апробовано на таких наукових заходах: Всеукраїнській науковій конференції молодих учених «Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції» (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.); науково-практичному круглому

столі «Конституція України як Основний Закон держави і громадянського суспільства» (м. Одеса, 24 червня 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян» (м. Одеса, 20 вересня 2023 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 7 наукових публікаціях, 4 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 3 у тезах доповідей на міжнародних і національних науково-практичних конференціях.

Особистий внесок. Усі результати дисертаційного дослідження, подані до захисту, одержані автором самостійно. Формулювання і вирішення наукових завдань здійснено самостійно.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що поділені на десять підрозділів, висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, з них основного тексту 196 сторінок, список використаних джерел містить 295 найменувань і розміщений на 33 сторінках, додатки становлять 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ТРАНЗИТИВНИХ УМОВАХ

1.1. Генезис системи професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні

Становлення системи професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні відбувалося в контексті глибоких трансформацій державності, правової системи та безпекової сфери. Тому проблеми формування та правового регулювання професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні залишаються в центрі наукової уваги вітчизняних дослідників. Передусім варто відзначити внесок таких дослідників, як А. Андрев, О. Бандурка, О. Безпалова, К. Бугайчук, О. Гавриленко, Р. Горяченко, О. Завістовський, Д. Казначеев, З. Кісіль, І. Клименко, Д. Швець, Ю. Склярова, В. Сокурєнко, Д. Тичина, О. Ярмиш та інших авторів [3; 18; 23; 41; 51; 59; 78; 95; 100; 102; 225; 230; 243; 261; 262]. Д. Тичина та О. Григорчук підкреслюють, що історичний розвиток системи підготовки персоналу правоохоронних органів України тісно пов'язаний із соціально-економічними, політичними та іншими внутрішніми чинниками, які зумовили характер і зміст управлінських процесів у цій сфері [243, с. 266]. Автори на основі ретроспективного аналізу генезису підготовки персоналу в системі МВС України, виділяють основні етапи становлення та розвитку кадрової політики: радянський (1917–1990 рр.), незалежний (1991–2014 рр.), сучасний (з 2015 р. до сьогодні) [243, с.271]. Для усвідомлення сучасного стану професійної підготовки поліцейських важливо простежити динаміку змін в історичному контексті від радянського періоду до сьогодні.

У радянський період (до 1991 р.) підготовка кадрів міліції здійснювалася в межах загальносоюзної системи МВС СРСР. Функціонували середні школи міліції та вищі навчальні заклади (вищі школи МВС) в найбільших союзних

республіках. На території України діяли, зокрема, Київська вища школа МВС СРСР (1960-1990), Харківська спеціальна школа вдосконалення начальницького складу міліції МВС СРСР (1981-1983), Харківські вищі курси МВС СРСР з підготовки оперативних працівників (1983-1990), Львівська офіцерська школа міліції МВС СРСР (1951-1989) [234; 164; 94]. Освітні програми були стандартизовані, з особливим акцентом на ідеологічне виховання, при цьому кількість юридичних дисциплін залишалась обмеженою, зосереджуючись переважно на кримінальному праві, процесуальному праві та адміністративному праві. Навчання було орієнтовано на вузьку спеціалізацію, в основі якої – сувора військова дисципліна. Наслідком такого підходу стала поява системи відомчих навчальних закладів із напіввійськовою організацією, які залишалися досить закритими для суспільства.

З моменту ухвалення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року та Акту незалежності України від 24 серпня 1991 року система професійно-правової підготовки поліцейських зазнала кардинального реформування. Після проголошення незалежності в 1991 році Україна успадкувала радянську модель підготовки кадрів для органів внутрішніх справ, що базувалася переважно на адміністративно-командних методах та формальному розумінні законності. Трансформація цієї системи вимагала переосмислення світоглядних засад правоохоронної діяльності, оновлення законодавчої бази та інтеграції міжнародних стандартів у національну правову систему.

Основні завдання, функції та організаційну структуру МВС України як центрального органу виконавчої влади визначено Положенням про нього, затвердженим розпорядженням Президента України № 157/92-рп від 7 жовтня 1992 року [192]. На базі освітніх закладів МВС СРСР розпочалося становлення вітчизняної системи професійно-правової підготовки кадрів, зокрема шляхом утворення академій, інститутів і факультетів. Важливим етапом стало створення Національної академії внутрішніх справ, Харківського інституту внутрішніх справ, Одеського інституту внутрішніх справ та інших спеціалізованих закладів

вищої освіти. У цих закладах упроваджувалися нові навчальні програми з акцентом на забезпечення прав людини, дотриманні стандартів демократичного врядування, розвитку аналітичного мислення та посиленні практичної підготовки [18, с. 236–237].

Формування професійно-правової підготовки працівників органів внутрішніх справ/поліцейських у незалежній Україні є складним процесом реформування та трансформації, ускладненим соціально-економічними та політичними умовами. Відповідно до хронологічного критерію пропонується авторський підхід до періодизації.

1. Ранній етап незалежності (1991–2004 роки) характеризується трансформацією радянської моделі та поступовим утвердженням національних підходів і початком реформування системи професійно-правової підготовки. Ранній етап незалежності України в контексті становлення правової системи характеризувався двома взаємопов'язаними, але концептуально різноспрямованими процесами: по-перше, активним державотворенням і формуванням національної правової системи на засадах суверенітету, демократизму та верховенства права; по-друге, інерційним функціонуванням міліцейських структур, які і надалі функціонували в межах нормативно-організаційної та світоглядної парадигми радянського зразка.

У 1990-х роках система підготовки кадрів органів внутрішніх справ функціонувала на основі Закону України «Про міліцію» 1990 року (втратив чинність у 2015 році) [212]. Освітній процес залишався значною мірою централізованим й орієнтованим на сувору дисципліну. Водночас поступово формувалися передумови для гуманізації підготовки, зокрема через прийняття Закону України «Про освіту», який став нормативною основою освітньої трансформації [215]. У цей період навчальні заклади системи МВС зберігали традиційну модель навчання, однак поступово розширювали правозахисну складову, включно з дисциплінами з конституційного права, міжнародного права, прав людини.

Конституційне закріплення принципу верховенства права в 1996 році визначило концептуальні засади трансформації системи професійної підготовки правоохоронних кадрів. Закріплення в ст. 3 Конституції України положення про те, що людина, її життя і гідність визнаються найвищою соціальною цінністю, а також нормативне утвердження дії принципу верховенства права (ст. 8) сформували нову аксіологічну та правову основу функціонування органів правопорядку [114]. У площині професійно-правової освіти це означало перегляд базового стандарту правозастосовної діяльності: орієнтація службовця мала визначатися не внутрішньовідомчими інструкціями як самодостатнім регулятором, а безпосередньою дією Конституції, імперативом поваги до прав людини та вимогами законності. Відтак підготовка правоохоронців почала поступово переорієнтовуватися з дисциплінарно-адміністративної моделі на правозахисну парадигму, у межах якої легітимність владних повноважень обумовлюється їх відповідністю конституційним цінностям і принципам.

Державотворчий процес передбачав конституційне закріплення нової моделі взаємовідносин між державою та особою, переосмислення ролі правоохоронних органів у системі публічної влади, поступову гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами прав людини. Водночас кадровий, організаційний і методичний фундамент системи підготовки працівників органів внутрішніх справ залишався значною мірою незмінним: зберігалася відомча замкненість, напіввійськова дисциплінарна структура, пріоритет силових функцій над сервісними функціями, домінування формально-позитивістського праворозуміння.

Розпочався період реформування навчальних закладів МВС України з орієнтиром на нові стандарти. Було створено нові вищі навчальні заклади МВС: Національна академія внутрішніх справ України в Києві стала правонаступником Київської вищої школи, Харківський університет внутрішніх справ – на базі Харківської школи міліції, створено університети внутрішніх справ у Донецьку, Луганську, Дніпропетровську, Одеський інститут (нині університет) внутрішніх справ.

У цей період програми зазнали українізації – ідеологічна складова була вилучена, натомість уведено вивчення історії України, Конституції та основ демократичного устрою. Проте загальна концепція змісту суттєво не змінилася, і міліція за своїми функціями залишалася близькою до радянської. Позитивним аспектом стало те, що Україна перейшла на європейську модель освіти. Починаючи з 1992 року випускники отримували кваліфікацію юриста (спеціаліста) та диплом державного зразка. Це сприяло підвищенню теоретичного рівня підготовки – курсанти фактично здобували вищу юридичну освіту зі спеціалізацією у сфері правоохоронної діяльності. Однак практична підготовка в цей період залишалася недостатньо розвиненою.

Важливим етапом у розвитку правової системи України стало приєднання до сфери зобов'язань, визначених Європейською конвенцією з прав людини. Ратифікація Конвенції та її протоколів у 1997 році відкрила можливість для більш безпосередньої імплементації стандартів прав людини в національну правозастосовну практику [111]. Це також сприяло інтеграції цих принципів в освітні програми для працівників правоохоронних органів через зобов'язання врахувати міжнародно-правові норми у внутрішньодержавній діяльності. На початку 2000-х були здійснені перші значущі кроки в напрямі покращення правоохоронної діяльності. Одним із важливих кроків у цьому напрямі стало впровадження навчання з прав людини, яке поступово інтегрували до освітніх програм. У межах співпраці із західними партнерами були організовані перші спільні тренінги, спрямовані на розвиток навичок забезпечення громадської безпеки [77; 255].

Загалом цей період можна охарактеризувати як етап послідовного переходу: без значних переломних подій, але зі створенням важливого підґрунтя для майбутніх реформ. За змістом підготовки цей етап характеризувався поступовим розширенням конституційно-правового і правозахисного блоків, хоча педагогічна модель залишалася практично незмінною. Інституційні трансформації у сфері відомчої освіти здійснювалися через перейменування,

організаційні зміни, поступову українізацію та інтеграцію в загальнодержавну систему кваліфікацій.

2. *Етап часткових реформ (2005–2014 роки)* позначився орієнтацією на євроінтеграцію та спробами модернізації під впливом євроатлантичних прагнень. Цей період доцільно охарактеризувати як час, коли європейська інтеграція стала не лише політичним гаслом, а й дієвим інструментом стандартизації вищої освіти та правозастосовної практики. Важливою віхою стало приєднання України до Болонського процесу в 2005 році. Це сприяло запровадженню компетентнісного підходу, модульної системи навчання, а також забезпеченню порівнюваності освітніх програм і кваліфікацій, зокрема у відомчих навчальних закладах.

Події 2004 року активізували курс на європейську інтеграцію. Підготовка правоохоронців почала орієнтуватися на стандарти Ради Європи та ОБСЄ. Значну роль відігравали ОБСЄ щодо демократичного врядування поліції та підзвітності. Після Помаранчевої революції 2004 р. курс на євроінтеграцію стимулював МВС приводити свою систему у відповідність до міжнародних стандартів. Україна приєдналася до низки програм ОБСЄ та ЄС з навчання поліцейських.

У секторі кримінальної юстиції рамковим орієнтиром стала Концепція реформування кримінальної юстиції (2008) [119], яка визначає мету вдосконалення діяльності органів кримінальної юстиції «за європейськими стандартами» та через посилення захисту прав людини. Це важливо саме для професійно-правової підготовки, адже підготовка слідчих/оперативних підрозділів не може бути відокремлена від процесуальної логіки кримінального провадження.

Найбільш значним юридичним фактором стала кодифікація, проведена в 2012 році. Ухвалення нового Кримінального процесуального кодексу України визначило людиноцентричну мету кримінального провадження, яка спрямована на захист особистості та охорону її прав і свобод [132]. Для професійно-правової підготовки працівників органів внутрішніх справ це передбачало необхідність

змінити акценти професійної діяльності: від прагнення досягнення результату будь-якою ціною до забезпечення високої якості процедур, дотримання стандартів доказовості та гарантування прав усіх учасників процесу.

У 2014 році було прийнято Закон України «Про вищу освіту», який офіційно впровадив компетентнісний підхід до оцінювання результатів навчання [202]. Це стало поворотним моментом для реформування освітніх стандартів у закладах системи МВС.

На відповідному етапі розвитку правоохоронної системи України чітко проявилася концептуальна суперечність між темпами оновлення освітніх стандартів та трансформацією внутрішньої інституційної культури правоохоронних органів: імплементація європейських підходів у сфері професійно-правової підготовки здійснювалася значно швидше, ніж реальні зміни в службових практиках, управлінських моделях та професійних установках персоналу. Така структурна асинхронність між нормативно-освітнім рівнем модернізації та фактичним функціонуванням інституцій стала одним із вирішальних чинників, що зумовили інтенсивність, масштабність і певну радикальність реформ правоохоронної системи в період 2014–2015 років.

3. Реформаційний етап (2014–2021 роки, що настав після Революції Гідності, характеризується докорінними змінами, зокрема створенням Національної поліції України. У 2014–2015 роках, під впливом сильного суспільного запиту та за підтримки західних партнерів, уряд ухвалив рішення про розпуск старої міліції та створення нової поліції. Закон «Про Національну поліцію» заклав нову нормативну філософію: поліція визначена як центральний орган виконавчої влади, що служить суспільству шляхом охорони прав і свобод людини, протидії злочинності та підтримання публічної безпеки (ст. 1). Закон прямо встановлює багаторівневу правову основу діяльності поліції, включно з Конституцією та міжнародними договорами, а також підзаконними актами МВС (ст. 3). Показовим є й те, що законодавець у розділі про набрання чинності «прив'язував» запуск патрульних підрозділів у різних містах до конкретних дат (для Києва – з дня опублікування; для Одеси й Львова – з 20.08.2015), тобто

інституційний запуск поліції розумівся як поетапний процес із виразною навчально-організаційною складовою [213].

Після 2015 року відбулося нормативне посилення регулювання професійного навчання: Наказом МВС затверджено Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських (2016) [193]; Наказом МВС затверджено Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції (2016) [195]. Окремим наказом МВС визначено порядок добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до ЗВО зі специфічними умовами навчання, що готують кадри для МВС і Національної поліції (2016) [198], із погодженням МОН. Це ілюструє інституційний принцип, за яким кадрове оновлення поліції перестає бути внутрішньовідомчим замкнутим циклом і впроваджується в загальнодержавну систему правового регулювання освіти, відповідно до законодавства про вищу освіту.

Інституційна реформа поліції 2015 року закріпила нову організаційну структуру, у межах якої професійна підготовка, первинне професійне навчання та службова підготовка стали обов'язковими елементами професійного циклу поліцейського [213]. Закон «Про Національну поліцію» змінив структуру відомства: утворено кримінальну поліцію, патрульну поліцію, органи досудового розслідування, поліцію охорони тощо та започаткував глибоку інституційну реформу. Ліквідація міліції та створення Національної поліції України вимагали принципово нової моделі підготовки кадрів. Вперше на нормативному рівні було закріплено сервісну модель поліції, орієнтовану на громаду (community policing) [213]. Академія патрульної поліції впровадила інтенсивну практико-орієнтовану модель навчання з акцентом на комунікацію, етику, застосування сили відповідно до стандартів прав людини.

Інституційно важливою стала поява інноваційних навчальних форматів. Як відповідь на сучасні потреби і запити суспільства щодо якісної професійної підготовки поліцейських, на хвилі реформування системи внутрішніх справ, 5 липня 2017 року відповідно до Наказу Національної поліції України створено Державну установу «Академія патрульної поліції». Головне завдання Академії

полягає в забезпеченні організації первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу до поліції, підвищення кваліфікації, а також окремі форми службової підготовки патрульних поліцейських згідно з передовими українськими та міжнародними стандартами [236]. На офіційному ресурсі патрульної поліції зазначено, що навчання кандидатів триває 6 місяців і проводиться за територіальним розподілом на базі Державної установи «Рівненська академія патрульної поліції», Державної установи «Академія патрульної поліції», Державної установи «Криворізька академія патрульної поліції» [179]. Це ознака інституційної стабілізації первинної підготовки, порівняно з ранніми «експериментальними» курсами перших хвиль реформи.

Від 2017 року стратегічне бачення кадрової політики в системі МВС було закріплено розпорядженням КМ України про Стратегію розвитку органів системи МВС на період до 2020 року. Документ прямо ідентифікує проблему «відсутності ефективної та сучасної системи підготовки, відбору та управління персоналом» і серед шляхів вирішення виокремлює «розвиток відомчої системи освіти та підготовки кадрів», програм безперервного професійного розвитку [238].

Суттєвим є і вимір міжнародної допомоги. Аналітична праця ОБСЄ щодо систем освіти й підготовки поліції в регіоні концептуалізує професійно-правову підготовку поліцейських як інструмент забезпечення дотримання верховенства права й безпеки громади, аналізує навчальні плани базової/спеціалізованої підготовки та службове навчання [224]. Для українського контексту це база порівняльної оцінки й джерело рекомендацій щодо інституційної спроможності. Показовою є також інституційна інтеграція міжнародних модулів. Освітня програма «Взаємодія поліції із громадою» (Community policing) містить найкращі міжнародні практики, поширена серед усіх університетів системи МВС України та є складовою навчальної програми [136].

Закон «Про Національну поліцію» вперше офіційно проголосив принципи діяльності поліції – верховенство права, дотримання прав і свобод людини,

законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність [213]. Отже, система підготовки мала бути перезавантажена. Першим практичним кроком стало створення нової патрульної поліції. Набір здійснювався на конкурсній основі, а завдяки підтримці американських та канадських консультантів для новобранців було розроблено інтенсивний короткостроковий курс. Програма передбачала три місяці навчання й містила: навчальні курси з етики та комунікації, основи рукопашного бою й стрільби за міжнародними стандартами, водіння та навички надання першої допомоги. Експеримент, проведений у 2015 році з першими випусками патрульних у Києві, Одесі та Львові, виявив як сильні, так і слабкі сторони. З одного боку, від поліцейських очікували демонстрації нової культури поведінки, що мало підвищити довіру до поліції. З іншого боку, брак практичного досвіду часто ставав причиною помилок.

Перед закладами системи МВС постало завдання перезавантаження зсередини, у зв'язку з чим було оголошено курс на ремоделювання поліцейської освіти. Наказом МВС України 16.11.2016 № 1213 затверджено кваліфікаційні характеристики поліцейського та розпочато розробку стандартів освіти за новим змістом (компетентнісним) [99].

У межах міжнародної допомоги було створено Академію патрульної поліції (2017) – окремий навчальний заклад у Києві, де готували патрульних за 4-місячною програмою, але якісно насиченою (із тренінгами і польовими виходами). Також в закладах вищої освіти МВС оновлювали освітні програми, додавали годин на практику, переглядали підходи до викладання. Стратегія МВС до 2020 року передбачала як пріоритет «впровадження нової освітньої парадигми відомчої освіти» [238].

Цей етап розвитку системи підготовки поліцейських характеризувався суттєвими кадровими та інституційними трансформаціями. Зокрема, відбулося часткове оновлення кадрового складу освітніх і управлінських структур [216]. Водночас відбулося формування нової концептуальної філософії функціонування поліції, відповідно до якої вона почала розглядатися як сервісна

служба, орієнтована на забезпечення потреб суспільства, а поліцейський – як офіцер із підтримання правопорядку в розумінні демократичних та західноєвропейських моделей поліцейської діяльності. Зазначені трансформації сприяли підвищенню престижу служби в поліції та залученню до правоохоронних органів більшої кількості мотивованої молоді, що позитивно позначилося й на системі професійної освіти, зокрема на рівні мотивації та професійної орієнтації курсантів. Отже, цей період можна охарактеризувати як етап фактичного оновлення системи професійної підготовки поліцейських, хоча процес її інституційного та змістовного реформування не був завершений і продовжувався в подальші роки.

Реформа супроводжувалася міжнародною підтримкою, зокрема експертною допомогою з боку ЄС та США. Було посилено роль психологічного відбору та етичних стандартів.

4. Сучасний етап (2022 – дотепер): військовий стан і нові виклики. Повномасштабна агресія РФ проти України в 2022 році зумовила адаптацію системи підготовки до умов воєнного стану. Зміни торкнулися змісту навчальних програм: посилено модулі з тактичної медицини, кризового реагування, документування воєнних злочинів, співпраці з військовими формуваннями. Водночас зберігається орієнтація на міжнародні стандарти, зокрема практику Європейського суду з прав людини щодо застосування сили та забезпечення права на життя. Цифровізація освітнього процесу, впровадження дистанційних платформ та віртуальних симуляторів стали невід’ємною частиною підготовки.

Повномасштабна агресія РФ стала не лише безпековим викликом, а й фактором радикальної зміни змісту професійно-правової підготовки. З одного боку, зростає попит на компетентності документування воєнних злочинів, роботи в умовах окупації/деокупації, кризового реагування. З іншого – посилюється потреба зберігати правозахисний стандарт дій поліції в екстремальних умовах. Це підтверджується офіційними звітними даними. У річних звітах Національної поліції України наводиться статистика розпочатих слідчими Національної поліції кримінальних проваджень за фактами вчинення

на території країни злочинів військовослужбовцями збройних сил РФ та їх пособниками. Серед таких злочинів – порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України), колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України), посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України), державна зрада (ст. 111 КК України), терористичний акт (ст. 258 КК України). Також фіксуються дані щодо внесення до міжвідомчої інформаційної системи «Воєнний злочинець», яка об'єднує в одному інформаційному просторі відомості про воєнних злочинців, факти воєнних злочинів та докази військової агресії РФ [85; 86; 87].

Робота на деокупованих територіях, що охоплює проведення оглядів зруйнованих об'єктів, документування воєнних злочинів, допити свідків і потерпілих, виявлення та ідентифікацію тіл загиблих, а також взаємодію з міжнародними слідчими та гуманітарними місіями, об'єктивно трансформує зміст і структуру професійно-правової підготовки працівників поліції. Зазначені практики формують якісно новий «профіль» компетентностей слідчих, співробітників кримінальної поліції, вибухотехнічних підрозділів, патрульних і керівного складу, який поєднує поглиблене знання міжнародного гуманітарного права та стандартів документування злочинів, навички роботи в умовах підвищеної небезпеки, психологічну стійкість, міжвідомчу координацію та здатність діяти в контексті постконфліктного відновлення правопорядку.

На нормативному рівні відбувалося уточнення підходів до первинної підготовки: наказом МВС (2022) затверджено зміни до Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських [89]. У 2024 році унормовано практичну підготовку здобувачів вищої освіти у відомчих закладах вищої освіти: наказ МВС затвердив спеціальний порядок її проведення для закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання у сфері управління МВС [199]. Це важлива відповідь на давню структурну проблему «розриву» між теоретичною правовою підготовкою і практичними сценаріями службової діяльності.

Показовим кейсом інституційної стійкості є вимушене переміщення освітніх закладів унаслідок бойових дій. У звіті керівництва Донецького державного університету внутрішніх справ за 2021–2022 навчальний рік зазначено, що університет у зв'язку з військовою агресією РФ тимчасово переміщено з Маріуполя: з 24.02.2022 – на базу в Кривому Розі, а з 01.06.2022 – до Кропивницького. Це не просто логістичний факт: він демонструє, що система професійно-правової підготовки в Україні у воєнний період функціонує як елемент національної стійкості.

Водночас стратегічне управління реформами сектору правопорядку у воєнний/післявоєнний період отримало новий рамковий документ: Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку на 2023 – 2027 роки (схвалений указом Президента) [121]. План заходів, спрямованих на виконання комплексного плану затверджено розпорядженням КМ України від 23 серпня 2024 р. № 792-р [211], а постановою КМ України від 21 січня 2026 р. № 65 створено міжвідомчий механізм моніторингу – Координаційну раду при КМ України [205]. Для професійно-правової підготовки нормативні документи є умовою інтеграції освітньо-кадрового компонента в загальнодержавну політику реформ правопорядку, включно із залученням міжнародної технічної допомоги й експертизи.

Міжнародні стандарти прав людини в цьому контексті постають як основа легітимності поліції навіть у складних кризових умовах. Це підтверджується практичними ініціативами РЄ, серед яких тренінги з протидії дискримінації та мові ворожнечі, навчання взаємодії в різноманітному суспільстві та впровадження системи Custody Records як ефективного інструменту обліку затриманих і забезпечення їхніх прав під час тримання.

У 2022 р., з початком війни, частина закладів опинилася в зоні бойових дій (Харківський, Донецький – евакуйовані). Навчання перейшло частково в онлайн-режим, багато курсантів і викладачів залучені до волонтерства, деякі – до служби. Це зумовило прискорений перегляд освітнього процесу: довелося включати нові теми (наприклад, поведінка при обстрілах, ідентифікація диверсантів) навіть у

межах чинних програм. Варто зазначити, що зараз система підготовки переживає екстрену адаптацію. Попри війну, продовжується вступна кампанія, випускники поповнюють лави поліцейських, але багато змінилося: курсанти отримують досвід, допомагаючи на блокпостах чи евакуації, інструктори запрошуються з бойовим досвідом, вивчається досвід поліції Ізраїлю та інших країн, що перебували в стані війни. Очевидно, що цей етап ще триває і завершиться лише після стабілізації безпекової ситуації.

Історія становлення системи професійно-правової підготовки поліцейських в Україні становить еволюційний процес переходу від закритої міліцейської моделі радянського періоду до більш відкритої та гнучкої системи, що прагне інтегруватися до сучасної міжнародної правоохоронної освіти. Кожен історичний етап зумовив специфіку та напрями її подальшого розвитку: радянський період залишив спадок подібний до традиції суворої дисципліни, яка частково зберігається; 1990-ті роки ознаменувалися зародженням національної правової системи й першими кроками в напрямі демократизації; реформи 2015 року можна трактувати як етап «шокової терапії»; події 2022 року стали випробуванням, пов'язаним із воєнними реаліями. Аналіз цих етапів є важливим для розуміння сучасних викликів, з якими стикається правоохоронна система України. Чимало проблем мають історичне коріння (акцент на теоретичних аспектах і недостатня увага до практичної підготовки), що простежуються ще з радянських часів. Інші виникли порівняно нещодавно, наприклад, кадровий дефіцит, зумовлений процесами відтоку персоналу після реформ 2015 року, або втрати матеріально-технічної бази внаслідок воєнних дій у 2022 році.

Варто зауважити, що система професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні є результатом тривалої трансформації від пострадянської моделі кадрового та освітнього забезпечення до моделі поліції сервісного типу, орієнтованої на верховенство права, повагу до гідності людини та стандарти прав людини. Її становлення визначається змінами в конституційно-правовій парадигмі державності, реформуванням інституцій та управлінських механізмів у секторі безпеки, модернізацією відомчої освіти та професійного навчання,

впливом євроінтеграційних процесів і міжнародної технічної допомоги та адаптацією до викликів воєнного стану. Основними етапами еволюції стали такі події: ухвалення Конституції України 1996 року, що закріпила верховенство права та пріоритет прав людини; трансформаційні урядові рішення 2014 року, спрямовані на реформування органів внутрішніх справ; створення НПУ на законодавчому рівні в 2015 році; нормативне впровадження програм первинної професійної та службової підготовки в 2016 році; розвиток інституцій підготовки патрульних і заснування Академії патрульної поліції в 2017 році; модернізація професійної підготовки у воєнних умовах, включно з оновленням нормативної бази первинної підготовки та вдосконаленням практичних регламентів навчання курсантів.

Отже, процес становлення системи професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні є складним, багатоступеневим процесом, що відображає трансформацію держави від пострадянської моделі до демократичної правової системи. Від нормативно-дисциплінарної підготовки 1990-х років система еволюціонувала до компетентнісної, людиноцентричної моделі, інтегрованої в європейський безпековий простір.

1.2. Сучасний стан наукового дослідження професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах

Професійна підготовка, зокрема підготовка поліцейських завжди привертала увагу дослідників у сфері права, безпеки, управління та педагогіки. В умовах сучасних транзитивних процесів, таких як реформа правоохоронної системи, інтеграція до європейського простору та вплив збройного конфлікту, це питання набуло нової глибини та актуальності. Стан наукового розгляду теми можна оцінити як результат синтезу здобутків попередніх десятиліть, у сфері професійної освіти правоохоронців, та новітніх досліджень, що почали формуватися після 2015 року внаслідок реформування поліції. Основні напрями наукових досліджень, пов'язаних із темою професійно-правової підготовки

поліцейських, охоплюють правове регулювання підготовки поліцейських кадрів, організацію відомчої освіти в системі МВС, застосування педагогічних технологій у навчанні поліцейських, питання патріотичного виховання та психологічної підготовки правоохоронців, а також компаративістські дослідження зарубіжних моделей поліцейської освіти.

До проведення інституційної реформи правоохоронної системи 2015 року в українській правничій науці накопичено значний масив наукових праць, присвячених проблематиці професійної підготовки працівників міліції та інших правоохоронних структур держави. Авторами представлено організаційно-правові засади підготовки кадрів органів внутрішніх справ, питання удосконалення відомчої освіти, професійної компетентності правоохоронців, формування правової культури працівників міліції, а також удосконалення змісту й організації освітнього процесу в спеціалізованих навчальних закладах системи МВС України. Значний внесок у наукову розробку зазначеної проблематики зробили М. Ануфрієв, О. Бандурка, В. Венедиктов, Г. Гриця, Д. Калаянов, І. Совгір, А. Токман, О. Ярмиш та інші представники правових наукових шкіл, чийі праці стали теоретичною основою для подальших досліджень у сфері професійної підготовки кадрів правоохоронних органів [8; 9; 10; 15; 16; 47; 61; 97; 227, 245; 277].

У наукових дослідженнях, здійснених до 2014 року, значний внесок у вивчення проблематики професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ належить М. Ануфрієву. У його наукових працях детально аналізуються організаційно-правові та педагогічні засади функціонування системи відомчої освіти МВС України. Зокрема, у монографії «Основні напрямки кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України: організаційно-правовий аспект» (2001), а також у низці наукових статей («Становлення, розвиток та основні напрямки удосконалення відомчої багатоступеневої системи підготовки персоналу ОВС», 1999; «Система підготовки та перепідготовки персоналу органів внутрішніх справ України», 1999; «Зміцнення дисципліни і законності як фактор дотримання прав і свобод громадян у службовій діяльності працівників

ОВС», 2000 та інші), автор комплексно розглядає професійну підготовку працівників міліції як багатоступеневу та інтегровану систему. Учений акцентує увагу на тому, що рівень ефективності діяльності органів внутрішніх справ тісно пов'язаний із професійною компетентністю особового складу [6; 8; 9;10].

Важливим напрямом наукових досліджень проблем професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ стали праці, присвячені аналізу професійних вимог до правоохоронної діяльності та формуванню професіографічних моделей правоохоронних професій. У цьому контексті заслуговує на увагу праця М. Ануфрієва, Ю. Ірхіна «Професіографічна характеристика основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України (кваліфікаційні характеристики професій, професіограми основних спеціальностей)» (2003), у якій автори здійснюють системний аналіз професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ та розробили професіографічні характеристики основних правоохоронних спеціальностей. У посібнику визначено ключові професійні функції та завдання різних категорій працівників міліції, а також сформульовано кваліфікаційні вимоги до їхньої підготовки. Особливу увагу приділено структурі професійної діяльності правоохоронців, її психологічним, правовим та організаційним компонентам, що дало змогу визначити комплекс професійно значущих якостей, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків [7]. Науковим результатом цієї роботи стало обґрунтування професіографічного підходу до підготовки кадрів органів внутрішніх справ. Автори зазначають, що професійна підготовка правоохоронців має будуватися з урахуванням реального змісту їхньої службової діяльності, а навчальні програми повинні відповідати вимогам конкретних професійних функцій [7]. У зв'язку з цим у посібнику запропоновано професіограми основних спеціальностей у системі органів внутрішніх справ, які містять опис професійних завдань, необхідних знань, умінь, навичок, а також психологічних і морально-етичних якостей працівників.

О. Бандурка значну увагу приділяв організаційним аспектам діяльності органів внутрішніх справ, формуванню професійної майстерності працівників

міліції та ролі відомчої освіти в підвищенні ефективності правоохоронної діяльності [16]. Зокрема, у фундаментальній праці «Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення» (1999) автор здійснив комплексний аналіз теоретичних і практичних засад управління системою органів внутрішніх справ України в умовах становлення незалежної держави, приділивши значну увагу питанням організації кадрової роботи, підготовки та професійного розвитку працівників міліції [15].

В. Венедиктов у статті «Деякі напрямки методичного забезпечення навчально-виховного процесу в вузах МВС України» (1996) аналізує актуальні на той час проблеми методичного забезпечення підготовки кадрів для органів внутрішніх справ, зазначаючи необхідність удосконалення змісту та форм організації освітнього процесу в спеціалізованих навчальних закладах МВС. У праці обґрунтовується важливість системного підходу до організації навчально-виховного процесу, який передбачає поєднання фундаментальної правової підготовки з практичною професійною підготовкою майбутніх працівників міліції. Автор наголошує на необхідності вдосконалення методичних матеріалів, навчальних програм і форм контролю знань курсантів, а також підвищення ролі педагогічної майстерності викладачів відомчих вищих навчальних закладів. Особлива увага приділяється формуванню в майбутніх правоохоронців правової культури, дисципліни та професійної відповідальності [47].

У докторській дисертації Д. Калаянова «Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика» (2010) обґрунтовано необхідність адаптації української правоохоронної системи до європейських стандартів публічного адміністрування, зокрема у сфері забезпечення прав і свобод людини, демократичного контролю за діяльністю поліції та розвитку партнерських відносин між поліцією і суспільством. Автор аналізує організаційно-правові засади діяльності поліції в країнах ЄС, механізми управління правоохоронними структурами, а також систему професійної підготовки поліцейських, яка ґрунтується на поєднанні правової освіти, практичної підготовки та формування

етичних стандартів професійної діяльності. Особливу увагу Д. Калянов приділяє питанням впровадження європейських принципів поліцейської діяльності в національну практику, зокрема принципів верховенства права, підзвітності, відкритості та орієнтації на потреби громади. У контексті професійної підготовки правоохоронців автор наголошує на необхідності модернізації системи відомчої освіти органів внутрішніх справ України шляхом запровадження сучасних освітніх технологій, посилення практичної складової навчального процесу, а також розвитку міжнародного співробітництва у сфері підготовки поліцейських кадрів [97].

У наукових працях відомого українського вченого-юриста О. Ярмиша значна увага приділяється історико-правовим та організаційним аспектам функціонування правоохоронних органів, а також розвитку системи відомчої освіти у сфері підготовки працівників органів внутрішніх справ. Зокрема, у науково-практичному посібнику «Вищий заклад освіти МВС України» (1999), підготовленому в співавторстві з М. Ануфрієвим та О. Бандуркою, автори досліджують правові та організаційні засади діяльності відомчих вищих навчальних закладів, їх місце в системі підготовки правоохоронних кадрів, а також особливості організації навчального та виховного процесу в цих закладах. У зазначеній праці розкрито специфіку функціонування відомчих навчальних закладів МВС як особливого типу освітніх інституцій, що поєднують елементи вищої юридичної освіти з професійною підготовкою працівників правоохоронних органів. Автори аналізують структуру управління такими закладами, особливості освітніх програм, роль науково-дослідної роботи в підготовці майбутніх правоохоронців, а також значення виховної роботи у формуванні професійних та морально-етичних якостей курсантів [11].

Отже, наукові напрацювання зазначеного періоду, попри їхню значну теоретичну цінність, відображали передусім реалії функціонування міліцейської системи та відповідної моделі підготовки кадрів. Подальші трансформації правоохоронної системи, зокрема створення Національної поліції України в 2015 році та впровадження нової парадигми поліцейської діяльності, зумовили

потребу в перегляді традиційних підходів до професійно-правової підготовки правоохоронців і появі нових наукових досліджень, орієнтованих на стандарти демократичного врядування, верховенство права та захист прав людини.

Після 2015 року збільшилась кількість досліджень, присвячених темі підготовки поліцейських в умовах реформування. Зокрема, проведено серію науково-практичних конференцій на тему «Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України», організованих Харківським національним університетом внутрішніх справ у 2016, 2018 та 2019 роках. У матеріалах цих заходів було узагальнено ключові виклики та досягнення, що супроводжують реформи освітньої складової МВС. У публікаціях цього періоду акцент зроблено на оновленні навчальних програм відповідно до європейських стандартів, впровадженні сучасних технологій, таких як дистанційне навчання та використання тренажерів, у процесі підготовки персоналу, а також на розвитку системи післядипломного навчання [182].

Питання професійно-правової підготовки поліцейських у контексті триваючих реформ посідає значне місце в наукових дискусіях та міжнародних дослідницьких проєктах [1; 4; 5; 21; 34; 41; 42; 81; 100; 148; 174; 224; 228; 230; 272]. Дослідження, проведене Координатором проєктів ОБСЄ в Україні, зазначило, що освіта та професійна підготовка поліцейських є важливим аспектом реформування поліції в країнах із перехідною економікою, котрі створюють сучасні поліцейські служби. У цьому дослідженні наголошується важливість інтеграції сучасних стандартів та кращих практик у систему поліцейської освіти з урахуванням досвіду інших держав [224].

Сучасний стан наукових досліджень засвідчує зростання уваги вітчизняних учених до проблематики професійної підготовки працівників правоохоронних органів. Зокрема, у статті Ю. Голодника «Професійна підготовка правоохоронців як одна з найважливіших функцій держави» здійснено аналіз основних аспектів організації та змісту професійної підготовки співробітників правоохоронних структур. Автор акцентує увагу на особливій значущості цієї функції держави, що обумовлюється специфікою службової діяльності посадових осіб і

службовців правоохоронних органів. Останні покликані забезпечувати охорону прав і свобод людини, захист інтересів суспільства та держави, що зумовлює підвищені вимоги до рівня їхньої професійної компетентності, правової культури та підготовленості до виконання службових завдань [58, с.256-260].

А. Танько в дослідженні наголошує на важливості вдосконалення та розширення форм і методів підготовки поліцейських для ефективного виконання правоохоронної політики держави. Він зазначає, що рівень такої підготовки безпосередньо впливає на результативність роботи Національної поліції України, яка є провідним органом у забезпеченні прав і свобод людини. Форми та методи професійної підготовки поліцейських у цій сфері структуровані відповідно до виконання низки практичних завдань, які відображають реалії діяльності органів поліції. Такий підхід охоплює також основні напрями післядипломного навчання та службової підготовки фахівців правоохоронної системи [240, с.107-115].

В. Діденко акцентує увагу на тому, що рівень професіоналізму кожного поліцейського є своєрідною гарантією, яка забезпечує можливість виконувати службові завдання за допомогою інструментів, визначених законодавством. Ці інструменти базуються виключно на положеннях Конституції України, а також на нормах законодавчих і підзаконних актів, що не допускають будь-яке «свавілля» з боку правоохоронця. Відповідно, логічно припустити, що поліцейський із низьким рівнем професійної підготовки не здатен якісно виконувати покладені на нього обов'язки, а також оперативно реагувати на виклики та загрози, які виникають у процесі виконання правоохоронних функцій держави [70, с. 523-526].

Значний інтерес наукової спільноти привертає дослідження підходів до навчання та підготовки поліції за межами України. Так, С. Павленко, В. Севрук, Є. Кобко досліджували трансформацію системи відомчої освіти МВС України відповідно до європейських стандартів. Звертається увага на відсутність єдиного уніфікованого підходу до підготовки поліцейських у різних країнах Європи та зауважили, що зарубіжний досвід може бути корисним ідейним підґрунтям для

українських реформ. Водночас автори застерegli від механічного перенесення іноземних моделей без урахування національних особливостей і напрацьованого позитивного досвіду в Україні. Зокрема, підготовка поліцейських на основі програм юридичної освіти рівня бакалавра та магістра розглядається як надбання української правоохоронної системи, що забезпечує високий рівень правничих знань у поліцейських [290, р.142-150].

У праці В. Поливанюка та О. Завістовського основну увагу зосереджено на стратегічних аспектах реформування правоохоронної системи держави. Зокрема, автори акцентують увагу на актуальних проблемах у навчанні та професійній підготовці українських поліцейських кадрів, а також аналізують сучасні практики, які застосовуються в провідних європейських країнах, таких як Велика Британія, Німеччина, Нідерланди та Бельгія. У кожній із зазначених держав функціонує унікальна модель підготовки правоохоронців, що відображає специфіку їхніх національних систем [186, с. 467-469].

Дослідження Д. Швеця присвячені вивченню сутності та особливостей професійної підготовки поліцейських в Україні. У роботах здійснено аналіз та узагальнення досвіду підготовки кадрів для поліції в інших країнах, зокрема у Великобританії. Встановлено, що в умовах стрімкого розвитку інтеграційних процесів у світі та зближення держав у різних аспектах суспільного життя зростає необхідність вдосконалення національної системи навчання поліцейських. Це сприятиме наближенню органів внутрішніх справ України до міжнародних і європейських стандартів у відповідній сфері [264, с.441-446; 266, с.217-233].

М. Капаріні та О. Маренін презентують огляд змін у способах реформування структур та процесів поліцейської діяльності в контексті демократичного переходу Центральної та Східної Європи. Вона починається з обговорення концепції демократичної поліцейської діяльності як очевидної мети реформи поліції в державах, що демократизуються, потім окреслює загальні параметри реформи поліції в Центральній та Східній Європі, включно з деякими

перешкодами та проблемами, що виникли, та майбутні напрями досліджень [279].

Аналіз наукових джерел свідчить, що значна увага приділяється дослідженню перехідного періоду реформ. Зокрема, ряд дослідників, серед яких С. Школа, Д. Сіротченков, С. Павленко та інші, розглядає підготовку поліцейських в Україні в умовах реформування через призму адаптації до європейських стандартів і практик. Зазначається, що основними тенденціями стали демілітаризація навчальних процесів, акцент на права людини, впровадження принципів взаємодії з громадськістю (community policing), а також збільшення частки практичних занять у підготовці [272, с. 205–208.].

Інші науковці здійснюють аналіз імплементації трирівневої моделі професійної підготовки та проблем, що виникають у процесі її впровадження. Зокрема, В. Колісніченко акцентує увагу на тому, що перехід до багаторівневої системи, який містить первинну підготовку, здобуття освітніх рівнів та післядипломну освіту, поставив перед необхідністю вирішення значної кількості організаційних та нормативних питань. Автор зазначає, що наразі не всі зі згаданих проблем успішно вирішені. Серед них можна виділити невідповідність існуючих освітніх рівнів спеціальним званням, а також складнощі, пов'язані з мотивацією діючих поліцейських до здобуття вищої освіти [108, с.186].

У статті О. Комісарова «Нові вимоги до ступеневого (багаторівневого) набуття компетенцій випускниками вищих військових навчальних закладів і вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання під час вивчення тактико-спеціальних (військово-спеціальних) дисциплін» (2018) досліджуються актуальні проблеми модернізації професійної підготовки фахівців у закладах освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема в системі підготовки правоохоронців. Автор акцентує увагу на необхідності запровадження ступеневої (багаторівневої) моделі формування професійних компетентностей, яка відповідає сучасним освітнім стандартам та потребам реформування сектору безпеки. У роботі ззначається, що підготовка майбутніх правоохоронців має здійснюватися на основі компетентнісного підходу, який передбачає поетапне

формування професійних знань, умінь і навичок під час опанування тактико-спеціальних дисциплін. Особлива увага приділяється ролі практичної складової навчання, що забезпечує формування в курсантів здатності діяти в умовах реальних службових ситуацій, приймати оперативні рішення та застосовувати професійні знання в складних і динамічних умовах службової діяльності [109, с. 187-189.].

Також заслуговують на увагу дослідження присвячені підготовці поліції в умовах збройного конфлікту та воєнного стану. Ця проблематика набула особливої актуальності після 2014 року, коли частина території України потрапила до зони бойових дій. На початковому етапі наукові дослідження здебільшого зосереджувалися на вивченні специфіки діяльності поліції в зоні антитерористичної операції (згодом операції Об'єднаних сил). Однак із початком повномасштабної агресії у 2022 році акценти змістилися на підготовку усього особового складу до роботи в умовах воєнного стану. У зв'язку з цим стали з'являтися наукові праці, в яких аналізується необхідність адаптації освітніх програм з урахуванням ризиків, пов'язаних із бойовими діями.

В сучасних умовах сферою наукових інтересів стають проблеми формування ефективної кадрової політики, обсяг повноважень, проблеми вдосконалення діяльності Національної поліції України та інші. Зазначені аспекти розглянуто в наукових працях таких вітчизняних дослідників, як: А. Андреев, А. Берендєєва, Р. Горяченко, М. Гурковський, О. Драган, І. Дрок, А. Іваниця, К. Избаш, З. Кісіль, І. Кузьменко, А. Танько, М. Тишлек, О. Шевчук [4; 25; 26; 59; 64; 65; 72; 73; 90; 92; 101; 135; 241; 244; 268].

О. Завістовський і К. Король аналізують проблеми професійної підготовки поліцейських у контексті воєнного стану. У своїй роботі автори зосереджують увагу на важливих аспектах, пов'язаних із необхідністю оновлення сучасних освітніх програм, спрямованих на підготовку поліцейських до виконання завдань в умовах бойових дій. Вони пропонують шляхи вдосконалення професійної підготовки, серед яких особливий акцент робиться на розробці та впровадженні стратегії підготовки поліцейських. Основними завданнями цієї стратегії є

забезпечення навчання працівників, здатних працювати за умов, максимально наближених до бойових, включно з населеними пунктами поблизу лінії зіткнення та території, що були деокуповані [78, с. 569-573]. Автори наголошують на важливості навчання поліцейських навичкам тактичної медицини, поведження при артилерійських обстрілах, у межах тактико-спеціальної підготовки поведженню з військовополоненими і при контакті із диверсійно-розвідувальною ворожою групою тощо, взагалі та іншим навичкам роботи в екстремальних умовах [78, с.569]. Значну увагу фахівці приділяють і питанням психологічної підготовки правоохоронців до роботи в стресових умовах, забезпеченню їхньої стійкості до впливу факторів бойового стресу.

Необхідність удосконалення програм фізичної підготовки правоохоронців з урахуванням сучасних викликів, зокрема умов воєнного стану та збільшення рівня загроз у суспільстві обґрунтовують колектив авторів статті «Професійна підготовка поліцейських у контексті забезпечення ефективного виконання службових обов'язків» (І. Галімська, В. Галімський, О. Головков, С. Мердов) [52, с. 100-105].

О. Драган у статті «Щодо повноважень Національної поліції України в умовах воєнного стану» (2024) аналізує розширення функцій та компетенції Національної поліції у період воєнного стану. Автор обґрунтовує, що в умовах збройної агресії поліція виконує не лише традиційні правоохоронні функції, але й бере участь у забезпеченні національної безпеки, підтриманні публічного порядку в прифронтових регіонах, документуванні воєнних злочинів та взаємодії з військовими формуваннями. У роботі підкреслюється необхідність адаптації нормативно-правового регулювання діяльності поліції до нових безпекових викликів, що, також впливає і на зміст професійної підготовки поліцейських [72, с. 375-379].

У дослідженні І. Дрок «Кадрова політика Національної поліції України в умовах війни» (2022) розглянуто особливості формування та реалізації кадрової політики поліції в період воєнного стану. Автор звертає увагу на проблему кадрового забезпечення правоохоронної системи в умовах зростання

навантаження на поліцейських, необхідність підвищення рівня професійної підготовки особового складу, удосконалення механізмів добору кадрів та розвитку системи професійного навчання. Дослідник наголошує, що війна суттєво змінює вимоги до професійних компетентностей поліцейських, зокрема в частині кризового реагування, роботи з населенням у зоні бойових дій та взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони [73, с. 318-323.].

У праці О. Музичука, В. Невядовського, В. Найди, присвяченій напрямом удосконалення діяльності Національної поліції, автори акцентують увагу на необхідності модернізації організаційних механізмів функціонування поліції, удосконаленні нормативного забезпечення її діяльності та розвитку сучасної системи професійної підготовки поліцейських. Дослідники зазначають важливість інтеграції міжнародного досвіду, підвищення рівня професійної компетентності працівників поліції, а також посилення практичної складової їх навчання як одного з основних чинників підвищення ефективності правоохоронної діяльності [160, с.5-12]. Отже, сучасні наукові дослідження засвідчують, що в умовах воєнного стану та трансформації безпекового середовища питання кадрового забезпечення, розширення повноважень і модернізації професійної підготовки поліцейських набувають особливої актуальності та потребують подальшого комплексного наукового осмислення.

Попри значну увагу науковців до проблематики поліцейської освіти, залишаються невирішені питання, особливо в контексті транзитивних умов. Зокрема, недостатньо опрацьовано механізми інтеграції теоретичної правової підготовки з практичними навичками, а також не повністю вирішено питання адаптації міжнародного досвіду та вибору оптимальної моделі професійно-правової підготовки з урахуванням особливостей національного контексту; потребують оновлення освітні програми із посиленим акцентом на тактику дій у бойових умовах, кризовий менеджмент, захист прав людини під час війни.

Підсумовуючи, можна зазначити, що сучасний стан наукового опрацювання цієї теми характеризується великою кількістю публікацій, які переважно висвітлюють окремі аспекти професійно-правової підготовки поліцейських у

період 2014–2025 років. Однак спостерігається брак цілісних наукових досліджень, які б поєднали теоретико-правові засади з практичним досвідом реформування системи підготовки поліції в транзитивний період. У зв'язку з цим дисертаційна робота має на меті заповнити цю прогалину, спираючись на здобутки попередніх досліджень та актуальні дані, і запропонувати комплексне бачення поставленої проблеми.

1.3. Методологічні підходи до професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах

Термін «транзитивні умови» відображає стан суспільства і державних інститутів у період переходу від одного якісного стану до іншого. Для України транзитивний період триває з моменту здобуття незалежності й особливо загострився після 2014 року, коли відбулися докорінні зміни в політичному курсі, законодавстві, структурі економіки та суспільній свідомості. Л. Матвеева констатує, що транзитивне суспільство становить такий етап розвитку, на якому відбувається глибока трансформація більшості або всіх соціальних інститутів, норм і цінностей. Ці зміни призводять до формування нових соціальних структур та впливають на організацію і систему управління суспільством [154, с. 278].

У діяльності поліції транзитивність проявляється через поєднання традиційних і сучасних підходів, необхідності оперативно реагувати на динамічні зміни та підвищення суспільних очікувань стосовно роботи правоохоронних органів. Транзитивні умови розвитку демонструють періоди значних трансформацій політичної, правової та соціально-економічної систем. Вони висувають нові вимоги до діяльності правоохоронних органів, змушуючи адаптуватися до нового суспільного контексту. У таких умовах професійно-правова підготовка поліцейських набуває особливої актуальності. З одного боку, стара система підготовки кадрів може не відповідати викликам демократизації та потребам громадян. З іншого – суспільство очікує від поліції професіоналізму, законності та поваги до прав людини на кожному кроці.

Проблема полягає в тому, як перебудувати систему навчання поліцейських, щоб забезпечити формування нової генерації правоохоронців, здатних ефективно працювати в умовах переходу від авторитарних чи корумпованих практик до принципів правової держави. Це питання є надзвичайно важливим для України, яка після Революції Гідності 2014 року розпочала масштабну реформу правоохоронної системи [155, с.458]. Від успішності підготовки поліцейських у транзитивний період залежить не лише ефективність боротьби зі злочинністю, але й рівень довіри населення до влади та ствердження верховенства права.

Транзитивні умови характеризуються одночасною зміною нормативної бази, інституційної побудови, ціннісних орієнтирів та моделей публічного адміністрування [154]. У таких обставинах професійно-правова підготовка поліцейських не може розглядатися як технічний процес передавання знань чи формування окремих навичок, а постає як складна соціально-правова система, що інтегрує правові, етичні, психологічні та безпекові компоненти. Особливість транзитивних умов полягає в поєднанні реформування законодавства, інституційної перебудови та зміни суспільних очікувань щодо ролі поліції. У цьому контексті методологія дослідження повинна враховувати такі компоненти, як: динамічність нормативного середовища; вплив міжнародних стандартів і практики Європейського суду з прав людини на формування змісту підготовки; процеси гармонізації національного законодавства з правом ЄС; інструменти реформування сектору безпеки, що просуваються такими інституціями, як ОБСЄ та РЄ.

З позицій правової теорії методологія дослідження підготовки поліцейських у транзитивному суспільстві повинна спиратися на міждисциплінарний підхід, поєднуючи положення загальнотеоретичної юриспруденції, публічного права, освітнього права, соціології, педагогіки та психології. Такий синтез дає можливість дослідити не лише формально-нормативний вимір підготовки, а й її функціональне призначення – формування нового типу правоохоронця, орієнтованого на принцип верховенства права, повагу до прав людини та

партнерство з громадою. Водночас для юридичної практики питання методології має прикладне значення, оскільки від обраної дослідницької парадигми залежить якість розроблення навчальних програм, стандартів підготовки, критеріїв оцінювання компетентностей та механізмів контролю за дотриманням професійної етики. Неврахування специфіки транзитивних процесів може призвести до збереження застарілих моделей підготовки, які відтворюють авторитарні управлінські підходи та формальний характер правозастосування.

Методологія дослідження професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах слугує запорукою формування сучасної моделі поліцейської освіти, здатної забезпечити ефективність правоохоронної діяльності, відновлення суспільної довіри та утвердження демократичних стандартів публічної влади. У постконфліктних та транзитивних суспільствах поліція стає провідним чинником відновлення нормального життя. Ефективний та легітимний поліцейський корпус необхідний для відновлення верховенства права та довіри населення до держави. Саме поліція повинна забезпечити безпеку громадян у «сірій зоні» після війни – і саме на неї покладається обов'язок підтримувати громадський порядок. Питання методології дослідження професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах набуває особливої актуальності як для розвитку сучасної правової теорії, так і для вдосконалення юридичної практики. Йдеться не лише про вибір наукових методів аналізу освітніх процесів, а про формування цілісної методологічної парадигми, здатної відобразити складність соціально-правових трансформацій у державах перехідного типу.

Домінування позитивістського праворозуміння зумовлює нормативний формалізм у правозастосуванні, орієнтований на буквальне виконання нормативних приписів без належного урахування їхнього ціннісного змісту та соціального контексту [129, с.220-221]. Сучасні демократичні трансформації в умовах транзитивного суспільства зумовлюють необхідність переосмислення професійного праворозуміння поліцейських у напрямі його концептуального оновлення та інтеграції аксіологічних, правозахисних і людиноцентричних засад.

Така методологічна переорієнтація передбачає відхід від формально-нормативного сприйняття законності та перехід до її оцінки крізь призму принципів верховенства права, пріоритету прав і свобод людини, пропорційності й справедливості та поваги до людської гідності.

Ефективність професійно-правової підготовки поліцейських значною мірою зумовлюється методологічними підходами, покладеними в її основу, які визначають зміст, методи та організацію освітнього процесу. У сучасній педагогічній і юридичній літературі виокремлюється низка підходів до формування професійно-правової компетентності поліцейських.

Аксіологічний підхід до професійної підготовки поліцейських ґрунтується на визнанні ціннісної природи права та пріоритетності світоглядних орієнтирів у формуванні професійної правосвідомості правоохоронця. У межах сучасної методології юриспруденції право розглядається не лише як система формально встановлених норм, а як соціокультурний феномен, що відображає певну ієрархію суспільно значущих цінностей – гідності людини, свободи, рівності, справедливості, безпеки [129, с. 217]. Відтак професійна підготовка поліцейських не може зводитися лише до засвоєння нормативного матеріалу, а має передбачати глибинне осмислення ціннісних засад правопорядку, що визначають межі та зміст владних повноважень.

С. Гринюк, М. Желуденко, аналізуючи погляди сучасних дослідників щодо сутності й ролі професійних цінностей у формуванні майбутнього фахівця, роблять висновок про те, що під професійними цінностями варто розуміти предмети, явища та їхні властивості, які необхідні суспільству й особистості як засоби задоволення особистих і соціальних потреб. Вони формуються в процесі засвоєння особистістю суспільного досвіду й відображаються в її цілях, переконаннях, ідеалах та інтересах. Крім того, авторам видається можливим позиціонувати професійні цінності як стратегічні цілі, які спонукають людей до спільної мети, у такий спосіб визначаючи значущість для майбутнього фахівця вміння орієнтуватися в них. Звідси завданням вищого навчального закладу стає

створення оптимальних умов для формування професійних цінностей майбутніх фахівців [60, с. 121].

А. Гудкова зауважує, що в сучасних умовах воєнного стану в Україні посилюється роль морально-ціннісного чинника у формуванні фахової ідентичності працівників правоохоронних органів. Правоохоронна діяльність виступає не лише формою реалізації правових норм, а й особливою аксіологічною практикою, що вимагає високого рівня внутрішньої моралі, ціннісної зрілості та етичної саморегуляції. Аксіологічний підхід дає можливість розглядати поліцейського як носія системи соціальних і професійних цінностей, що тісно пов'язані з суспільною мораллю [62, с. 31].

Аксіологічний підхід формує ціннісну основу професійної ідентичності поліцейського, забезпечуючи перехід від формального виконання обов'язків до усвідомленого служіння суспільству. У цій парадигмі принцип верховенства права виступає внутрішнім імперативом професійної поведінки, що передбачає діяльність у межах закону з повагою до прав і свобод людини та дотриманням принципу пропорційності. Визнання гідності особи найвищою цінністю визначає гуманістичний характер правоохоронної діяльності та обмежує застосування примусу.

Аксіологічний підхід передбачає включення до освітніх програм філософсько-правових дисциплін, курсів з етики публічної служби, прав людини, антикорупційних стандартів, аналізу прецедентної практики міжнародних судових інституцій. Важливою складовою є обговорення моральних дилем, моделювання ситуацій конфлікту цінностей, що дає можливість майбутнім поліцейським виробляти власну позицію та формувати здатність до рефлексії. Такі освітні технології сприяють перетворенню цінностей із зовнішніх норм на внутрішні переконання. Світоглядні орієнтири, закладені в процесі підготовки, визначають характер правозастосування в реальних умовах служби. Отже, аксіологічний підхід виступає не лише теоретичним концептом, а й практичним механізмом формування професійної культури поліції. У транзитивних умовах

саме ціннісна орієнтація стає стратегічним чинником модернізації поліції та утвердження демократичного правопорядку.

Гуманістичний підхід у професійно-правовій підготовці поліцейських ґрунтується на утвердженні пріоритету людської гідності, прав і свобод людини як фундаментальних цінностей демократичної правової держави. Його методологічна основа полягає у формуванні в майбутніх правоохоронців стійкої правозахисної орієнтації, усвідомлення меж владних повноважень та відповідальності за їхню реалізацію. Сучасні дослідники зазначають, що сутність професійної підготовки в контексті гуманістичного підходу передбачає її вдосконалення крізь призму особистісних структур свідомості, що забезпечують на рефлексивній основі активне переосмислення компонентів освітнього процесу, змісту власної діяльності та суб'єктивних станів, освітньої діяльності здобувачів на засадах самоорганізації процесу учіння. Цей підхід сприяє становленню та вдосконаленню цілісної особистості, яка самостійно формує власний досвід, прагне активно реалізувати можливості, здатна до усвідомленого й обґрунтованого вибору рішень у службових і навчальних ситуаціях [30, с. 82]. У сучасному міжнародному безпековому дискурсі демократична поліція визначається як інституція, що є відповідальною, підзвітною суспільству та діє в межах принципу верховенства права, забезпечуючи ефективний захист основоположних прав людини.

У практичному вимірі гуманістичний підхід передбачає інтеграцію в освітні програми засад гуманістичної педагогіки: відмову від авторитарно-репресивних моделей взаємодії, розвиток навичок ненасильницького врегулювання конфліктів, медіації, ефективної комунікації та емпатії, формування культури недискримінації й толерантності. Важливим компонентом є спеціалізовані модулі та тренінги від ООН та ОБСЄ з етики, стандартів прав людини, запобігання катуванням, роботи з уразливими групами населення, що сприяє утвердженню демократичного правопорядку та підвищенню довіри до поліції [110; 168; 247]. У контексті транзитивного суспільства гуманістичний підхід набуває особливого значення, адже лише шляхом трансформації професійної

правосвідомості та розвитку людиноцентричної культури служби можна подолати спадщину репресивних практик і сформувати поліцію як сервісну інституцію, що спрямована на захист прав і свобод кожного громадянина

Особистісно-орієнтований підхід у професійно-правовій підготовці поліцейських ґрунтується на визнанні курсанта не пасивним об'єктом педагогічного впливу, а активним суб'єктом освітнього процесу, носієм індивідуального досвіду, мотивацій, ціннісних орієнтацій і психологічних особливостей. Така методологія акцентує увагу не лише на передачі знань і формуванні навичок, а насамперед на розвитку особистості майбутнього поліцейського, його професійно значущих якостей: відповідальності, емпатії, стресостійкості, моральної зрілості, здатності до рефлексії та саморозвитку. Реалізація особистісно-орієнтованої моделі передбачає застосування інтерактивних методів навчання: дискусій, дебатів, аналізу морально-правових дилем, рольових ігор, що стимулюють самостійне мислення й формування відповідальної позиції, а також індивідуалізацію освітньої траєкторії шляхом вибору спеціалізацій, факультативних модулів, наставництва та психологічного супроводу.

Важливим елементом є врахування результатів професійно-психологічного відбору кандидатів до НПУ, що дає можливість оцінити рівень їхньої емоційної стабільності, комунікативних здібностей і схильності до конструктивної взаємодії. Подальший освітній процес має бути спрямований на розвиток емоційного інтелекту, емпатії, культури спілкування, здатності до командної роботи та лідерства. Особистісно-орієнтований підхід забезпечує гуманізацію поліцейської освіти, формуючи образ поліцейського не як елемент адміністративної системи, а як відповідального громадянина-професіонала з внутрішніми переконаннями, правовою культурою та усвідомленою відповідальністю перед суспільством.

Системний підхід у дослідженні та організації професійно-правової підготовки поліцейських дає можливість розглядати її не як сукупність розрізнених освітніх заходів, а як цілісну, структуровану й функціонально

впорядковану систему, елементи якої перебувають у постійному взаємозв'язку та взаємозумовленості. З позицій системного підходу, професійно-правова підготовка має у своєму складі ряд підсистем: навчальні дисципліни (гуманітарні, правові, спеціальні, тактико-прикладні), практичну підготовку (стажування, тренінги, практикуми, моделювання службових ситуацій), виховну роботу (формування професійної етики, дисципліни, ціннісних орієнтацій), науково-дослідну роботу здобувачів вищої освіти, а також управлінсько-нормативний компонент (організація освітнього процесу, контроль якості, стандартизація та нормативне регулювання). Саме системний підхід уможлиблює виявляти структурні дисбаланси у функціонуванні зазначеної моделі.

У транзитивних умовах системність набуває особливого значення, оскільки забезпечує узгодженість численних реформаторських ініціатив: впровадження нових навчальних курсів (наприклад, з тактичної медицини, з основ демократії, з прав людини) має супроводжуватися підготовкою викладачів, розробленням методичного забезпечення, створенням відповідної матеріально-технічної бази, що гарантує реальну ефективність змін. Застосування системного підходу під час професійного навчання передбачає розгляд і врахування компонентів професійної підготовленості, не ізольовано, а в їхньому взаємозв'язку та розвитку. Він надає можливість виявити системні властивості та якісні характеристики, які не містять складники системи професійної підготовки. У контексті системного підходу підвищення рівня професійної підготовленості майбутніх правоохоронців буде забезпечуватися шляхом ґрунтовного й постійного аналізу інформації про дієвість системи на етапах підготовки [30, с. 84].

У національному контексті системність визначається як визначальний принцип стандартизації підготовки працівників НПУ, що передбачає чітке усвідомлення ролі поліцейського в єдиному контурі сектору безпеки та синхронізацію освітніх програм із діяльністю суміжних служб – прикордонників, національної гвардії, рятувальників, системи екстреної допомоги. Системний підхід забезпечує цілісність, узгодженість і стійкість процесу підготовки

поліцейських навіть в умовах інституційних змін і реформування безпекового сектору.

Інтегративний підхід у професійній підготовці поліцейських у транзитивному суспільстві постає як концептуальна відповідь на складність і багатовимірність сучасних безпекових викликів. Методологічно інтегративний підхід спирається на принцип міждисциплінарності, що є характерною рисою сучасної юриспруденції. Його сутність полягає в узгодженні та поєднанні різних компонентів професійної підготовки – правового, психологічного, тактичного, управлінського, етичного – у цілісну, функціонально збалансовану модель формування професійної компетентності. У транзитивних умовах, коли відбувається одночасна трансформація законодавства, інституційної структури держави та суспільних очікувань щодо ролі поліції, фрагментарність освітнього процесу стає проблемою. Тому інтегративний підхід спрямований на подолання галузевої ізольованості знань і формування системного професійного мислення. О. Лунгол та О. Габорець зазначають, що інтегративне навчання забезпечує перехід від репродуктивної моделі підготовки, сфокусованої на запам'ятовуванні, до продуктивної моделі, сфокусованої на професійній дії. Воно забезпечує повноцінну підготовку до дій в умовах високої професійної невизначеності та мультизадачності, характерної для сучасної правоохоронної діяльності, що є критичною вимогою часу [146, с. 829].

Правовий компонент інтегративної моделі забезпечує нормативну основу діяльності поліцейського: знання законодавства, міжнародних стандартів, принципів законності та пропорційності застосування примусових заходів. Особливого значення інтегративний підхід набуває в контексті реформування правоохоронних органів у системі НПУ, де професійна підготовка повинна відповідати як національним потребам безпеки, так і міжнародним стандартам демократичного врядування.

Інтегративний підхід має і внутрішньоорганізаційний вимір. Йдеться про узгодження підготовки різних категорій персоналу – патрульних, слідчих, оперативних працівників, керівників – у межах єдиної концепції служби.

З педагогічного погляду інтегративний підхід реалізується через комплексні навчальні модулі, міжкафедральні програми, спільні тренінги викладачів різних дисциплін, а також через оцінювання, яке перевіряє не окремі знання, а здатність курсанта застосовувати їх у поєднанні. Йдеться про формування інтегрованої професійної компетентності – здатності діяти правомірно, ефективно і відповідально в умовах невизначеності.

Отже, інтегративний підхід до підготовки поліцейських у транзитивному суспільстві виступає методологічним принципом модернізації поліцейської освіти. Він забезпечує цілісність професійного формування, сприяє подоланню фрагментарності навчання та створює підґрунтя для формування поліцейського нового типу – компетентного, психологічно стійкого, тактично підготовленого й орієнтованого на права людини та демократичні цінності.

Компетентнісний підхід у сучасних умовах обґрунтовано визнається одним із базових методологічних орієнтирів у сфері вищої освіти, що отримало нормативне закріплення, зокрема в Законі України «Про вищу освіту», який визначає результат навчання як набуття здобувачем сукупності компетентностей, інтегрованих характеристик, що поєднують знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності та інші особистісні якості, необхідні для ефективної професійної діяльності [202]. Сучасні науковці трактують сутність компетентнісного підходу як процес підготовки професіонала, здатного максимально ефективно реалізувати свій правовий потенціал. Цей потенціал формується на основі достатнього рівня правових знань та практичного досвіду, необхідних для успішного виконання завдань у відповідній сфері діяльності [200, с. 14]. О. Барабаш та Д. Забзалюк вважають, що переорієнтація на компетентнісний підхід в освітній діяльності має на меті насамперед мінімізувати недоліки дисциплінарної системи освіти, розширити знання як результат процесу пізнавальної діяльності, вміння як здатності виконати певну роботу відповідно до здобутих знань, навички як прийоми діяльності, сформовані шляхом повторення і доведення до автоматизму в процесі компетентнісного підходу до освіти. Автори трактують компетентнісний підхід

як сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освітніх програм, організації освітнього процесу в освітній організації та оцінки результатів освітньої діяльності [20, с. 43]. В. Бондаренко, В. Данильченко, Н. Худякова, О. Крimeць зазначають, що компетентнісний підхід акцентує увагу на результатах освіти, причому їх обґрунтовують не як суму засвоєної інформації, а як здатність особи діяти в різних ситуаціях [30, с. 83].

Перехід до компетентнісної моделі вже реалізується в закладах освіти системи МВС шляхом розроблення кваліфікаційних характеристик та професійних стандартів, що відображають компетентнісний профіль поліцейського [99]. Змістовно компетентнісний підхід виходить за межі когнітивного компонента та охоплює психологічну готовність до служби, управлінські вміння, педагогічну адаптивність, здатність до комунікації та прийняття рішень в умовах невизначеності; відповідно, професійна компетентність поліцейського постає як інтегративна система взаємопов'язаних когнітивних, особистісно-індивідуальних, управлінських і психолого-педагогічних складників. Така модель відповідає потребам транзитивного суспільства, оскільки орієнтована не на репродукцію застарілих знань, а на розвиток здатності діяти в реальних умовах, вирішувати комплексні завдання служби, адаптуватися до нових ситуацій, критичного мислення та ефективного вирішення комплексних службових завдань, що узгоджується і з європейськими тенденціями поліцейської освіти, зокрема підходами CEPOL щодо визначення базових компетентностей офіцера поліції.

О. Крижанівська виділяє низку факторів, які ускладнюють запровадження компетентнісного підходу в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, пов'язаних з: інертністю освітнього процесу, його жорсткої регламентації та недовірою до сучасних нововведень; недостатністю оновленого практико-орієнтованого методичного забезпечення, що враховує особливості службово-професійної діяльності майбутніх поліцейських – наявні методичні розробки неможливо застосовувати без додаткового оновлення та переробки, що істотно обмежує методичну забезпеченість навчально-виховного процесу та

ускладнює процес його реформування; поєднанням курсантами навчальної та службової діяльності – курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання мають спеціальне звання, носять форму поліцейського та, крім відвідування занять, несуть службу в добових нарядах, беруть участь у патрулюванні закріплених територій, охороні та забезпеченні громадського порядку [130, с. 197].

Діяльнісний (практико-орієнтований) підхід у підготовці поліцейських ґрунтується на концепції навчання через безпосередню діяльність і передбачає організацію освітнього процесу навколо виконання завдань, максимально наближених до реальних службових ситуацій. Його методологічна сутність полягає у формуванні професійних умінь і моделей поведінки шляхом активної участі здобувачів у моделюванні типових і нестандартних правозастосовних ситуацій, що відображають реальні виклики. Для поліцейської освіти такий підхід є значущим, оскільки професійна діяльність поліцейського пов'язана з оперативним прийняттям рішень, застосуванням заходів примусу, комунікацією з різними категоріями громадян, реагуванням на кризові події – компетенціями, які неможливо сформувати тільки в межах теоретичного навчання. Відповідно, сучасні освітні програми повинні передбачати широке використання кейс-методу, ситуативного моделювання, рольових ігор, тренінгів у польових умовах, стажувань у підрозділах, а також залучення курсантів до контрольованих навчально-службових операцій [147, с.188-193; 166, с. 66-70; 167, с. 49-53].

Реалізація діялісного підходу під час професійного навчання майбутніх правоохоронців полягає в тому, що в процесі підготовки здобувачі мають засвоїти способи виконання певних дій. Це можливо, якщо вони будуть здійснювати пізнавальну діяльність, що охоплює дії та операції, які спрямовані на виконання специфічних для професійної підготовки завдань. Оскільки здійснення працівниками поліції професійних функцій передбачає застосування поліцейських заходів, то освітній процес необхідно максимально спрямовувати на моделювання реальних ситуацій професійної діяльності завдяки введенню ситуаційних завдань [30, с. 83].

Практика підготовки в закладах системи МВС, зокрема в Академії патрульної поліції, де слухачі здійснюють патрулювання під наглядом інструкторів, підтверджує ефективність такого формату навчання, що дає можливість поєднати теоретичні знання з реальним досвідом правозастосування. Діяльнісний підхід органічно корелює з компетентнісною моделлю освіти, оскільки компетентність проявляється насамперед у здатності діяти в конкретній ситуації, адаптуватися до змінних обставин і приймати відповідальні рішення. В Україні здійснюються кроки щодо посилення практичної складової, зокрема створення навчальних полігонів і тактичних містечок (Одеський державний університет внутрішніх справ, Харківський національний університет внутрішніх справ, Дніпровський державний університет внутрішніх справ), що імітують умови дорожнього руху, надзвичайних ситуацій та оперативно-тактичних завдань. Орієнтація на практику як критерій ефективності навчання має стати методологічною основою професійно-правової підготовки поліцейських.

Праксеологічний підхід у професійній підготовці поліцейських ґрунтується на теорії раціональної організації діяльності та спрямований на досягнення максимальної ефективності, результативності й доцільності освітнього процесу. Ефективність діяльності є об'єктом вивчення окремої науки – праксеології. Вона слугує основою для оцінки результативності будь-якого виду діяльності. У межах цієї науки основними поняттями є мета, засоби, виконавець і значення дії [175, с. 75-81]. У методологічному вимірі праксеологія досліджує закономірності успішної діяльності, встановлюючи залежність її результатів від рівня попередньої підготовки, оптимальності обраних засобів і способів дії, а також здатності суб'єкта до рефлексії та корекції власної поведінки.

Р. Пилипів акцентує увагу на тому, що відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію», основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції є рівень довіри громадян. Це перший і основний критерій оцінки ефективності патрульної поліції. Рівень довіри має визначатися шляхом проведення національних і регіональних опитувань

незалежними від МВС і НПУ соціологічними службами за показниками, визначеними в постанові КМ України. Основними завданнями проведення оцінювання є отримання інформації про оцінку населенням якості виконання органами і підрозділами Національної поліції покладених на них завдань і функцій, про відповідність роботи органів і підрозділів Національної поліції очікуванням населення [180, с. 148].

У. Цмонь робить висновок про те, що правова праксеологія здатна виступати методолого-практичною базою оволодіння навичками професійного функціонування суб'єктів юридичної практики. А головною її проблемою і водночас завданням є вдосконалення юридичної практики. Практикологічний підхід дає можливість виробити оптимізовані алгоритми стандартних юридичних процесів та процедур. Сучасна правова праксеологія є загальною філософською концепцією юридичної практики та пропонує оптимальні алгоритми і методи її ефективної дії. При цьому враховуються конкретні соціально-історичні умови практики [259, с. 161].

О. Повстин зазначає, що реалізація праксеологічного підходу в підготовці майбутніх фахівців у галузі безпеки дає змогу курсантам, студентам спроектувати власну модель ефективної професійної діяльності, виявити причини виникнення можливих проблем і перешкод у практичній роботі, розробити стратегію успішної практичної діяльності з урахуванням її раціональності, ефективності, технологічності шляхом удосконалення освітнього середовища й досягнення високих результатів [185, с. 155].

З позицій праксеології результат діяльності прямо залежить від ретельності її попередньої підготовки, ступеня сформованості навичок, свідомого вибору методів і засобів дії, а також від наявності чітких критеріїв оцінювання ефективності. У сфері підготовки майбутніх правоохоронців це означає, що навчання повинно бути зорієнтоване на формування алгоритмів професійної поведінки, здатності до швидкого аналізу ситуації та прийняття оптимальних рішень з урахуванням правових, тактичних і психологічних чинників.

Важливим елементом праксеологічної орієнтації є системний самоаналіз і самооцінювання. Після кожного практичного заняття або навчального тренінгу має здійснюватися рефлексивний розбір дій курсантів: що було зроблено правильно, які помилки допущено, які рішення виявилися нераціональними та чому. Такий формат уможливорює трансформувати помилки в навчальний ресурс і поступово вдосконалювати професійну майстерність. Практиологічний підхід у професійній підготовці правоохоронців спрямований на забезпечення максимальної результативності освітнього процесу та перетворює навчання на цілеспрямований механізм формування ефективної професійної діяльності.

Ресурсний підхід у професійній підготовці майбутніх правоохоронців базується на ідеї раціонального виявлення, мобілізації та оптимального використання як зовнішніх, так і внутрішніх ресурсів освітнього середовища з метою підвищення ефективності навчальної та подальшої професійної діяльності. У ширшому методологічному вимірі він виходить із розуміння підготовки як процесу розвитку потенціалу особистості в умовах конкретної інституційної та матеріально-технічної бази. Ресурсами в цьому контексті виступають не лише фінансові чи матеріальні засоби (навчальні полігони, спеціальне обладнання, цифрові платформи, тренажери), а й кадровий потенціал викладачів і наставників, інформаційні можливості, міжвідомча співпраця, міжнародна підтримка, а також внутрішні психологічні, мотиваційні та інтелектуальні резерви самих здобувачів.

Застосування ресурсного підходу передбачає комплекс технологій, способів і прийомів діагностики та розвитку індивідуальних можливостей слухачів/курсантів: визначення їхніх сильних сторін, професійних інтересів, рівня стресостійкості, комунікативних здібностей і лідерського потенціалу. Водночас він охоплює й організаційний аспект: ефективність навчання значною мірою залежить від якості матеріально-технічного забезпечення, доступу до сучасних інформаційних систем, цифрових симуляторів, інтерактивних платформ. Використання електронних баз законодавства, навчальних відеокейсів, віртуальних тренажерів із моделювання оперативних ситуацій

розширює освітні можливості та дає змогу активізувати когнітивні й практичні ресурси здобувачів. Важливим зовнішнім ресурсом є також співпраця із практичними підрозділами поліції, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними інституціями, що сприяє обміну досвідом і впровадженню кращих практик. Ресурсний підхід до професійної підготовки поліцейських інтегрує матеріальні, кадрові, інформаційні та особистісні ресурси в єдину систему, спрямовану на розкриття потенційних можливостей кожного здобувача.

Синергетичний підхід може бути охарактеризований на узагальнювальному рівні як аналіз процесу підготовки поліцейських у контексті відкритої динамічної системи. Така система має властивості до саморозвитку, а також здатність до адаптації в умовах транзитивного середовища. Синергетичний підхід сформувався відносно недавно і вже успішно застосовується для вивчення освітніх процесів. Слово «синергетика» походить з грецької мови (*sinergos* – спільна дія, співробітництво) і означає взаємодію та співпрацю. Фундаментальні положення синергетичної теорії відкривають нові засади для розуміння та розв’язання проблем професійної підготовки майбутніх правоохоронців. Згідно з синергетичним підходом, самореалізація та саморозвиток майбутніх працівників поліції здійснюється на підґрунті постійної взаємодії із зовнішнім середовищем, що зумовлює становлення нових рис. На думку науковців, синергетика допомагає дослідити та спрогнозувати поведінку суб’єктів в умовах постійних змін як довкілля, так і їхнього внутрішнього простору [30, с.84; 256, с.80-90]. Професійний розвиток поліцейського як об’єкта впливу різних складних систем, середовища службової діяльності не можна вважати стабільним, лінійним і безконфліктним процесом. Він супроводжується різними кризами, що зумовлюють корегування професійних знань, уявлень, цінностей поліцейського, стимулюючи особисту активність упродовж життя.

Синергетика дає можливість дослідити й спрогнозувати поведінку суб’єктів у ситуаціях постійних змін як зовнішнього середовища (реформи правоохоронної системи, зміна законодавства, нові безпекові загрози), так і

внутрішнього простору особистості (переоцінка цінностей, професійна ідентичність, моральні дилеми). Професійний розвиток поліцейського як суб'єкта, що перебуває під впливом множинних соціальних, правових та психологічних чинників, не може розглядатися як стабільний і безконфліктний процес. Навпаки, він супроводжується кризовими етапами, що виконують функцію «точок біфуркації» – моментів вибору, коли особистість змінює траєкторію свого розвитку, переглядає професійні переконання та коригує систему цінностей. У транзитивному суспільстві такі кризи зумовлені інституційними реформами, морально-етичними викликами, необхідністю адаптації до нових форм правозастосування.

Синергетична теорія акцентує увагу на нелінійності, варіативності та креативності професійного становлення, зазначаючи, що ефективний поліцейський формується не лише через регламентовані навчальні процедури, а й через особистісний досвід подолання криз, рефлексію та активну взаємодію із соціальним середовищем. Така синергетична перспектива забезпечує розуміння професійного розвитку як процесу безперервного самовдосконалення в умовах складних транзитивних трансформацій.

Акмеологічний підхід у професійно-правовій підготовці поліцейських ґрунтується на положеннях акмеології як науки про закономірності досягнення особистістю найвищих рівнів професійної майстерності та самореалізації. Його сутність полягає у створенні таких педагогічних, організаційних і психологічних умов, які забезпечують максимальне розкриття індивідуального потенціалу слухача/курсанта, формування стійкої мотивації до професійного зростання та досягнення високих стандартів службової діяльності. Термін «акме» у психолого-педагогічній літературі пояснюється «як вищий щабель досконалості», «вершина позитивних змін» [12, с. 188-190; 13, с. 97-101; 74, с. 25-30; 176, 7-13; 256, с.80-90]. Таку позицію поділяє більшість дослідників, які займаються вивченням значення акмеологічного підходу в процесі підготовки фахівців різних напрямів. Акмеологічні знання сьогодні затребувані. Вони систематизовані за різними видами і напрямками людської діяльності, що

уможливорює ефективно застосовувати їх у професійній освіті, перепідготовці та підвищенні кваліфікації управлінських кадрів. Також ці знання активно використовуються фахівцями, практикаками та науковцями, які працюють у сферах освіти, охорони здоров'я, оборони, правопорядку, підприємництва та інших галузях [177, с. 19].

М. Козяр, Н. Маланюк аналізують проблему підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу. Автори вважають, що підготовка майбутніх офіцерів має здійснюватися на основі військової акмеології, що підтверджують напрацювання в цій галузі. Використання напрацювань з військової акмеології, на думку дослідників, сприяє виконанню наступних завдань: допомагає професійно визначитися і закріпитись у статусі майбутнього офіцера; забезпечує формування психологічної готовності до самостійного вирішення різноманітних за змістом завдань; обґрунтовує військово-патріотичне виховання майбутніх офіцерів [106, с. 107]. Це все свідчить про важливість впровадження акмеологічного підходу у процес професійно-правової підготовки поліцейських.

У сфері поліцейської освіти акмеологічний підхід передбачає не лише опанування необхідного мінімуму знань і навичок, а цілеспрямоване формування прагнення до постійного самовдосконалення протягом усього професійного шляху. Він органічно поєднується з концепцією безперервної освіти, відповідно до якої підготовка поліцейського не завершується отриманням диплома, а продовжується у формі службової підготовки, самоосвіти, участі в тренінгах, курсах підвищення кваліфікації та професійної спеціалізації на кожному етапі кар'єрного зростання в системі НПУ. Реалізація акмеологічної моделі передбачає формування в курсантів навичок самостійної роботи, дослідницького підходу, критичного мислення, навичок саморозвитку, інформаційної культури, здатності оперативно реагувати на зміни нормативного середовища, зокрема через використання електронних баз законодавства, аналіз актуальної судової практики, відстеження професійних стандартів і новітніх безпекових викликів.

О. Ганжа розглядає професіоналізм поліцейських як багатоаспектне явище, зокрема: 1) як особистісну ознаку працівника поліції; 2) як обов'язковий принцип трудової діяльності поліцейських; 3) як умову успішної реалізації професійних функцій під час проходження службової кар'єри поліцейським; 4) як мету, на досягнення якої спрямована підготовка поліцейських та їхня післядипломна освіта. Професіоналізм, як якісна характеристика працівника поліції, на думку автора, є результатом взаємодії особистості поліцейського та механізму його професійної підготовки. Елементами професіоналізму поліцейських є особистісні якості працівника поліції щодо комунікабельності (можливості поліцейського правильно сформулювати свої законні вимоги до осіб); врівноваженості (відсутності схильності до агресії, насильства, неадекватної поведінки), високої правосвідомості, що має проявлятися у відданості закону, неухильному дотриманні прав та свобод громадян при реалізації поліцейських функцій; цілепокладання (вміння ставити перед собою цілі та спрямовувати свою волю та дії на їхнє досягнення); здатності до саморозвитку та інші. Професіоналізм також вбирає в себе ті елементи, які формуються під час професійної підготовки поліцейських до їхньої трудової службової діяльності, насамперед це: професійна компетентність, набуття поліцейських певного якісного складу знань, напрацювання вмінь, навичок роботи, його інтелектуальний розвиток, націленість на професійне вдосконалення тощо [54, с.177].

В умовах динамічної трансформації правового поля та еволюції криміногенних загроз безперервне оновлення професійних компетентностей стає об'єктивною необхідністю. Водночас сучасна система післядипломної підготовки поліцейських потребує подальшого вдосконалення, оскільки часто обмежується формалізованими короткостроковими курсами. На етапі базового навчання принципово важливо закласти внутрішню мотивацію до навчання протягом життя, сформулювати переконання, що професіоналізм у правоохоронній сфері є процесом постійного розвитку, а досягнення «акме» можливе лише за умови системної роботи над собою, рефлексії та відкритості до нових знань.

Аналіз сучасних наукових підходів свідчить, що ефективність професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивному суспільстві визначається комплексним застосуванням взаємодоповнювальних методологічних парадигм, які поєднують філософсько-правові засади правоохоронної діяльності з організаційно-практичними механізмами формування професійної компетентності. Відтак методологічна структура підготовки має вибудовуватися від ціннісних орієнтирів до практичної реалізації професійних функцій поліцейського. Вихідним рівнем цієї моделі є аксіологічний і гуманістичний підходи, що формують світоглядну основу професійної підготовки та визначають систему базових орієнтирів поліцейської діяльності – верховенство права, пріоритет прав і свобод людини, повагу до гідності, справедливість та пропорційність застосування державного примусу. Така ціннісна орієнтація правоохоронної освіти є особливо важливою для транзитивних суспільств у процесі трансформації правових інститутів і взаємовідносин між державою та громадянином. Наступний рівень становлять особистісно орієнтований і компетентнісний підходи, спрямовані на формування професійної ідентичності поліцейського як носія правової культури та суб'єкта публічної служби. У цій парадигмі правоохоронець розглядається як активний носій правових цінностей, здатний до самостійного прийняття рішень, що зумовлює орієнтацію професійно-правової підготовки на розвиток інтегрованих правових, комунікативних, психологічних, управлінських та етичних компетентностей. Третій рівень становлять системний та інтегративний підходи, що забезпечують цілісність і узгодженість освітнього процесу. У межах системного аналізу підготовка поліцейських розглядається як багаторівнева соціально-організаційна система, яка поєднує нормативно-правові, освітні, інституційні та управлінські компоненти, тоді як інтегративний підхід спрямований на їхнє узгодження в єдиній моделі формування професійної компетентності.

Практичну реалізацію зазначених концептуальних засад забезпечують діяльнісний та праксеологічний підходи, які орієнтують освітній процес на формування здатності діяти в реальних службових ситуаціях. У межах цих

підходів увага приділяється практичній підготовці, моделюванню професійних ситуацій, розвитку навичок прийняття рішень, застосуванню сили відповідно до принципів законності та пропорційності. Тому ефективність навчання визначається не лише обсягом знань, а здатністю майбутнього поліцейського правомірно й результативно реалізовувати службові повноваження.

Забезпечення стійкості та адаптивності системи професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах пов'язане із застосуванням ресурсного та синергетичного підходів, які акцентують увагу на розвитку потенціалу особистості та взаємодії освітньої системи з зовнішнім соціальним середовищем. Синергетична перспектива дає можливість розглядати професійний розвиток поліцейського як динамічний процес саморозвитку і самореалізації, що відбувається у взаємодії індивідуальних, інституційних і суспільних факторів.

Отже, методологічна модель професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах може бути представлена у вигляді поступового переходу від цінностей до практичної ефективності професійної діяльності. У цій логіці аксіологічні та гуманістичні засади формують світоглядну основу професії, особистісно-орієнтований і компетентнісний підходи визначають суб'єкта підготовки, системний та інтегративний – організаційну модель, діяльнісний і праксеологічний — практичні механізми реалізації, а ресурсний та синергетичний підходи забезпечують динаміку професійного розвитку. Відповідно, сучасна методологія професійно-правової підготовки поліцейських може бути представлена послідовністю: цінності → людина → система → результат → ефективність → саморозвиток, що відображає еволюцію сучасної поліцейської освіти від філософсько-правових засад до практичної діяльності та її подальшого вдосконалення.

Така багаторівнева методологічна конструкція забезпечує формування професійно компетентного, правосвідомого та соціально відповідального працівника поліції, здатного ефективно діяти в умовах транзитивних суспільних трансформацій.

РОЗДІЛ 2.

ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ТРАНЗИТИВНИХ УМОВАХ

2.1. Міжнародні, європейські та національні стандарти підготовки правоохоронців

Зміст міжнародних та європейських стандартів професійної діяльності поліцейських свідчить про те, що сучасні держави прагнуть побудови цивілізованого суспільства. Серед правових цінностей, усвідомлених більшістю людей у демократичних суспільствах, права і свободи людини залишаються найважливішими. Курс України на інтеграцію до ЄС зобов'язує її наблизити своє законодавство до європейських стандартів у різних сферах діяльності, зокрема і в правоохоронній діяльності. Підвищенню рівня дотримання стандартів у поліцейській діяльності сприяє виконання Україною зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Так, ст. 6 Угоди закріплюється, що Сторони співпрацюють з метою забезпечення того, щоб їхня внутрішня політика ґрунтувалася на спільних для Сторін принципах, зокрема таких, як стабільність і дієвість демократичних інституцій, верховенство права та повага до прав людини і основоположних свобод [248]. Отже, проблема захисту прав людини є найбільш нагальною, як у національному, так і міжнародному праві.

Важливими суб'єктами забезпечення та захисту прав людини виступають правоохоронні органи, серед яких особливе місце посідає поліція як структура, яка виконує правоохоронну та правозахисну функції. О. Банчук зазначає, що на відміну від інших елементів сектору юстиції, таких як суд, органи обвинувачення, міжнародне співтовариство не розробило щодо поліції такої великої кількості загальновизнаних орієнтирів. Побудова і діяльність поліції, статус поліцейських засновуються переважно на історичних та національних традиціях кожної країни. Автор вважає, що фахівцям необхідно знати як міжнародні стандарти, так і зарубіжний досвід діяльності та реформування поліції [235, с. 6]. Тому

підготовка висококваліфікованих фахівців нового покоління, що працюватимуть на благо України, є важливою складовою на шляху інтеграції до ЄС.

Важливість міжнародних та європейських стандартів у професійній діяльності поліцейських підтверджується й тим, що цю проблему досліджують багато українських та зарубіжних учених. Серед них: О. Банчук, К. Бугайчук, К. Владовська, Л. Дені, Х. Деканоїдзе, О. Євдокімова, А. Кубаєнко, Т. Сніца, Д. Швець, В. Шеховцова та багато інших [39; 40; 50; 105; 134; 224; 226; 262, 269]. Традиційно під міжнародними стандартами професійної діяльності дослідники розуміють установлені міжнародно-правовими актами мінімальні вимоги, закріплені правовими нормами і принципами, яких зобов'язані дотримуватися в процесі законотворчої та правозастосовної діяльності всі держави.

В основі комплексу міжнародних та європейських стандартів професійної діяльності поліцейських лежить принцип поваги до прав людини та основних свобод. Правові положення, що стосуються деталізації зазначеного принципу закріплені в міжнародних актах обов'язкового характеру та є частиною системи європейських стандартів поліцейської діяльності. Комплементарна частина стандартів втілена в положеннях, що безпосередньо стосуються виконання правоохоронних функцій і містяться переважно в документах рекомендаційного характеру.

2 вересня 2015 року КМ України своєю постановою № 641 створив центральний орган виконавчої влади – НПУ, яка підпорядковується МВС України. Кроком до змін у правовому регулюванні діяльності поліції з урахуванням міжнародних стандартів є прийняття Закону України «Про Національну поліцію». Законом закріплюються базові положення про те, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, який застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ [213]. У зв'язку з цим вивчення й дотримання міжнародних та європейських стандартів у сфері поліцейської діяльності є актуальною проблемою.

На міжнародному рівні питання підготовки поліцейських регулюються низкою універсальних стандартів. Міжнародні універсальні стандарти

розробляються в межах ООН та інших міжнародних організацій. Основним документом, ухваленим Генеральною Асамблеєю ООН з питань дотримання прав людини в діяльності поліції є Кодекс поведінки службовців органів правопорядку, який наголошує на професіоналізмі та етичності поліції (затверджений резолюцією № 34/169 від 17 грудня 1979 року) [105]. Приймаючи цей документ, Генеральна Асамблея ООН звернулася до урядів країн з рекомендацією розглянути питання щодо його використання в межах національного законодавства або практики як звід принципів, яких повинні дотримуватися службовці органів правопорядку. Кодекс визначає, що поведінка службовців органів правопорядку має відповідати таким правилам:

поважати і захищати людську гідність, підтримувати та захищати права людини стосовно всіх осіб;

застосовувати силу тільки в разі суворої необхідності і в обсязі, необхідному для виконання їх обов'язків;

зберігати в таємниці відомості конфіденційного характеру, за винятком випадків, коли виконання обов'язків або вимоги правосуддя суворо вимагають іншого. Проявляти обережність при збереженні та використанні інформації, яка стосується особистого життя інших осіб або може зашкодити їхнім інтересам і репутації;

не чинити, підбурювати або терпимо ставитися до катування або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання, не виправдовувати їх винятковими обставинами або посиленнями на розпорядження вищих осіб; забезпечувати цілковитий захист здоров'я затриманих ними осіб, вживати негайних заходів до надання медичної допомоги у разі необхідності;

не вчиняти жодних корупційних дій, всіляко перешкоджати і боротися з усіма такими діями та не здійснювати самому таких актів; поважати право і Кодекс, докладати всі свої зусилля, щоб запобігати і всіляко перешкоджати всім їх порушенням.

Службовці органів правопорядку, які дотримуються положень Кодексу, заслуговують на повагу, повну підтримку і співпрацю суспільства та органу правопорядку [105, с. 8-11].

Відповідно до Керівних принципів ефективного впровадження Кодексу поведінки службовців органів правопорядку (резолюція Економічної і Соціальної Ради ООН № 1989/61 від 24 травня 1989 р.), першочергове значення надається належному відбору, освіті та професійній підготовці правоохоронців. Урядам держав рекомендується вживати необхідних заходів для ознайомлення посадових осіб правоохоронних органів з положеннями національного законодавства та міжнародних стандартів у сфері прав людини, під час базової підготовки та під час всіх наступних курсів навчання та підвищення кваліфікації [283]. Уряди держав мають забезпечити доступність тексту Кодексу та періодично інформувати Генерального секретаря ООН про стан його реалізації.

Восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження з порушниками у вересні 1990 року прийнято «Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку». У міжнародному акті зазначається, що службовці органів правопорядку при виконанні своїх обов'язків повинні, наскільки це можливо, застосовувати ненасильницькі засоби, перш ніж вдаватися до застосування сили і вогнепальної зброї. Вони можуть застосовувати силу і вогнепальну зброю тільки тоді, коли інші засоби є неефективними або не мають жодних шансів на досягнення бажаного результату. Щодо застосування зброї в зазначеному документі йдеться про те, що службовці органів правопорядку не повинні застосовувати вогнепальну зброю проти людей, за винятком самозахисту або захисту інших осіб від неминучої загрози смерті або серйозного травмування, для запобігання вчиненню особливо серйозного злочину, пов'язаного з серйозною загрозою життю, для арешту особи, яка становить таку загрозу та чинить опір їхнім наказам, або для запобігання її втечі, і тільки тоді, коли менш рішучі заходи недостатні для досягнення цих цілей. За будь-яких обставин умисне застосування сили, що має смертельний наслідок, допустиме лише тоді, коли

цього абсолютно неможливо уникнути з метою захисту життя [171, с. 12-15]. У цьому міжнародному акті підкреслюється, що держави повинні забезпечити ретельну та безперервну професійну підготовку всіх правоохоронців. Зокрема, принцип 18 зазначає: відбір поліцейських має здійснюватися за належними процедурами, а кандидати повинні мати відповідні моральні, психологічні та фізичні якості; крім того, вони мають отримати повноцінну професійну освіту, а їхня здатність виконувати службові функції підлягає періодичному перегляду [171, с. 14]. Принцип 19 вимагає, щоб усі посадові особи поліції проходили навчання та перевірку на відповідність визначеним стандартам володіння навичками застосування сили; носіння вогнепальної зброї дозволяється лише після спеціальної підготовки з її використання [171, с. 14-15]. Принцип 20 окремо вказує: під час навчання поліцейських необхідно приділяти особливу увагу питанням поліцейської етики та прав людини, альтернативам застосування сили (мирне врегулювання конфліктів тощо) [171, с. 15]. Отже, базові принципи ООН фактично вимагають, аби система підготовки правоохоронців була орієнтована на високі стандарти професійності, законності і поваги до прав людини, що мають бути інтегровані в освітні програми для поліції.

Окремо варто згадати, що міжнародні договори ООН встановлюють юридично зобов'язуючі норми щодо навчання поліції. Так, ст.10 Конвенції ООН проти катувань (1984 р.) вимагає від кожної держави-учасниці забезпечити, щоби усі правоохоронці отримували освіту та інформацію щодо заборони катувань і жорстокого поводження під час своєї підготовки [112]. Це означає, що навчальні програми поліцейських мають містити матеріали про права людини, гуманне поводження із затриманими тощо. Виконання цього зобов'язання є особливо важливим для України як держави-учасниці Конвенції проти катувань, адже воно гарантує, що поліцейські знатимуть і дотримуватимуться найвищих стандартів поводження з людьми.

Автори «Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» дають визначення тому, що розуміється під терміном «катування», чого не знаходимо

у більшості міжнародних договорів, у яких нормативно закріплено заборону катування. У конвенції «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. У цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково [112]. Завданням сучасної держави є створення такої системи превенції та контролю, щоб катування стали поодинокими випадками, що не мають системного характеру.

Положення щодо заборони катування міститься практично в усіх міжнародних договорах регіональних систем захисту прав людини, як, наприклад, Американська конвенція про права людини 1969 року (ст. 5), Арабська хартія прав людини 2004 року (ст. 8), Африканська хартія прав людини і народів 1981 року (ст. 5), Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ст. 3). Українське законодавство також передбачає норми, що повністю забороняють катування в будь-якому його прояві [124, с.137].

Ядром регіональної системи захисту прав людини на теренах Європи є саме Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка стала основою функціонування механізму захисту прав людини в межах РЄ. Європейські стандарти професійної діяльності поліцейських – це загальновизнана модель, що втілена в основоположних актах та рекомендаціях ЄС та РЄ і є прийнятною для реалізації в національній правовій системі держав. Прийнятий 23 лютого 2006 року Закон України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» у ст. 17 підтвердив обов'язок національних судів застосовувати при розгляді справ як Конвенцію, так і практику Суду як джерело

права [201]. Так, у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод чітко визначено перелік заборон при функціонуванні апарату державних органів, зокрема органів поліції при здійсненні ними превентивної діяльності, так заборонено катування, приниження гідності, примушення до праці, окрім випадків передбачених законом, заборона дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань [111]. Заборона катувань набула статусу імперативної норми в праві та зазвичай застосовується в контекстах, у яких заборонена форма поведження є результатом навмисно вчинених дій представників держави або органів державної влади. Переважна більшість злочинів, пов'язаних із застосуванням катувань та іншого неналежного поведження, кваліфікуються як «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу» [131]. З початком повномасштабного вторгнення проблема катування набуває особливої актуальності. Реалізація стандартів Конвенції ускладнена не лише традиційними труднощами розслідування катування, які створювали правоохоронці, але й зміною соціального контексту в умовах повномасштабної війни. НПУ, станом на 23 березня 2023 року, на деокупованих територіях виявила 52 місця незаконного тримання і катування громадян. Зокрема 27 катівень на Харківщині, 16 на Херсонщині, 3 на Київщині, по 2 на Сумщині і Миколаївщині, по 1 на Донеччині і Чернігівщині [98, с. 20].

При здійсненні професійної діяльності поліцейський повинен зберігати в таємниці всю інформацію, що не підлягає розголошенню, повинен надавати медичну допомогу силами медиків усім, хто її потребує, навіть особам, що перебувають під вартою, при застосуванні зброї додержуватися ясних і чітких інструкцій, встановлених законом.

Важливою для правових засад організації діяльності поліцейських є Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї РЄ «Декларація про поліцію» (прийнята в Страсбурзі 8 травня 1979 року на 31-й сесії Парламентської асамблеї РЄ), яка встановлює особисті принципи дії поліцейського при виконанні своїх обов'язків. Так в декларації зазначено, що поліцейський має діяти чесно, неупереджено з почуттям власної гідності, йому варто утримуватися від усіх

видів корупції та рішуче протидіяти їм, він має діяти виключно у межах закону і всі сили спрямовувати на захист суспільства від різноманітних правопорушень. Кожен поліцейський має проходити відповідну підготовку, враховуючи вивчення необхідних нормативних актів, інструкцій щодо соціальних проблем, демократичних свобод та інших фундаментальних основ. Особливо зазначено про заборону при різних обставинах будь-яких форм прояву нелюдського або принижуючого характеру, як страти, фізичне чи психологічне катування, тощо, навіть при наявності наказів вищих чинів, якщо вони є протиправними [66]. Зауважимо, що успішне реформування поліції можливе лише за умови, якщо правоохоронні функції здійснюватимуть професіонали, фахівці стратегічного мислення і масштабного бачення.

Важливими є положення Декларації, які закріплюють дії держави та офіцерів поліції у випадку війни та окупації іноземною державою. Закріплюється, що поліцейський продовжує виконувати свої завдання охорони громадян і майна під час війни і ворожої окупації в інтересах громадянського населення. Тому він не має статусу «учасника бойових дій» і до нього не належать положення Третьої Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року, що стосується поводження з військовополоненими [66]. РЄ розроблено стандарти щодо статусу поліції, поліцейських та порядку виконання ними повноважень. Так, основна вимога до статусу поліції полягає у тому, що поліція не є військовим формуванням, а службою, яка надає суспільству і окремим його представникам допомогу та послуги щодо забезпечення безпеки і правопорядку. Статус поліцейських характеризується тим, що вони є публічними службовцями, а не військовослужбовцями. Здійснення поліцейських повноважень, зокрема числі застосування сили, засобів примусу і зброї поліцейськими повинно регулюватися законом і відповідати принципу пропорційності [235, с. 7]. Тобто поліція є не військовим формуванням, а службою, яка надає суспільству послуги із забезпеченню безпеки та правопорядку, яка має бути незалежною від інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Наприкінці ХХ ст. Комітетом міністрів ЄС було створено Експертний комітет з поліцейської етики, діяльність якого сприяла розробці та прийняттю 19 вересня 2001 року Європейського кодексу поліцейської етики, що встановлює європейські стандарти поліцейської діяльності та освіти. Кодекс приділяє значну увагу питанням підготовки кадрів поліції та є орієнтиром для держав-членів у реформуванні національних поліцейських структур та докладно роз'яснює стандарти, яких має дотримуватися поліція в демократичному суспільстві. Метою розробки та прийняття Кодексу стало визначення єдиних європейських напрямів і принципів у сфері загальних цілей, функціонування та відповідальності поліції для забезпечення безпеки і дотримання прав людини в демократичних суспільствах. Європейський кодекс поліцейської етики закріпив, що поліція має діяти на засадах служіння суспільству, дотримання верховенства права, поваги гідності кожної особи; для цього державам рекомендовано забезпечувати відповідну підготовку персоналу – навчання навичкам комунікації з громадянами, недискримінації, мінімального необхідного застосування сили тощо. Кодекс є комплексним документом, в якому зазначено важливі положення щодо професійної діяльності поліцейського, серед яких головними є вимоги до поліцейських поважати право на життя кожного, застосовувати силу тільки в разі суворої необхідності і тільки в обсязі, необхідному для досягнення легітимної мети [76, с. 44]. Отже, головними принципами діяльності поліції визнаються: верховенство права, прозорість та підзвітність суспільству, якість професійної підготовки.

У Кодексі містяться положення щодо підбору та підготовки кадрів для поліції. Визначено, що співробітники поліції, незалежно від їхнього рівня повинні добиратися на основі їхньої компетентності та професійного досвіду, які повинні бути зорієнтовані на цілі поліції. Процедури прийому на службу повинні бути засновані на об'єктивних і недискримінаційних критеріях, прийом повинен здійснюватися після необхідної перевірки кандидатур [76, с. 8]. Крім того, варто застосовувати політику набору чоловіків і жінок, що представляють різні складові суспільства, зокрема етнічні меншини, так як кінцевою метою є такий склад співробітників поліції, який відображає те суспільство, на службі якого

вони перебувають [76, с. 8]. У країнах ЄС ці принципи імplementовані через національні програми підготовки: у всіх державах новобранців навчають правових основ, прав людини, етичного кодексу поліцейського, стандартних процедур і професійної культури, зорієнтованої на допомогу громадянам.

Зокрема, п.26 Кодексу вимагає, щоб система підготовки персоналу поліції розроблялася відповідно до цілей поліції і цих фундаментальних демократичних цінностей. Пункт 27 передбачає, що загальна підготовка поліцейських має бути максимально відкритою для суспільства – тобто навчання повинно проходити в тісній взаємодії з громадськістю, аби виховати в поліцейських розуміння потреб громади та сприяти довірі. Така відкритість може виражатися, наприклад, у залученні цивільних викладачів, спільних навчаннях з представниками громадянського суспільства тощо.

Кодекс поліцейської етики також встановлює вимоги щодо безперервності освіти правоохоронців. Відповідно до п. 28, після базового навчання поліцейські мають регулярно проходити періодичні курси підвищення кваліфікації, а також спеціалізоване та керівне навчання за потреби [76, с. 9]. Це відображає європейський підхід до концепції «навчання впродовж служби», де поліцейський протягом кар'єри неодноразово вдосконалює навички. Крім того, Кодекс висуває вимогу, аби практичне навчання навичкам застосування сили з урахуванням принципів прав людини (особливо Європейської конвенції з прав людини та практики ЄСПЛ) здійснювалося на всіх рівнях підготовки. Це означає, що курси з прав людини, практики пропорційного застосування сили, поводження із затриманими тощо мусять бути невід'ємною частиною як початкового курсу для новобранців, так і програм підвищення кваліфікації для досвідчених офіцерів. Окремо п.30 Кодексу зобов'язує враховувати в навчанні необхідність боротьби з будь-якими проявами расизму та ксенофобії – тобто програми мають формувати толерантність та недискримінаційне ставлення як один із професійних етичних принципів поліції [76, с. 9].

Європейські стандарти вимагають, щоб професійна освіта поліцейських у державах-членах РЄ забезпечувала високий рівень професіоналізму,

правосвідомості і орієнтації на громаду. Україна як член РЄ враховує ці положення: наприклад, у відомчих навчальних програмах української поліції дедалі більшого значення надають дисциплінам з прав людини та комунікації з населенням, що відповідає духу Кодексу поліцейської етики. Крім того, положення цього Кодексу використовуються при розробці національних етичних кодексів та стандартів поведінки поліцейських. Таким чином, у Європейському кодексі закладено підґрунтя філософської концепції поліції демократичної держави, її цілі та правові основи, принципи діяльності поліції, роль у системі кримінальної юстиції, оптимальна організаційна структура.

Поліцейські організації багатьох країн Європи визнали положення Європейського кодексу поліцейської етики керівними стандартами своєї діяльності. Адже саме в ньому зазначається, що для повного забезпечення прав людини та її фундаментальних свобод необхідне мирне суспільство, де панує порядок та суспільний спокій [163, с. 9-10]. Європейський кодекс поліцейської етики це базовий документ, положення якого імплементовані в національне законодавство країн ЄС.

Розумінню і роз'ясненню стандартів професійної діяльності поліції сприяють підписані Верховним комісаром ОБСЄ в справах національних меншин «Рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві». У рекомендаціях зазначається, що перед поліцією повинно бути поставлено завдання вироблення методів і практики взаємодії та співробітництва з меншинами, а також спільного створення атмосфери довіри. Ефективна поліцейська діяльність у демократичному суспільстві повинна ґрунтуватися не на залякуванні, а на консенсусі, а держави повинні створити національні структури, здатні надавати послуги в підтримці жертв злочинів на місцях, а також забезпечити доступ до таких служб підтримки і їх придатність для потреб усіх етнічних груп [219, с. 43].

Вітчизняні дослідники зазначають, що в національній практиці щодо дотримання працівниками НПУ міжнародних стандартів прав людини простежуються певні проблеми. Так, перевищення працівниками своїх

повноважень призводить до таких порушень, як завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою, незаконне позбавлення волі або викрадення людини та ін. [50, с. 9].

За результатами соціологічного опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова у січні 2024 року, рівень довіри до НПУ становить 58% [172]. Співпраця та взаємодія органів поліції з організаціями громадянського суспільства, волонтерськими рухами, місцевими органами влади і громадянами дає можливість успішно запобігати правопорушенням, а відповідно й підвищить відчуття безпеки і захищеності громадян.

Зауважимо, що формування професійно-правової культури працівників правоохоронних органів варто розглядати як одну з найважливіших передумов формування правової держави, як чинник посилення боротьби зі злочинністю. Гуманізація, що стала основним пріоритетом у сфері протидії злочинності, зумовлює перегляд підходів, стереотипів, форм і методів діяльності працівників поліції та вироблення ефективних засобів їхнього правового виховання [152, с. 142]. Професійно-правова культура поліцейського має підґрунтям правові цінності і всесвітні правові стандарти, що визначають формування моделей поведінки та стилю роботи в процесі реалізації поліцейськими своїх посадових обов'язків [124, с.139].

Міжнародні та європейські стандарти професійної діяльності поліції сприяють: забезпеченню прав і свобод людини в процесі здійснення поліцейської діяльності; активізують міжнародну співпрацю поліцейських органів у боротьбі зі злочинністю; сприяють удосконаленню національних правових систем регулювання поліцейської діяльності; сприяють підвищенню ступеня ефективності поліцейської діяльності та зміцненню авторитету правоохоронних органів; впливають на зміст поліцейської діяльності в демократичних європейських державах. Всебічне втілення таких стандартів у життя в контексті правоохоронної реформи в Україні залишається актуальним та має важливе значення для забезпечення ефективності правової діяльності, поступального демократичного розвитку держави на шляху захисту прав.

На рівні ЄС питання поліцейської освіти інтегруються в ширший контекст європейського простору вищої освіти та професійної підготовки правоохоронців. Після приєднання до Болонського процесу (Україна стала його учасницею з 2005 р.) система підготовки кадрів поліції в Україні почала реформуватися з урахуванням європейських освітніх стандартів, прийнятих у Європейському просторі вищої освіти. Болонський процес у сфері поліцейської освіти означає запровадження трирівневої структури ступенів (бакалавр – магістр – PhD) для навчальних закладів МВС, використання Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS), забезпечення порівнянності дипломів тощо. Практично це проявилось у тому, що відомчі заклади – академії та університети внутрішніх справ нині присвоюють випускникам освітні ступені, визнані МОН, і діють за ліцензіями та стандартами МОН України. Участь у Болонському процесі також зобов'язує такі заклади дотримуватися європейських критеріїв забезпечення якості освіти, проходити акредитацію освітніх програм, впроваджувати сучасні методики навчання (компетентнісний підхід, модульні програми тощо) [2].

Крім того, у 2013 р. Європейська Комісія започаткувала Європейську систему підготовки правоохоронців (European Law Enforcement Training Scheme, LETS). Ця ініціатива спрямована на створення спільного базового навчального мінімуму для поліцейських усього ЄС, особливо з питань боротьби з транскордонною злочинністю, тероризмом та забезпечення прав людини. LETS передбачає, що офіцери поліції всіх рангів мають бути забезпечені знаннями про право ЄС, міжнародне співробітництво, а також навичками, заснованими на найкращих європейських практиках [217]. У межах реалізації цієї системи Європейське поліцейське агентство CEPOL відіграє ключову роль, розробляючи навчальні програми, курси й обмінні стажування для правоохоронців країн ЄС.

Європейська мережа підготовки поліції, відома як CEPOL, була заснована рішенням Ради ЄС у 2000 р., а з 2016 р. діє як Агентство Європейського Союзу з підготовки правоохоронних органів. Основна місія CEPOL: зробити Європу безпечним місцем шляхом підготовки та навчання працівників правоохоронних

органів. CEPOL координує навчальні курси, конференції, семінари та освітні обміни для офіцерів поліції країн-членів ЄС, фокусуючись на передових методиках та спільних стандартах. Фундаментальними цінностями CEPOL проголошено права людини, науковість та інноваційність у навчанні поліцейських [288]. Навчальні програми CEPOL охоплюють різні аспекти – від лідерства і управління до кіберзлочинності і громадської безпеки – і розробляються так, щоб сприяти формуванню єдиного європейського поліцейського професійного середовища.

Хоча Україна не є членом ЄС, співпраця з CEPOL активно розвивається. 5 лютого 2020 р. було підписано двосторонню Угоду між МВС України та CEPOL, яка відкрила для українських поліцейських доступ до європейської системи навчання CEPOL. Зокрема, українські правоохоронці отримали можливість проходити тренінги та обміни досвідом спільно з колегами з ЄС, а також доступ до електронної навчальної платформи CEPOL (LEEd). Виконавчий директор CEPOL Д. Шрьодер під час візиту в Україну наголосив, що основним напрямом співпраці бачить підготовку кадрів у сфері кібербезпеки [113]. Відповідно до угоди, заклади вищої освіти МВС України є безпосередніми учасниками співпраці з CEPOL, і вже з 2020 р. курсанти та офіцери беруть участь у міжнародних навчальних проєктах. Це є важливим кроком у наближенні української професійної поліцейської освіти до європейських стандартів. Крім того, в межах реалізації Плану дій у сфері юстиції, свободи та безпеки між Україною та ЄС, українська поліція регулярно отримує консультативну допомогу від КМЄС, зокрема й щодо вдосконалення системи тренінгів та освітніх програм для НПУ.

Значний внесок у формування міжнародних стандартів поліцейської освіти здійснює також ОБСЄ. Одним із першорядних напрямів підтримки країн-учасниць ОБСЄ є реформування підготовки поліцейських кадрів: видаються керівництва з кращих практик базової поліцейської підготовки, проводяться тренінги з питань взаємодії поліції з громадою, гендерної рівності в правоохоронних органах тощо [258]. Для України, яка є членом ОБСЄ,

рекомендації цієї організації були корисними під час реформи поліції у 2015 р. – зокрема, при розробці нових курсів первинної підготовки патрульної поліції використовувалися поради ОБСЄ щодо орієнтації навчання на сервісні функції поліції та партнерство з громадою.

Підсумовуючи, міжнародні документи – від універсальних стандартів ООН до регіональних європейських рекомендацій – створюють цілісну базу вимог до професійної освіти поліцейських. Вони зводяться до кількох головних принципів: поліцейські мають відбиратися та навчатися ретельно, отримувати сучасні знання і навички, особливо у сфері прав людини та законності; їхня освіта має бути безперервною, протягом усієї служби; навчальні програми повинні адаптуватися до нових викликів злочинності і безпеки; і зрештою – метою професійної підготовки є формування в поліції високого професіоналізму, етичності та поваги до демократичних цінностей. Україна, будучи частиною міжнародної спільноти, бере до уваги ці стандарти при вдосконаленні національного законодавства про освіту поліцейських.

Основи національного правового регулювання діяльності поліції, включно з питаннями її кадрового забезпечення та навчання, закладені в Конституції України. Конституція закріплює, що людина, її життя і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю (ст.3) і що права і свободи громадян мають гарантуватися, зокрема, правоохоронними органами [114]. Для належної реалізації цього конституційного припису держава зобов'язана забезпечити високий професіоналізм поліцейських, який досягається через якісну систему їхньої освіти та підготовки.

Крім того, ст.17 Конституції визначає, що забезпечення державної безпеки і громадського порядку покладається на відповідні державні органи, і діяльність цих органів регламентується законом. Це положення відсилає до необхідності ухвалення спеціальних законів, які б визначали організацію і функції поліції, зокрема й вимоги до підготовки поліцейських кадрів. Інакше кажучи, конституційний принцип верховенства права (ст.8) потребує, щоб професійна діяльність поліції здійснювалася на основі закону і в межах закону – а це, своєю

чергою, можливо лише тоді, коли поліцейські належно навчені закону та правам людини. Також варто згадати ст. 53 Конституції, яка гарантує право кожного на освіту [114]. Хоча вона стосується передусім громадян загалом, але її дія поширюється і на сферу професійної освіти – держава має забезпечувати умови для освіти різних категорій, зокрема службовців поліції, шляхом створення спеціалізованих навчальних закладів, фінансування освіти.

Правові основи сучасної системи професійно-правової підготовки поліцейських в Україні закладені в профільному законодавстві та відомчих нормативних актах. Закон України «Про Національну поліцію» (2015) є центральним актом, що регулює питання професійної освіти та підготовки поліцейських на законодавчому рівні. Розділ VII цього Закону спеціально присвячений кадровим питанням і містить норми, які формують правову основу системи поліцейської освіти в Україні. Зокрема, у ст. 71 передбачено, що поліція повинна діяти в межах закону, а поліцейський зобов'язаний знати та неухильно дотримуватися Конституції та законів України (у контексті службових обов'язків) [213]. Ця загальна норма зазначає важливість правової підготовки поліцейських.

Стаття 72 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що професійне навчання поліцейських охоплює кілька етапів (форм): первинну професійну підготовку; навчання у вищих закладах освіти зі специфічними умовами навчання; післядипломну освіту; службову підготовку, яка передбачає систему заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, навичок і вмінь працівників поліції з урахуванням особливостей оперативної обстановки, специфіки та напрямів їхньої оперативно-службової діяльності [213]. Вказану систему остаточно сформовано після прийняття закону в 2015 році, який змінив радянську модель підготовки кадрів міліції. Уперше поліція отримала можливість рекрутувати осіб не лише з числа випускників відомчих вишів, а й поза системою – за конкурсом серед цивільної молоді, з подальшим проходженням ними короткотермінової первинної підготовки. Цей крок суттєво

змінив підхід до професійно-правової підготовки, зробивши її більш відкритою та орієнтованою на практичні потреби служби.

1. Первинна професійна підготовка, яку проходять особи, вперше прийняті на службу, щоб набути спеціальні навички, необхідні для виконання повноважень поліції. Така підготовка зазвичай триває кілька місяців і передбачає інтенсивні курси з основ права, тактичної підготовки, вогневої підготовки, домедичної допомоги тощо. Закон зобов'язує усіх новоприйнятих поліцейських пройти спеціальний курс навчання за програмами, затвердженими МВС України. Це фактично гарантує, що жоден поліцейський не приступає до виконання службових повноважень без попередньої професійної підготовки. Ч. 7 ст. 73 прямо забороняє залучати до виконання поліцейських завдань будь-яких осіб, які не пройшли спеціальної професійної підготовки, а також не допускати їх до роботи з інформацією з обмеженим доступом чи до заходів із застосуванням зброї та спеціальних засобів [213]. Таке положення закриває можливість практики, яка раніше мала місце – коли новобранців або осіб, переведених з інших структур, ставили на службу без належного навчання. Тепер законом чітко вимагається спочатку навчити, а вже потім дозволяти виконувати функції поліції.

Стаття 73 також охоплює питання такої первинної освіти: визначено, що програми спеціальної підготовки містять базову загальновійськову підготовку (наприклад, курс молодого бійця, основи тактики тощо) – її також повинні пройти поліцейські-новобранці, якщо вони не проходили службу в армії раніше. Це пов'язано з тим, що поліція України – мілітаризована структура з спецзваннями, і базові військові навички (стройова, вогнева підготовка) є необхідними. Окрім того, ч. 2 ст. 73 визначає особливості навчання курсантів закладів освіти МВС: для них елементи спеціальної професійної та військової підготовки включаються до освітніх програм першого року навчання [213]. Отже, студенти-першокурсники відомчих вишів фактично поєднують здобуття вищої освіти і первинний курс службової підготовки.

Порядок і умови проходження спеціальної підготовки делеговані на регламентацію МВС (ч. 3 ст. 73), і на виконання цього закону МВС видало Наказ МВС № 105 від 16.02.2016 р., яким затверджено Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, прийнятих на службу вперше. Це підзаконне положення детально визначає порядок проведення курсів первинної підготовки, тривалість курсів, перелік дисциплін, процедуру складання іспитів тощо. Поліцейські-новобранці проходять курс тривалістю від 2 до 6 місяців залежно від спеціалізації. Програма містить правову підготовку, тактичну, вогневу, фізичну, спеціальну підготовку (наприклад, водіння для патрульних, домедична допомога тощо) [193]. Передбачено і перевірку знань – заліки, іспити. Лише після успішного завершення навчання поліцейський допускається до самостійного несення служби. Наразі первинна спеціальна підготовка і проводиться в навчальних центрах (для патрульних поліцейських, приміром, діють тренінгові центри в містах), або в самих відомчих академіях МВС (для курсантів) [193].

Показово, що закон передбачає наслідки для тих, хто не завершив або не склав іспити після проходження такого курсу: ч. 5 ст. 73 встановлює, що поліцейські, відраховані з навчального закладу до завершення навчання чи отримали незадовільні оцінки, повертаються до свого підрозділу з подальшим звільненням зі служби [213]. Тобто успішне проходження первинного навчання є обов'язковою умовою продовження служби. Це ще один важливий юридичний механізм забезпечення високої якості кадрів: особа, яка не спромоглася опанувати програму підготовки, не може залишатися поліцейським.

2. *Підготовка у вищих навчальних закладах* із специфічними умовами навчання, це традиційно в Україні повноцінні освітні програми рівня бакалавра або магістра за спеціальністю «Право» чи «Правоохоронна діяльність», що поєднані з військово-спеціальною підготовкою. До закладів закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання приймаються громадяни України на конкурсній основі (з 17 років). Важливим положенням є те, що підготовка поліцейських-курсантів здійснюється за державним замовленням на підставі

тристороннього контракту: між закладом освіти, відповідним органом поліції та самим курсантом (особою, що навчається). Цей контракт передбачає, що держава оплачує навчання, а курсант після випуску зобов'язаний проходити службу в підрозділах поліції протягом встановленого строку. Закон містить норму щодо розподілу випускників: комісії з персонального розподілу спрямовують випускників на посади в органах поліції з урахуванням потреб служби та набутої спеціалізації. Фактично, держава гарантує випускникам робоче місце, а ті, в свою чергу, мусять відпрацювати визначений термін. Якщо випускник або молодий офіцер-поліцейський звільняється зі служби раніше, ніж через три роки після закінчення навчання без поважних причин (як-то стан здоров'я або скорочення штату), він зобов'язаний відшкодувати вартість свого навчання МВС України. Це правило, встановлене в ч. 4 ст. 74, спрямоване на запобігання ситуаціям, коли особи отримують безкоштовну освіту в академії, а потім одразу йдуть з поліції – воно мотивує залишатися на службі певний час або ж компенсувати державі витрати на навчання. Передбачено судовий порядок стягнення таких коштів у разі відмови платити добровільно [213].

Стаття 74 також делегує МВС повноваження щодо визначення порядку добору і направлення осіб на навчання до відомчих закладів (ч.6). На виконання цього наказом МВС визначено порядок добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання [198]. Отже, закон «Про Національну поліцію» чітко встановлює: повну базову підготовку фахівців для поліції. Конструкція «заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання» узгоджується із Законом «Про вищу освіту» і відображає особливий статус поліцейських навчальних установ [202]. До системи таких закладів вищої освіти належать: Національна академія внутрішніх справ, Харківський національний університет внутрішніх справ, Львівський державний університет внутрішніх справ, Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Одеський державний університет внутрішніх справ, Донецький державний університет внутрішніх справ. У них здійснюється підготовка за освітніми рівнями бакалавра і магістра (для оперуповноважених,

слідчих, кіберполіцейських, фахівців кримінального аналізу, тощо), а також працюють ад'юнктури (аспірантури) для здобуття наукових ступенів. Кожний заклад освіти зі специфічними умовами навчання має у своїй структурі центри первинної професійної підготовки «Академія поліції».

3. *Післядипломна освіта* – спеціалізовані курси, магістратура, підвищення кваліфікації для поліцейських, які вже мають базову освіту і досвід, але потребують поглиблення знань або оволодіння новою спеціалізацією. Післядипломна освіта поліції здійснюється на загальних засадах, визначених Законом України «Про вищу освіту», з урахуванням особливостей, визначених законом «Про національну поліцію», і передбачає такі форми: спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування [213]. Це фактично виводить систему службової підготовки поліцейських у правове поле загальної системи освіти. Закон зобов'язує поліцейських проходити підвищення кваліфікації не рідше, ніж раз на 3 роки, а також перед призначенням на керівну посаду. Невиконання цієї вимоги має наслідки: працівник, що не підвищив кваліфікацію у встановлені строки або не виконав програму, не може бути призначений на вищу посаду. Отже, кар'єрне просування прямо пов'язане з навчанням – це стимулює поліцейських постійно оновлювати знання. Особи, які провалили курс підвищення кваліфікації, можуть бути направлені на повторний курс не раніше, ніж через рік. Законом визначено, що підвищення кваліфікації здійснюється в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання за програмами, погодженими МВС. Це означає, що відомчі академії слугують не лише для навчання нових кадрів, а й як тренінгові центри для діючих співробітників, у яких створено інститути післядипломної освіти, центри підвищення кваліфікації тощо. МВС уповноважене встановлювати порядок організації післядипломної освіти (тобто регламентувати деталі проведення курсів, їх тривалість, категорії слухачів і т.ін.). За результатами успішного завершення спеціалізації чи перепідготовки поліцейському видається відповідний документ (сертифікат), форму якого теж визначає МВС [213].

4. *Службова підготовка поліцейських* є складовою в загальній системі професійного навчання, виступає значним ресурсом для підвищення ефективності функціонування поліції. Вона є системою постійних заходів і тренувань, спрямованих на підтримання та вдосконалення професійних знань і навичок у процесі виконання службових обов'язків.

Сюди входять регулярні інструктажі, стрілецькі тренування, складання заліків з фізичної підготовки, стажування, тренінги з нових законів, які впроваджує МВС. Цей процес спрямований на актуалізацію та закріплення необхідних знань, практичних умінь і професійних навичок співробітників поліції з урахуванням специфіки оперативної ситуації, особливостей професійної діяльності та її профілю [195]. Дослідження нормативних документів демонструють, що зміст і організація службової підготовки поліцейських зазнавали коригування з урахуванням змін оперативної ситуації в державі, трансформації методів роботи і щораз більших вимог до рівня професійної компетентності працівників правоохоронних органів.

Утім, практика виконання службових обов'язків нерідко виявляє проблеми недостатнього рівня професійної підготовленості поліцейських. Подолання цього виклику потребує розробки нових підходів, заснованих на наукових дослідженнях, що спрямовані на вдосконалення системи професійної підготовки працівників Національної поліції України [29, с.4].

Наказ МВС № 470 від 07.05.2019 р. «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» – цей акт регулює щорічну службову підготовку особового складу. Відповідно до нього, кожен чинний поліцейський зобов'язаний щороку пройти певний мінімум занять (стрільби, тактико-спеціальні вправи, фізична підготовка, вивчення змін у законодавстві тощо). Це так звані заняття службової підготовки на місцях, які проводяться в підрозділах протягом року і завершуються заліками. Така система існувала і раніше в міліції, але наказ 2019 р. її оновив. Службова підготовка – це паралельний до підвищення кваліфікації механізм: якщо підвищення кваліфікації – це курси раз на кілька років у навчальному закладі, то службова

підготовка – це постійне тренування в підрозділі. Наказ МВС встановлює тематику, обсяг годин, форму контролю (наприклад, стрільби не менш ніж раз на квартал, здача заліків з фізпідготовки раз на рік тощо) . Цей наказ впливає з вимог ст. 18 Закону «Про Національну поліцію» про професійну підготовленість поліцейських.

Окрім Закону «Про Національну поліцію», питання професійної освіти поліцейських частково регулюються і Дисциплінарним статутом Національної поліції України (затверджено законом № 2337-VIII від 15.03.2018). У ньому, зокрема, передбачено, що порушення службової дисципліни можуть стосуватися й невиконання вимог щодо проходження навчання або складання іспитів, і це тягне дисциплінарну відповідальність [69]. Отже, законодавець створив комплексну систему норм: від добору і первинної підготовки – до підтримання кваліфікації протягом усієї служби, підкріплену механізмами стимулювання.

Закон України «Про вищу освіту» є важливим компонентом нормативної бази, оскільки визначає загальні засади функціонування закладів вищої освіти, зокрема відомчих. Поліцейські академії та університети юридично є закладами вищої освіти державної форми власності, що мають специфічні умови навчання. Такий термін прямо визначено в законодавстві: заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання - заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб МВС України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [202].

Закон «Про вищу освіту» встановлює вимоги до змісту освітніх програм, рівня науково-педагогічних кадрів, акредитації – усі ці вимоги однаково поширюються і на університети МВС України. Отже, наприклад, *ліцензування* освітньої діяльності в поліцейських закладах вищої освіти здійснюється

Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, а *дипломи*, які вони видають, є державного зразка і визнаються на ринку праці. Це забезпечує інтеграцію поліцейської освіти в єдиний освітній простір України.

Закон прирівнює курсантів (слухачів) закладів із специфічними умовами навчання до студентів, але з особливостями. Курсант – це особа, яка одночасно є здобувачем освіти і перебуває на службі в поліції. Вони носять спеціальні звання рядового поліції, отримують грошове забезпечення (стипендію, що прирівняна до зарплати), користуються пільгами як поліцейські.

Заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання здійснюють наукові дослідження в галузі правоохоронної діяльності, криміналістики, адміністративної діяльності поліції тощо, а також готують науково-педагогічні кадри через докторантуру та ад'юнктуру. Закон «Про вищу освіту» визначає загальні підстави для присудження ступенів доктора філософії чи доктора наук, і ці норми діють і у відомчій академії – наприклад, здобувач ступеня PhD з права може виконувати дисертацію у Національній академії внутрішніх справ і захищатися в спецраді. Це важливо з огляду на розвиток академічної складової у професійній освіті поліції – наукові дослідження дають можливість оновлювати зміст навчання, впроваджувати нові методики.

Відповідно до законодавчих положень, Кабінет Міністрів України спільно та МВС розробили та впровадили систему підзаконних нормативно-правових актів, що деталізують процедури організації професійної підготовки працівників поліції. До підзаконних актів належать згадані вище «Положення про організацію службової підготовки працівників НПУ» та «Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, прийнятих на службу вперше».

На підставі наказу НПУ від 5 жовтня 2017 року № 691 була створена Державна установа «Академія патрульної поліції». Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо організації діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання» від 5 листопада 2020 № 990-IX та на підставі наказу НПУ від 8 серпня

2022 № 561 «Про перейменування Державної установи «Академія патрульної поліції» заклад було перейменовано на Державний заклад професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Академія патрульної поліції» [236]. Академія здійснює освітню діяльність з метою підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти для потреб НПУ, а також цивільних осіб з професій (спеціальностей) У межах ліцензованих обсягів за договорами з юридичними та/або фізичними особами в установленому законодавством України порядку [236].

Наказом МВС України від 25.11.2016 № 1252 затверджено Концепцію реформування освіти в системі МВС. У Концепції визначено стратегічні засади модернізації відомчої освіти з урахуванням європейських стандартів та потреб правоохоронної діяльності, передбачаючи створення сучасної, багаторівневої та гнучкої системи підготовки кадрів. У документі акцентовано на необхідності оновлення змісту освіти на засадах компетентнісного підходу, посилення практичної спрямованості навчання, впровадження інноваційних освітніх технологій, зокрема дистанційного навчання та тренінгових методик, а також розвитку безперервної професійної освіти поліцейських. Концепція також передбачає оптимізацію мережі закладів освіти МВС, підвищення якості кадрового забезпечення, інтеграцію освіти, науки і практики, а також посилення міжнародного співробітництва у сфері підготовки правоохоронців, що загалом спрямовано на формування професійно компетентного, етично відповідального та орієнтованого на захист прав людини персоналу органів внутрішніх справ [120; 209]. Хоч Концепція не є нормативно-правовим актом у строгому сенсі, вона схвалена наказом МВС і служить орієнтиром для подальших змін у нормативній базі.

Отже, в Україні сформовано розгалужену нормативно-правову базу, що охоплює всі аспекти професійної освіти поліцейських: від моменту добору на службу і початкової освіти – до здобуття вищої освіти і регулярного підвищення кваліфікації. Ключові положення цієї бази зосереджені в Законі «Про Національну поліцію» та освітньому законодавстві, а конкретні механізми

реалізації розписані в урядових і відомчих актах. Національне законодавство про професійну освіту поліцейських значно імплементує ті принципи, які закріплені в міжнародних актах, розглянутих вище. Простежується прямий зв'язок між вимогами ООН, РЄ, ЄС до якості поліцейської підготовки і тими нормами, що діють в Україні.

Насамперед, національні закони відповідають базовому міжнародному критерію: поліцейський не може виконувати свої функції без попереднього навчання. Це положення чітко відображене в ст. 73 Закону «Про Національну поліцію» [213]. Аналогічно, Принцип 18 Основних принципів ООН про застосування сили вимагав ретельного відбору і навчання кадрів – в Україні реалізовано через процедури конкурсного вступу до академій, фахових випробувань, а також через встановлення високих освітніх цензів (для різних посад у поліції визначено мінімальний рівень освіти, наприклад, для слідчого – вища юридична).

Міжнародний акцент на безперервній освіті поліцейських (це і вимоги ООН про постійну підготовку, і рекомендації РЄ щодо регулярних тренінгів [76], і стандарт LETS у ЄС) відображено в законі через обов'язкове трирічне підвищення кваліфікації (ст. 75 Закону) [213], службову підготовку [195], а також через можливості стажування і перепідготовки. Тобто, правова норма про навчання протягом кар'єри вже існує, що відповідає сучасним європейським тенденціям.

Питанню прав людини в поліцейській освіті також приділено увагу: відповідно до ст. 19 Закону «Про Національну поліцію», один із принципів діяльності поліції – дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами [213]. Відповідно, навчальні програми мають охоплювати ці аспекти. На практиці, у програмах підготовки як курсантів, так і чинних поліцейських передбачені курси з прав людини, спеціальні тренінги (наприклад, «Поліція та суспільство», «Протидія домашньому насильству», «Дотримання прав людини під час затримання» тощо). Такі навчальні модулі розроблено за участю європейських

експертів, зокрема РЄ та ОБСЄ, і вони реалізують рекомендації п. 29 Кодексу поліцейської етики про те, що практична підготовка щодо застосування сили та обмежень у зв'язку з принципами прав людини, зокрема Європейської конвенції з прав людини та її судової практики, має бути складовою частиною підготовки співробітників поліції на всіх рівнях [76, с. 9].

Україна регулярно співпрацює з КМЄС та офісом РЄ у межах освітніх проєктів: так, було адаптовано курс з питань поліцейської етики та доброчесності, який базується на європейських матеріалах (у співпраці з DCAF і CEPOL), тренери пройшли навчання за програмою European Police Training. Це свідчить про інтеграцію міжнародних стандартів у національну практику.

Співвідношення з європейськими вимогами помітне і в законодавчих реформаціях. Під час підготовки Закону «Про Національну поліцію» у 2015 році українські законодавці орієнтувалися на досвід країн ЄС. Зокрема, положення про контрактну службу курсантів та відпрацювання узгоджуються з практиками, що існують у поліції Франції, Німеччини та інших (де випускники поліцейських академій також зобов'язані відслужити певний строк). Норма про обов'язкову спеціальну підготовку схожа до вимог, наприклад, у Великобританії, де ніхто не може стати констеблем, не закінчивши поліцейський коледж. Українська поліція після 2015 р. була реформована за моделлю, близькою до західних (зокрема, створення патрульної поліції за зразком американських та європейських патрулів). У цій реформі міжнародні партнери (США, Канада, ЄС) надали і консультативну, і матеріальну допомогу для навчання нових поліцейських. Наприклад, перші інструктори патрульної поліції проходили навчання за участі канадських поліцейських, програма включала стандарти поведіння, засновані на канадському досвіді комунікації з громадою – це яскравий приклад імплементації міжнародного досвіду в національну систему.

Отже, простежується чіткий взаємозв'язок між міжнародними стандартами поліцейської діяльності та національним правовим регулюванням професійної підготовки поліцейських. Міжнародні документи та рекомендації визначили стратегічні орієнтири розвитку поліцейської освіти, тоді як українське

законодавство поступово імплементує ці підходи в національну правову систему. Передусім це проявляється в нормативному закріпленні обов'язковості професійної підготовки поліцейських, орієнтації освітнього процесу на забезпечення прав і свобод людини, впровадженні принципу безперервного професійного навчання та встановленні механізмів інституційного контролю за якістю підготовки кадрів. Водночас окремі елементи сучасної європейської моделі поліцейської освіти, зокрема підвищення відкритості освітньої системи, розширення академічної автономії та гнучкість освітніх програм, перебувають на стадії подальшого розвитку.

Загалом можна констатувати, що сучасна нормативно-правова база професійної підготовки поліцейських в Україні значно наблизилася до європейських стандартів порівняно з періодом до реформи правоохоронної системи 2015 року. Підтвердженням цього є позитивні оцінки міжнародних експертних інституцій, а також активна інтеграція українських закладів освіти системи МВС у міжнародні освітні та професійні мережі, зокрема CEPOL (European Union Agency for Law Enforcement Training) та AEPCC (Association of European Police Colleges), що сприяє обміну досвідом, підвищенню якості підготовки поліцейських кадрів та гармонізації національної системи поліцейської освіти з європейськими стандартами.

2.2. Сутність та особливості професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах

Перш ніж аналізувати особливості підготовки поліцейських кадрів у транзитивних умовах, необхідно чітко визначити зміст базового поняття дослідження – «професійно-правова підготовка». У сучасній науковій літературі це поняття розглядається як багатовимірне. З одного боку, професійно-правова підготовка є складовою професійної освіти поліцейських, що забезпечує оволодіння системою правових знань та навичок, необхідних для виконання службових обов'язків. З іншого – вона передбачає формування правосвідомості,

правової культури та професійної етики охоронців порядку. Як зазначає О. Шкаровський, професійна підготовка поліцейських виконує роль основного інструменту формування правової культури в суспільстві, оскільки від рівня правової освіченості та свідомості кожного поліцейського залежить суспільна довіра до закону і правоохоронних органів. Автор зауважує, що успіх діяльності поліції визначається не лише технічними навичками чи фізичною підготовкою, а передусім рівнем правової культури кожного співробітника [271, с. 74-76]. Правова культура при цьому розуміється не як формальне знання законів, а як внутрішнє усвідомлення значення законності, правопорядку і принципів верховенства права. Відтак у процесі підготовки поліцейських надзвичайно важливо інтегрувати системний підхід до навчання правозастосуванню із розвитком етичних норм поведінки і високих моральних стандартів. Інакше кажучи, навчальні програми повинні одночасно охоплювати теоретичні аспекти права, практичні тренування та виховання особистісних якостей майбутніх офіцерів. В. Галуцько зазначає, що професійно-правова підготовка поліцейських Національної поліції України є фундаментальною умовою ефективного виконання покладених на них завдань щодо забезпечення публічної безпеки, охорони прав і свобод людини та протидії злочинності [53, с. 14] .

С. Бортник професійну підготовку поліцейських визначає як систему організаційних заходів, основною метою якої є формування професійної спрямованості, розвитку поліцейських як професіоналів, підвищення рівня їхньої професійної правової свідомості та правової культури, отримання ними нових спеціальних знань, навичок, умінь, які дозволять чітко, оперативно, неупереджено виконувати свої професійні обов'язки, відповідно до норм чинного законодавства та професійної етики, ґрунтуючись на потребах суспільства та держави [33, с.194].

І. Дрок акцентує увагу на тому, що залежно від професійного рівня кожного поліцейського вже визначається його місце та роль у діяльності Національної поліції, а спеціалізація кадрів під час війни передбачає можливість формування спеціальних груп, які складатимуться з найбільш підготовлених для ведення

бойових дій кадрів, для виконання значущих у воєнний час завдань та функцій [73, с.322]. Вітчизняні дослідники зазначають, що за сучасних умов підрозділи поліції зіштовхнулися з необхідністю трансформації на рівні виконання принципово нових функцій, тому перед поліцією постали раніше невідомі науці та практиці ситуації, які вимагають нових алгоритмів дій, взаємодії з органами державної влади, міжнародними спостерігачами та громадськістю для продовження ефективного виконання покладених на неї повноважень [160, с.6].

Професійно-правова підготовка має базуватися на трьох суттєвих компонентах: теоретичних знаннях, практичних навичках та особистісних якостях [271, с. 74]. Теоретичний блок містить вивчення правових норм і принципів, глибоке оволодіння національним та міжнародним законодавством, аналіз юридичної практики. Практичний компонент забезпечується шляхом моделювання реальних ситуацій, стажування в підрозділах, виконання кейс-завдань тощо – це дає можливість напрацювати уміння застосовувати знання на практиці, приймати рішення в межах правового поля. Особистісний (ціннісно-етичний) компонент передбачає виховання в майбутніх поліцейських почуття відповідальності, порядності, поваги до прав людини, уміння керуватися етичними стандартами в службовій діяльності. Формування цих морально-етичних установок є не менш важливим, ніж навчання стрільбі чи складанню протоколів, адже від них залежить здатність поліцейського приймати правомірні рішення в складних, часом неоднозначних ситуаціях.

Суттєвою характеристикою професійно-правової підготовки є її відповідність міжнародним стандартам демократичної правоохоронної діяльності. У документах ООН, РЄ та інших організацій неодноразово наголошувалося, що поліцейські мають діяти виключно у межах закону, з повагою до людської гідності та прав людини, демонструючи високу культуру і професіоналізм. Зокрема, Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН) зазначає важливість правової відповідальності, етичних стандартів і належної професійної підготовки поліцейських для забезпечення захисту прав людини. Це означає, що

зміст професійно-правової підготовки має включати ознайомлення з міжнародно-правовими актами у сфері прав людини, навчання принципам пропорційності і законності застосування сили, недопущення катувань та дискримінації тощо. Відповідність навчальних програм цим стандартам є критерієм їхньої якості.

Отже, поняття «професійно-правова підготовка поліцейських» у сучасному розумінні охоплює комплекс взаємопов'язаних заходів освітнього, виховного і тренувального характеру, спрямованих на формування в співробітників поліції професійної компетентності, правових установок і цінностей, які забезпечили б ефективне та правомірне виконання ними службових обов'язків. Ця підготовка виступає важливою передумовою становлення демократичної поліції, зорієнтованої на потреби громадянського суспільства, прозорі та підзвітної, яка користується довірою населення. Саме тому її вдосконалення є вирішальним завданням у процесі реформ правоохоронної системи України.

На нашу думку, *професійно-правову підготовку поліцейських* доцільно визначати як цілеспрямований процес навчання і виховання, спрямований на забезпечення готовності працівників поліції до правомірного, компетентного та добросовісного виконання службових завдань. Вона поєднує дві взаємопов'язані складові: професійну підготовку (опанування спеціальних знань, умінь та практичних навичок у сфері правоохоронної діяльності) та правову підготовку (засвоєння норм права, розвиток навичок правозастосування, формування правомірної поведінки). Отже, професійно-правова підготовка – це інтегрований вид підготовки, що охоплює і теоретичний, і прикладний рівні, і ціннісно-нормативний компонент.

Перехід від авторитарно-командної системи управління до демократичної правової держави зумовив перегляд ролі поліції в суспільстві. Якщо за радянських часів міліція передусім слугувала інструментом охорони державних інтересів і підтримки існуючого режиму, то за нових умов поліція розглядається як сервісна служба, покликана забезпечувати потреби громадян у безпеці та захисті прав.

Демократизація політичної системи означає посилення підконтрольності поліції суспільству, формування механізмів громадського нагляду, зростання вимог до прозорості та підзвітності правоохоронних органів. Для поліцейських це означає необхідність опанувати навички комунікації з громадськістю, медіації, навчитися працювати в партнерстві з місцевими громадами – тобто усього того, чого раніше міліцію не навчали.

Проаналізуємо ключові трансформаційні фактори, такі як політичні, правові й соціальні аспекти, та те, як вони впливають на професійну підготовку поліцейських.

Транзитивний політичний контекст характеризується періодичними змінами керівництва та курсів реформ, що може спричиняти нестабільність у відомчій політиці щодо підготовки кадрів. Одним з прикладів політичного впливу став запуск у 2015 році нової патрульної поліції за активної підтримки керівництва держави – цей проєкт суттєво змінив кадровий склад і образ поліції, продемонструвавши можливість швидких змін. Проте транзитивність передбачає і ризики політизації поліції, кадрових перестановок не завжди за критеріями професіоналізму, що також варто враховувати при формуванні навчальних підходів (необхідність виховувати в поліцейських стійкість до політичного тиску, відданість законам, а не окремим особам).

Транзитивний період ознаменований і *масштабним оновленням законодавства* України, зокрема в частині, що стосується правоохоронної діяльності. Було прийнято нові базові закони – «Про Національну поліцію» (2015), «Про прокуратуру» (2014), впроваджено новий Кримінальний процесуальний кодекс (2012), Закон «Про запобігання корупції» (2014). Здійснюється гармонізація законодавства з європейськими нормами в межах імплементації Угоди про асоціацію з ЄС. Як наслідок, *правове поле діяльності поліції* суттєво змінилося: з'явилися нові функції (наприклад, у сфері надання поліцейських послуг), змінилися процедури (запровадження інституту детективів, діяльність патрульної поліції за новими стандартами), виникли

додаткові обмеження і відповідальність (антикорупційні вимоги, стандарти щодо прав людини).

Ці зміни означають підвищення ролі правової підготовки в навчанні поліцейських. Необхідно не лише ознайомити їх із новими законами, а й навчити працювати в умовах *динамічного правового поля*, швидко адаптуватись до законодавчих новацій. За умов транзитивності законодавство оновлюється часто, тому навчальні програми мусять передбачати механізми постійного оновлення знань – курси підвищення кваліфікації, самостійну освітню діяльність тощо. До того ж, правоохоронці мають засвоїти принципово нові для пострадянської системи концепції: *принцип верховенства права*, пріоритет прав і свобод людини, презумпція невинуватості, недискримінація – і застосовувати їх у практичній роботі. Це вимагає суттєвої корекції змісту навчання, впровадження навчальних дисциплін з прав людини, основ європейського права, міжнародних стандартів правоохоронної діяльності.

Транзитивний період характеризується також становленням нової правоохоронної інфраструктури – створенням таких органів, як Державне бюро розслідувань, Вищий антикорупційний суд, реформування СБУ тощо, що впливає і на роль поліції в загальній системі забезпечення правопорядку. Поліцейських варто готувати до ефективної взаємодії з цими новими інституціями, до роботи в оновлених процесуальних умовах.

Щодо соціальної трансформації треба зазначити, що українське суспільство останніх десятиліть зазнало значних змін, пов'язаних із становленням громадянського суспільства, зростанням вимогливості громадян до влади, а також із травматичним досвідом війни, економічними викликами:

по-перше, після Майдану 2013–2014 роках суспільство чітко висловило запит на оновлення правоохоронних органів, подолання корупції та свавілля. Це призвело до того, що суспільні очікування щодо поліції стали дуже високими – люди хочуть бачити в поліції захисників, партнерів, а не каральний орган. Відповідно, у підготовці кадрів мають робитися акценти на клієнтоорієнтованості, вмінні спілкуватися з різними верствами населення,

надавати якісний сервіс, дотримуватись етики в поводженні з громадянами. Стратегічні документи МВС фіксують цей запит: так, Стратегія розвитку системи МВС до 2020 року визначила пріоритетом нову освітню парадигму, серед основних векторів якої – професійна компетентність, ціннісна орієнтація на служіння потребам суспільства та ефективність практичних навичок [238]. Це означає, що кожен випускник закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання повинен не лише знати закон, а й бути мотивованим служити людям, уміти виявляти емпатію та повагу до громадян;

по-друге, тривалий збройний конфлікт на сході України (з 2014 р.) та повномасштабна війна, що почалася у 2022 р., призвели до суттєвих соціально-психологічних змін. Мільйони громадян безпосередньо або опосередковано постраждали від війни, у суспільстві зросли травматизація та рівень стресу. Поліція дедалі частіше має справу з населенням, яке пережило бойові дії, втрату близьких, вимушене переміщення. Усе це вимагає, щоб у підготовці поліцейських більшої уваги приділялося психологічній підготовці – розвитку стресостійкості, навичок роботи з людьми, що пережили психотравму, уміння залагоджувати конфлікти в громадах, розумінню питань реінтеграції ветеранів тощо. Крім того, війна вимагає від поліції виконання нових завдань: евакуація населення із зони обстрілів, забезпечення порядку на прифронтових територіях, боротьба з диверсійними групами, документування воєнних злочинів. Очевидно, що традиційні програми підготовки не враховували цих аспектів, тому зараз транзитивний період охоплює й адаптацію поліції до умов воєнного часу. Це означає інтеграцію в навчання елементів тактико-спеціальної, домедичної, військово-прикладної підготовки: навички тактичної медицини, дії під час артилерійських обстрілів, поводження з військовополоненими, алгоритми роботи в екстремальних ситуаціях воєнного характеру. Раніше такі знання не були обов'язковими для поліцейських, тепер же стали життєво необхідними для тих, хто несе службу на деокупованих чи прифронтових територіях;

по-третє, транзитивні соціальні умови – це ще й цифровізація та інформаційні зміни. Сучасне суспільство стрімко перейшло до цифрової ери, і

правоохоронна сфера теж переживає цей вплив. З'явилися нові форми злочинності (кіберзлочини, шахрайства онлайн), нові способи комунікації (соціальні мережі). Поліція повинна вміти використовувати інформаційні технології в роботі – від ведення електронних баз даних та використання камер спостереження до аналізу цифрових доказів. Естонський досвід показує успішність впровадження ІТ-інструментів у роботу поліції та навчання персоналу цим навичкам. У системі підготовки української поліції потрібно посилити й інформаційно-технологічну складову – навчання користування інформаційними системами, основ кібербезпеки, аналізу даних. Наразі в окремих ВНЗ МВС започатковано спеціалізації з кіберполіції, але загалом кожен поліцейський має отримувати базові цифрові компетентності, оскільки технології проникли у всі сфери правоохоронної діяльності.

Революція Гідності та зміна влади в Україні 2014 року створили запит на докорінне очищення і перезавантаження правоохоронних органів. Одним з перших кроків стала реформа поліції. 7 листопада 2015 року набув чинності Закон «Про Національну поліцію», який ліквідував міліцію та створив нову структуру поліції європейського зразка. Реформа передбачала не лише зміну назви і структури, а й нові підходи до добору і навчання персоналу. За підтримки міжнародних партнерів (США, Канади, ЄС, Японії) було започатковано проекти з підготовки патрульної поліції з нуля. У липні 2015 року перші 2000 нових патрульних поліцейських склали присягу після інтенсивного курсу навчання тривалістю близько 3 місяців. Ці новобранці були відібрані із десятків тисяч претендентів, серед вимог – відсутність досвіду роботи в старій міліції, високий рівень мотивації, базова освіта (не обов'язково вища юридична) та фізична підготовка. Їхня підготовка здійснювалася за прискореною програмою, розробленою за зразком тренінгів поліції США, з акцентом на практичні сценарії, етику та повагу до громадян.

Результатом такого експерименту було позитивне сприйняття появи нової поліції з сучасною формою та новими підходами в роботі з громадськістю. За даними соціопитувань, рівень довіри до поліції, який до реформи був на критично

низькому рівні (близько 5%), після виходу на вулиці перших патрульних у 2015-2016 роках зріс до 40,7 [44], що свідчить про ефективність проведення таких реформ. Таким чином, у транзитивний період було здійснено ставку на практичні навички та швидку підготовку нових кадрів, аби швидко змінити імідж правоохоронців.

У жовтні 2024 року КМЄС представила результати загальнонаціонального опитування громадської думки, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Місії. Презентовані в прес-центрі Укрінформу, результати стосувалися рівня довіри громадян до правоохоронних та судових органів, ставлення до реформ та підтримки ЄС у цих сферах, а також ключових джерел інформації, на які покладаються українці. Згідно з опитуванням, НГУ має найвищий рівень довіри серед правоохоронних органів: 86% респондентів висловили довіру, порівняно з 72% опитаних у 2023 році. За нею йде СБУ – 73%, що має на 14% більше довіри, ніж у минулому році. Державний прикордонний служби довіряють 54%, при цьому 42% респондентів їй тією, чи іншою мірою не довіряють. НПУ і МВС мають по 48% довіри, не довіряє їм 51% та 38% опитаних відповідно. Рівень довіри до НПУ дещо знизився: у 2023 частка тих, хто довіряє НПУ становила 56% [169; 250; 276].

Разом з тим, варто зазначити, що реформа висвітлила низку невирішених питань. Прискорена підготовка, хоча й демонструвала свою дієвість для патрульної служби, виявилася недостатньою для заміни фундаментальної правової освіти. Нові патрульні успішно справлялися зі своїми обов'язками з патрулювання та швидкого реагування, але при переході на посади слідчих чи інші складніші ролі їм бракувало глибоких знань з матеріального та процесуального права. Це підтвердило важливість дотримання балансу: практична підготовка повинна супроводжуватися ґрунтовною правовою освітою, особливо для тих працівників поліції, які здійснюють дізнання, розслідування, приймають процесуальні рішення.

Дискусія про оптимальний рівень освіти для поліцейських за умов транзитивності триває. В історичному контексті правоохоронна система України

надавала перевагу моделям, де офіцер поліції є, по суті, юристом за освітою. Відомчі вузи МВС випускали слідчих, оперативників, дільничних з дипломом юриста. Натомість низка західних країн застосовує підхід, коли на базові поліцейські посади беруть осіб без юридичної освіти, навчаючи їх лише тому, що потрібно «тут і тепер». Наприклад, у США в більшості департаментів поліції достатньо мати атестат про середню освіту, після чого рекрути проходять поліцейську академію 4–6 місяців; натомість у Європі (Німеччина, Франція, Іспанія) поширені моделі, де підготовка триває 2–3 роки і містить включає як теорію права, так і практику, або вимагається ступінь бакалавра для вступу на службу.

Українська реформа 2015 року тимчасово змістила маятник у бік практичної короткострокової підготовки патрульних поліцейських, що було виправдано нагальністю змін. Проте вже за кілька років система почала повертатися до більш збалансованого підходу. Нині патрульна поліція все частіше залучає випускників профільних навчальних закладів, а МВС зазначає важливість правничої компетентності. У 2018 році було започатковано розробку стандарту професійної освіти поліцейських, визначено ключові компетенції, якими має володіти кожен офіцер. Серед них – знання законодавства, навички застосування закону на практиці, розуміння принципів прав людини. У планах реформи освіти МВС передбачено вдосконалення юридичних навчальних програм з урахуванням європейських стандартів і рекомендацій РЄ та Євросоюзу щодо підготовки працівників поліції.

За результатами наукових обговорень, в Україні формується загальний науковий консенсус щодо необхідності багаторівневої системи підготовки: для рядових поліцейських (патрульних, молодших інспекторів) – достатньо первинної спеціалізованої підготовки, але із суттєвим компонентом правових знань (основи кримінального, адміністративного права, процедури); для слідчих, детективів, керівників підрозділів – обов'язкова повна вища юридична освіта (бакалавр/магістр) плюс додаткові фахові курси [45, с.186-188; 117; 125, с.14]. Отже, теорія і практика мають доповнювати одна одну: правова культура є

фундаментом, на якому будуються професійні навички поліцейського. Досвід показує, що поліцейський без розуміння суті законів ризикує діяти шаблонно або допускає порушення прав громадян, а юрист без практики – не завжди здатен швидко і адекватно діяти в нестандартних ситуаціях. Оцінити якість професійно-правової підготовки можна опосередковано через кілька індикаторів:

по-перше, це рівень довіри населення до поліції. Різкий стрибок довіри у 2015 -2016 роках збігся з виходом на службу нових підготовлених кадрів, що свідчить про значення правильного навчання і відбору. Надалі довіра коливалася, залежно від скандалів чи успіхів поліції, але загалом не падала до рівня до 2014 року, що дає підстави інтерпретувати як довгостроковий ефект реформ та нового стилю роботи;

по-друге, це кількість скарг на незаконні дії поліції та порушення прав громадян. За даними Офісу Омбудсмана та прокуратури, у перші роки після реформи кількість скарг на перевищення повноважень поліцією зменшилась, що опосередковано підтверджує покращення підготовки в аспекті дотримання прав людини. Водночас останні роки вказують на проблему: частина нових поліцейських, не маючи достатньо глибоких знань законодавства, могли несвідомо припускатися помилок. Це підкреслює потребу вдосконалювати навчальні програми, особливо в правовій частині;

по-третє, це результативність роботи поліції, статистика розкриття злочинів, реагування на виклики. Тут вплив саме системи навчання відстежити важче, адже на результати впливають і матеріально-технічне забезпечення, процесуальні реформи, створення нових підрозділів. Разом варто зазначити, що нова патрульна поліція стала значно ефективніше реагувати на виклики громадян, знизилась корупційність патрульної служби. Це теж можна пов'язати з якісною підготовкою новобранців, яким прищеплювали антикорупційні стандарти з самого початку;

по-четверте, важливим джерелом даних є опитування самих поліцейських та курсантів щодо оцінки ними рівня своєї підготовки. Соціологічне опитування, проведене серед працівників органів внутрішніх справ та слухачів відомчих вузів

у 2015 році, показало, що значна частина опитаних підтримує реформування системи освіти та відзначає потребу більш практичних занять і сучасних навчальних матеріалів. Тобто, всередині системи теж є запит на зміни: молоді поліцейські хочуть навчатися дієвим навичкам, моделювати реальні ситуації, розуміти міжнародні стандарти поліцейської діяльності [125, с.15-17].

На основі вищевикладеного можна виділити кілька проблем, що стоять зараз перед системою професійно-правової підготовки поліції України:

невизначеність оптимальної моделі навчання: баланс між короткостроковою практичною підготовкою і довгостроковою академічною освітою потребує нормативного закріплення у вигляді чітких вимог до різних категорій поліцейських. Концепція розвитку юридичної (правничої) освіти, яку розробляє МОН і МВС, повинна врахувати специфіку поліцейських закладів освіти;

актуалізація змісту навчальних програм. Транзитивні умови швидко змінюються – виникають нові види правопорушень, змінюється законодавство. Програми навчання мають встигати за цими змінами. Потрібно постійно оновлювати курси з урахуванням нових законів, сучасних методик розслідування, рекомендацій міжнародних організацій (ООН, РЄ);

удосконалення методики викладання. Як свідчать рекомендації ОБСЄ, варто ширше впроваджувати інтерактивні методи: ситуаційні тренінги, рольові ігри, моделювання подій, залучати до викладання практиків з поліції. Це підвищує ефективність навчання дорослих слухачів у поліції, які краще сприймають прикладні знання;

якість викладацького складу: необхідно продовжувати політику оновлення кадрів викладачів у закладах МВС. Залучення фахівців з реальним досвідом роботи в умовах реформ, молодих офіцерів з бойовим досвідом (актуально з огляду на агресію РФ), іноземних експертів за обміном – усе це сприятиме формуванню сучасного світогляду в майбутніх поліцейських;

вдосконалення матеріально-технічної бази, створення тренувальних полігонів, інтерактивних тирів, криміналістичних полігонів, наявність доступу

до електронних баз даних законодавства тощо, без цього навчання залишатиметься відірваним від реальності. Важливо інвестувати в навчальну інфраструктуру;

оцінювання ефективності професійної підготовки, запровадження зворотного зв'язку – наприклад, моніторинг того, як випускники показують себе на службі, опитування їхніх керівників, аналіз типових помилок у роботі поліції та їхніх причин. Такий аналіз дасть можливість коригувати освітній процес гнучко і науково обґрунтовано [125, с.17-18].

Отже, забезпечивши вирішення наведених проблем, Україна зможе трансформувати систему підготовки поліцейських відповідно до найкращих світових стандартів, не втрачаючи власної специфіки. В умовах транзитивного суспільства це сприятиме зміцненню законності, довіри до поліції та ефективному виконанню правоохоронцями своєї місії – служити і захищати населення.

2.3. Кадрова політика Національної поліції України в умовах транзитивності

Після Революції Гідності 2013–2014 років Україна вступила в період глибоких транзитивних змін, що охоплюють політичну систему, безпековий сектор та суспільство в загалом. Значною мірою ці трансформації зумовлені необхідністю подолати радянську спадщину в правоохоронних органах, відновити довіру громадськості та адаптуватися до нових викликів, таких як збройний конфлікт на сході країни та воєнний стан. Особливої актуальності набуває кадрова політика, адже саме від неї залежить ефективність реалізації повноважень та виконання покладених завдань правоохоронців [73, с. 319]. Кадрова політика МВС України охоплює підходи до добору, підготовки, розстановки кадрів, їх мотивації та професійного розвитку в умовах перманентних реформ і потрясінь.

У 2014–2015 роках було започатковано радикальну реформу органів внутрішніх справ. Прийняття Закону України «Про Національну поліцію» та низки пов'язаних нормативних актів заклало правову основу для створення нової поліції замість старої міліції [284]. У 2015 році офіційно сформовано Національну поліцію України та залучили до її розбудови іноземних експертів. Швидкий набір та ретельний відбір молодих мотивованих патрульних поліцейських здобули кредит довіри суспільства, і нова патрульна поліція стала одним із символів позитивних змін у країні. Реформа правоохоронної системи стала відповіддю на суспільний запит: після Майдану довіра до старої міліції була фактично втрачена, тож реформування правоохоронних органів стало неминучим кроком для відновлення легітимності і підзвітності силових структур.

Втім, сучасні транзитивні умови – тобто перехідний етап розвитку держави, що поєднує демократичні перетворення з вимушеною адаптацією до зовнішньої агресії – висувають нові вимоги до кадрової політики. До цих умов належать масштабні реформи МВС після 2014 року, децентралізація та демілітаризація поліції, впровадження стандартів ЄС, а також чинник воєнного стану, запровадженого 24 лютого 2022 року у відповідь на військову агресію РФ. Під час війни на правоохоронців покладено додаткові завдання з оборони держави, захисту населення, документування воєнних злочинів тощо [91]. У цих умовах ефективна кадрова політика стає важливою для стійкості правоохоронної системи.

Проаналізуємо особливості кадрової політики НПУ в сучасних транзитивних умовах, зосередившись на періоді після 2014 року, включно із впливом реформ МВС, режиму воєнного стану та міжнародної допомоги.

Проблематика державної кадрової політики та управління персоналом у правоохоронних органах України привертала увагу багатьох науковців у галузі державного управління та адміністративного права. Фундаментальні дослідження з формування і розвитку кадрової політики в Україні представлені доробком таких вітчизняних учених, як А. Андреев О. Бандурка, А. Берендеева, Р. Горяченко, М. Гурковський, С. Єсімов, І. Клименко, І. Кузьменко, І. Совгір, В. Сокурєнко, А. Танько, М. Тишлек та ін.[4; 5;16; 25;63; 64; 65; 73; 81; 102; 135;

227; 228; 241; 244]. Їхні праці заклали теоретичні основи розуміння кадрової політики як системи цілей, принципів, методів і заходів забезпечення організації кваліфікованими кадрами. Зокрема, зазначається, що державна кадрова політика є складовою державної політики, а кадрова політика в Національній поліції є складовою державної кадрової політики України. Від загального політичного курсу в державі залежить політика її органів (зокрема МВС України), які в подальшому формують засади своєї державної кадрової політики [73, с.319]. Інакше кажучи, стратегічні напрями розвитку держави (європейська інтеграція, демократизація, забезпечення верховенства права) повинні знаходити відображення в принципах та процедурах роботи з персоналом у правоохоронних структурах.

У попередні роки дослідники аналізували окремі аспекти кадрової роботи міліції та поліції – добір і професійну підготовку кадрів, проходження служби, оцінювання, мотивацію тощо. Однак події, що розгорнулися після 2014 року, виявилися безпрецедентними для України за всю історію її незалежності. Масштабна переатестація особового складу, створення нових підрозділів (патрульної поліції, кіберполіції, спецпідрозділів), люстрація керівного складу МВС, а також виклики гібридної війни та окупації частини територій – усе це потребує додаткового наукового осмислення. На думку фахівців, наявні напрацювання варто доповнити дослідженнями, що враховують особливості діяльності НПУ у випадку введення воєнного стану та інших кризових ситуацій перехідного періоду.

Вагомий внесок у розуміння проблем реформування поліції зробили зарубіжні експерти. Еріка Марат у книзі «The Politics of Police Reform: Society against the State in Post-Soviet Countries» наголошує, що внутрішньоорганізаційні реформи часто пробуксовують без зовнішнього контролю [281]. Зокрема, відсутність достатньої участі громадянського суспільства та незалежного нагляду багато в чому зумовила незавершеність українських поліцейських реформ після 2014 року [295]. Схожі висновки робить Халина Кохан, аналізуючи антикорупційні зусилля в поліції України: попри оптимістичний старт, реформа поліції не змогла викоринити системні вади, що проявляються в корупції,

кумівстві та безкарності, а отже потребує продовження і поглиблення [284]. На її думку, шлях вперед лежить через запровадження прозорих кадрових процедур – призначення через незалежні комісії, відкриті конкурси на посади, підвищення зарплат та дієву дисциплінарну практику [284]. Ці рекомендації узгоджуються з європейськими принципами належного врядування та верховенства права, які Україна прагне імплементувати в секторі цивільної безпеки.

Окремо варто відзначити літературу, що висвітлює вплив міжнародної допомоги на реформування ОВС України. Після Революції Гідності український уряд звернувся по підтримку до ЄС, результатом чого стало створення в 2014 році КМЄС з реформування сектору цивільної безпеки [275]. Діяльність КМЄС та інших міжнародних партнерів (ООН, ОБСЄ, урядів США, Канади, Японії тощо) стала предметом аналізу як у звітах самих організацій, так і в наукових публікаціях. Зокрема, наголошується, що присутність міжнародних радників і тренінгових програм сприяла впровадженню європейських стандартів у роботу НПУ, зокрема щодо прав людини, підзвітності та стратегічного планування [278]. Водночас дослідники зазначають і про обмеженість впливу зовнішніх порад, якщо відсутня політична воля всередині країни та належне фінансування реформ.

Отже, огляд літератури показує, що, хоча теоретичні засади кадрової політики в ОВС були ґрунтовно розроблені, сучасний період трансформації, особливо після 2014 року, ставить нові питання, недостатньо висвітлені в попередніх дослідженнях. Це стосується як змісту кадрової політики під час глибоких реформ і люстрації, так і управління персоналом у надзвичайних умовах (воєнний стан, бойові дії, масова ротація кадрів).

Після переломних подій Майдану 2014 року реформування системи МВС стало одним із пріоритетів держави. У сфері кадрової політики це виявилось передусім у зміні підходів до добору та підготовки персоналу поліції, намаганні очистити лави від корумпованих кадрів і залучити нових мотивованих працівників. Основою стало створення НПУ, що офіційно оформлено законом у липні 2015 року [284]. Фактично була ліквідована стара міліція та проведена всеосяжна переатестація особового складу. Найбільш успішною новацією

реформи стала поява патрульної поліції, сформованої «з нуля». Тисячі молодих людей, які раніше не служили в міліції, пройшли конкурсний відбір і спеціальне навчання, після чого вийшли на вулиці міст як нові патрульні [284]. Громадяни позитивно сприйняли появу патрульних у новій формі, із новими цінностями сервісу та ввічливого ставлення до людей. Фактично патрульна поліція стала «візитівкою» змін у правоохоронній системі [91].

Для забезпечення прозорості призначень на вищі посади започаткували конкурсний відбір керівників поліції, зокрема відкритий конкурс на посаду Голови Національної поліції в кінці 2015 року (у результаті якого першим головою НПУ було призначено Хатію Деканоїдзе). Хоча цей крок декларувався як відхід від кулуарних призначень, на практиці повна деполітизація не була досягнута – міністр внутрішніх справ зберігав значний вплив на кадрові рішення. За європейською моделлю було проголошено розділення повноважень: МВС мало формувати політику і займатися стратегічним керівництвом, тоді як НПУ – виконувати оперативно-службові функції. Однак на практиці міністр МВС продовжив здійснювати вплив на оперативне управління, зокрема особисто призначав начальників обласних управлінь поліції та погоджував заступників голови НПУ [284]. Отже, структурно реформування не призвело до повного демонтажу старої вертикалі, що в подальшому стало одним з факторів гальмування змін.

Кадрова політика після 2014 р. також включала масову переатестацію поліцейських. Метою було звільнити з органів недоброчесних службовців, причетних до корупції чи порушень прав людини. Атестаційні комісії, до складу яких увійшли представники громадськості, перевірили десятки тисяч працівників міліції, які бажали продовжити службу в поліції. Проте результати виявилися скромними: не пройшли атестацію лише близько 7% співробітників, решта були перепризначені. До того ж багато з тих, кого комісії забракували, поновилися на посадах через судові оскарження [284]. Отже, спроба швидкого «очищення» кадрового складу реалізувалася лише частково. Попри це, сама

наявність незалежних комісій і залучення активістів до оцінки персоналу стало прецедентом більш відкритої кадрової політики.

Однією з позитивних змін у кадровій роботі поліції стало впровадження нових підходів до підготовки кадрів і підвищення кваліфікації. Створювалися нові тренінгові центри для патрульних за підтримки західних партнерів, переглядалися навчальні програми в академіях МВС з урахуванням прав людини та європейських методик. Молоді поліцейські проходили інтенсивні курси з тактики, комунікації з громадянами, отримували знання від іноземних інструкторів, зокрема з США, Канади, ЄС. Відтак формується нове покоління правоохоронців з іншим професійним мисленням.

Важливим аспектом кадрової політики *стала гендерна та вікова трансформація особового складу*. До патрульної поліції було прийнято значну кількість жінок, зокрема на керівні посади, що раніше було рідкісним явищем у міліцейських структурах. Гендерна рівність у правоохоронних органах є важливим напрямом державної політики, спрямованим на формування ефективної, справедливої та інклюзивної системи захисту прав і свобод громадян [257, с. 209]. У контексті сектору безпеки гендерна рівність передбачає, що жінки і чоловіки мають рівні можливості брати участь у забезпеченні функціонування системи безпеки, її управлінні та контролі. Також важливо, щоб потреби в безпеці жінок, чоловіків, дівчат і хлопців задовольнялися однаковою мірою [67, с.10]. Л. Дені, аналізуючи гендерні питання в секторі безпеки зазначає, що поліція, яка складається з представників різних верств суспільства, якому вона покликана служити, зокрема з погляду гендерного складу, є більш доступною та користується більшою довірою суспільства. Повідомлення про злочини громадянами та співпраця громад з поліцією ймовірніше за все зростуть, якщо як чоловіки, так і жінки почуватимуться комфортно, вступаючи у взаємодію з поліцією – наприклад, коли жінка, що стала жертвою сексуального насильства, може повідомити про це жінку-співробітницю поліції [67, с.13; 165, с.1-5]. Середній вік нових поліцейських істотно знизився порівняно з міліцейським часом, що додало динамічності і гнучкості підрозділам. На рівні дискурсу

пропагувалися цінності сервісної орієнтації, нульової толерантності до катувань і поваги до громадян.

Отже, кадрова політика в ОВС після 2014 року пережила масштабну модернізацію, яка принесла як безумовні здобутки (нові кадри, нові стандарти служби, часткова люстрація), так і виявила низку проблем. На цьому етапі важливо зазначити, що реформи задали правильний вектор – очищення, оновлення і професіоналізація кадрів – проте їх реалізація стикнулася з серйозними викликами. Попри успішний старт, реформа кадрового складу поліції наštтовхнулася на кілька системних проблем, які не вдалося повністю вирішити протягом останнього десятиліття.

Однією з головних є незавершеність і непослідовність реформ, особливо помітна на рівні регіонів. Відомі скандальні інциденти – такі як убивство 5-річного Кирила Глявова п'яними поліцейськими чи зґвалтування жінки у відділку поліції в Кагарлику – шокували суспільство і продемонстрували, що глибоке очищення системи не відбулося [31]. Ці випадки істотно підірвали довіру до реформованої поліції та показали необхідність більш рішучих кадрових кроків, особливо щодо керівного складу та рядових працівників старої формації.

Другою серйозною проблемою є кадровий голод і плінність кадрів. За даними НПУ, станом на 2020 рік недокомплект кадрів складав майже 16% (нестача близько 23,7 тис. працівників), а в патрульній поліції вакантними були до 22% посад. Основна причина – швидке звільнення молодих поліцейських, розчарованих умовами служби. Низький рівень заробітної плати порівняно з ризиками та навантаженням став вирішальним демотиваційним чинником [284]. Якщо у 2015 році патрульні отримували відносно конкурентну зарплату, то інфляція та відсутність індексації суттєво знецінили їхній дохід. Утворився небажаний відтік нових кадрів, на яких робила ставку реформа, і збереження значної частини носіїв старої поліцейської культури. Кадрова політика не змогла забезпечити належний баланс між омолодженням складу та збереженням кваліфікованих фахівців.

Третій виклик – опір змінам всередині системи. Патрульна поліція, зіштовхнулася з протидією з боку нереформованих елементів – старих райвідділів, кримінальної поліції тощо. У багатьох підрозділах виникло своєрідне розділення: нові патрульні працюють «на землі», але залежать від чергових частин чи керівників, які мислять по-старому. Це призвело до конфліктів і демотивації [284]. Така інерція старої культури стримувала імплементацію нових принципів кадрової роботи – меритократії, доброчесності, орієнтації на сервіс. За словами експертів, українська поліція не змогла повністю «перезапуститися» саме через збереження автократичної централізованої структури МВС, де вертикальні зв'язки і кругова порука виявилися сильнішими за нові процедури [295]. Недостатнє залучення громадянського нагляду та контролю з боку незалежних інституцій призвело до того, що виявлені випадки негідної поведінки поліцейських часто залишалися без належного покарання, підриваючи дисципліну.

Четвертий проблемний напрям – недосконалість системи підготовки та розвитку персоналу. Хоча було започатковано чимало тренінгів і курсів, на практиці система службової підготовки поліцейських потребує трансформації. Нині всі поліцейські проходять регулярну службову підготовку (заняття з тактики, вогневої, фізичної, правової тематики). Проте рівень засвоєння знань і навичок залишається невисоким, адже нерідко підготовка носить формальний характер. Як наслідок, поліцейські не отримують реального підвищення кваліфікації. Науковці зазначають, що потрібно змінювати форми та методи навчання, переорієнтувати мислення особового складу і ставлення керівників до навчання. Особливо це стало очевидним із початком війни 2022 року: виявилось, що поліцейські потребують значно більшого обсягу тактичної, вогневої, домедичної підготовки, психологічного тренінгу для роботи в екстремальних умовах [73, с.320]. Тож існуюча система розвитку персоналу відстає від актуальних потреб і має бути модернізована, про що докладніше розглянемо в наступному підрозділі.

Окремо варто вказати на корупційні ризики в кадровій сфері, які не зникли повністю. Попри декларації прозорості, все ще трапляються випадки призначення та просування по службі родичів чи наближених до керівництва осіб. Журналістські розслідування неодноразово викривали непояснені статки в керівників поліції та їхніх сімей, що свідчить про збереження неформальних схем збагачення [284]. Експерти Atlantic Council зазначали, що без демонтажу автократичної структури управління в МВС важко очікувати докорінного зламу культури корупції та насильства в правоохоронних органах [295]. Це залишається актуальним зауваженням і сьогодні.

Аналіз показує, що кадрова політика НПУ після 2014 року зіткнулася з численними викликами: незавершеність очищення лав, відтік нових кадрів через низку мотивацію, опір змін з боку старої гвардії, потреба в якіснішому навчанні та збереження елементів кумівства. Ці проблеми значною мірою загальмували реформу та призвели до розчарування частини суспільства. Утім, водночас поліція продемонструвала здатність брати на себе нові функції у кризових ситуаціях (наприклад, під час пандемії COVID-19 чи масових заходів), що свідчить про наявність потенціалу, який можна розкрити за умов належної кадрової стратегії.

Відкрита воєнна агресія Росії у 2014 році (на початку – в Криму та на Донбасі, а згодом повномасштабне вторгнення 2022 року) створила нові транзитивні умови, в яких органи внутрішніх справ змушені діяти. 24 лютого 2022 року в Україні було введено режим воєнного стану, і відтоді роль МВС та НПУ істотно зростає. З початку повномасштабної війни обсяг повноважень поліції зріс на 80%. Поліція включилася у виконання нетипових для мирного часу завдань: разом з ДСНС і ЗСУ патрульні брали участь в евакуації населення, забезпечували охорону тилу, запобігали мародерству, супроводжували гуманітарні вантажі, документували воєнні злочини на звільнених територіях. Багато працівників поліції з перших днів війни фактично виконують і військові функції – наприклад, патрульні в прифронтових містах діють зі стрілецькою зброєю пліч-о-пліч зі спецпідрозділами КОРД у відбитті диверсійних груп [91].

Таке різке розширення завдань поставило питання адаптації кадрової політики до умов війни.

Важливою особливістю воєнного стану стало запровадження посиленого варіанту несення служби. Поліцейські працюють без вихідних, зі збільшеним робочим часом, нерідко в умовах ризику для життя. Кадрова політика мала реагувати на ці навантаження, забезпечуючи ротацію і відпочинок, психологічну підтримку. Досвід війни підтвердив критичну необхідність високого рівня підготовки особового складу. Фізична, тактична, вогнева та психологічна підготовка поліцейських набули особливої ваги [56, с.187-188]. Тренування навичок, близьких до військових, стало запорукою виживання і успішного виконання завдань. У цьому контексті відбувається своєрідна трансформація поліції в бік жорсткішої, воєнізованої структури, принаймні на час війни. Багато поліцейських проходять службу в складі зведених загонів у зоні бойових дій поруч із військовими. Деякі підрозділи поліції фактично виконують функції оборони міст разом із НГУ.

Кадрова політика у воєнний період характеризується кількома новими підходами. По-перше, створення спеціалізованих груп та підрозділів для виконання специфічних завдань воєнного часу. У структурі поліції виокремлено підрозділи або групи, куди входять найбільш підготовлені співробітники – з досвідом бойових дій або з поглибленою спеціальною підготовкою. Це, наприклад, штурмові групи спеціального призначення, загони саперів, снайпери, фахівці з відеодокументування військових злочинів, групи застосування спеціальних хімічних засобів тощо. Така спеціалізація виправдана, адже далеко не всі поліцейські в повсякденній службі мають навички поводження зі зброєю чи протидії диверсантам [73, с.319-320]. Досвід показує, що такий підхід раціональний і підвищує ефективність поліції у воєнний час.

По-друге, спрощення та прискорення кадрових процедур в умовах війни. Традиційно кадрові рішення в поліції (переведення, звільнення, призначення на посаду) регулюються детальними процедурами, конкурсами, атестаціями тощо. Але під час війни виникла потреба діяти гнучко і негайно. На законодавчому

рівні ця проблема була усвідомлена та знайшла правове втілення після початку повномасштабної збройної агресії РФ у Законі «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану». Закон діє тимчасово: на період введення в Україні воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії РФ та/або інших держав проти України, а також 60 днів після цього [203]. Деякі аспекти проходження служби в поліції такі: під час дії воєнного стану атестування поліцейських не проводиться; чергове спеціальне звання може бути присвоєно без встановлення термінів, передбачених ст. 84 Закону України «Про Національну поліцію», достроково та на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, до підполковника поліції включно керівником НПУ, а спеціальне звання полковник поліції – керівником НПУ за погодженням з Міністром внутрішніх справ України [17, с.23].

По-третє, впроваджуються нові гарантії та обмеження для поліцейських під час війни. Зокрема, закон № 2123-IX містить норми про відстрочку від призову на військову службу для поліцейських, оскільки вони виконують критичні внутрішні функції. Також пропонувалося врегулювати питання припинення служби у разі загибелі чи зникнення безвісти поліцейського (щоб сім'ї могли швидко отримати виплати, а посада не рахувалася зайнятою). Поліцейські зобов'язувалися служити там, де цього вимагають інтереси служби – фактично бути готовими до переведення в будь-який регіон за наказом. Вводилася заборона на підвищення на посаді осіб, які мають незняті дисциплінарні стягнення – це мало дисциплінувати особовий склад, не допускаючи, щоб в умовах війни недоброчесні працівники отримували вигоду від хаотичних перестановок [203].

Ще один аспект – тимчасове скасування окремих механізмів громадського контролю. З метою інформаційної безпеки та запобігання витоку чутливих даних законодавці передбачили призупинення дії статті Закону про Національну

поліцію щодо громадського контролю на період воєнного стану. Це пояснюється тим, що під час війни деталізація інформації про дії поліції може бути використана ворогом, а надмірна відкритість – зашкодити обороні. Такий крок є вимушеним і тимчасовим, але він підкреслює, наскільки кардинально війна впливає на принципи, що вважалися наріжними в мирний час (прозорість, підзвітність суспільству).

Закон України від 24 березня 2022 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану» передбачає спрощення порядку дострокового присвоєння спеціальних звань поліції під час війни [204]. Зазвичай існують мінімальні терміни перебування у званні перед отриманням наступного; запропоновано дозволити у період воєнного стану не дотримуватися цих строків і нагороджувати поліцейських черговим спецзванням достроково за особливі заслуги. Це фактично впровадження воєнної форми заохочення. Водночас експерти звернули увагу, що критерії таких заохочень потребують чіткого окреслення, аби уникнути суб'єктивізму: має бути зрозуміло, за які конкретно дії під час війни поліцейський може отримати позачергове звання (участь у боях, затримання диверсантів, відмінне несення служби в прифронтових районах тощо).

Узагальнюючи, можна констатувати, що кадрова політика НПУ у транзитивний період ще формується, перебуваючи на стадії адаптації до безпрецедентних умов. Перші місяці війни показали, що основні засади кадрової роботи (принципи добору, служби, підготовки) залишилися такими, як і в мирний час, проте їх реалізація потребує гнучкості та особливих заходів. Кадрова політика поліції під час війни повинна відповідати наступним принципам: стратегічний характер, комплексність, професіоналізм персоналу, спеціалізація персоналу, безперервність, злагодженість, координація [73, с.318]. Зміст зазначених принципів полягає у наступному:

стратегічний характер кадрової політики означає, що керівники мають прогнозувати кадрові потреби на перспективу, приймаючи рішення з огляду на майбутні події;

комплексний підхід у кадровій політиці полягає у врахуванні всіх напрямів кадрового забезпечення і всіх аспектів воєнної ситуації для ухвалення оптимальних рішень. Інакше кажучи, керівник має бачити та розуміти загальну ситуацію в державі і конкретні локальні обставини, коли вирішує питання щодо певного працівника;

професіоналізм кадрів вимагає ефективно використовувати наявний потенціал людей та, за можливості, підвищувати їхній рівень. Це означає інвестувати в навчання: навички володіння зброєю, фізична витривалість, психологічна стійкість – усе, що необхідно поліцейському в екстремальних умовах. Від рівня професійності кожного залежатиме, яку роль йому доручать – не всі можуть однаково виконувати небезпечні завдання;

спеціалізація кадрів під час війни означає створення згаданих спеціальних груп із найбільш підготовлених співробітників, здатних брати на себе бойові функції. Наприклад, якщо у відділі поліції є кілька ветеранів АТО з військовим досвідом, доцільно виокремити їх у групу швидкого реагування на випадок атаки на відділок чи виявлення диверсантів;

безперервність кадрової політики свідчить, що навіть війна не має зупиняти планову роботу з кадрами – набір, навчання, оцінювання мають тривати, хоч і з поправкою на обставини. Кадровий цикл (прийом – розвиток – просування – вихід) має безперервно функціонувати, інакше після війни органи можуть опинитися знекровленими кадрово;

координація передбачає узгодженість рішень на різних рівнях керівництва та збереження загальнодержавної лінії в кадровій політиці. Тобто керівники в центрі і на місцях повинні діяти синхронно задля єдиної мети – ефективного виконання службових обов'язків поліцією [73, с.318-323].

Дотримання цих принципів є запорукою того, що кадрова політика посилюватиме спроможність поліції виконувати свою місію навіть за надзвичайних умов. Наразі Україна набуває болючого, але цінного досвіду перебудови роботи державних органів під час війни. Цей досвід, здобутий дорогою ціною, у майбутньому слугуватиме створенню ефективних механізмів

дій на випадок війни як для нашої країни, так і стане уроком для інших держав. Однак вже сьогодні варто закріплювати його інституційно – розробляти нормативні акти, які на постійній основі визначають політику управління персоналом ОВС у період воєнних дій.

2.4. Національно-патріотичне виховання як аксіологічна основа професійно-правової підготовки поліцейських

Пряма загроза державному суверенітету та територіальній цілісності висунула на передній план потребу в консолідації суспільства і зміцненні національної безпеки. Одним з провідних інструментів забезпечення внутрішньої безпеки є система національно-патріотичного виховання кадрів, зокрема співробітників правоохоронних органів. Національна безпека держави охоплює не лише сферу оборони, економіки, енергетики чи інформації, а й духовно-культурний вимір, у якому ключову роль відіграє національно-патріотичне виховання громадян. Особливої уваги вимагає національно-патріотичне виховання представників сектору безпеки і оборони, зокрема поліцейських, які не тільки реалізують функції держави у сфері правопорядку, а й виступають символом її сили, легітимності та моральної стійкості.

В умовах воєнної агресії проти України патріотичне виховання поліцейських є аксіологічною основою професійно-правової підготовки поліцейських. Проблематика національно-патріотичного виховання поліцейських перебуває на перетині психології, педагогіки, права та національної безпеки, що зумовлює міждисциплінарний інтерес науковців і практиків. Серед вітчизняних дослідників різні аспекти проблеми національно-патріотичного виховання поліцейських досліджували: О. Брусакова, О. Діденко, Ю. Загуменна, В. Сокурєнко, С. Сьомін, Д. Швець І. Юрій та інші [36; 70; 79; 229; 239; 266; 273].

Сучасний світ, що стрімко змінюється, ставить перед працівниками силових структур нові виклики, змушуючи їх постійно робити вибір та швидко

адаптуватися до ризиконебезпечних і нестабільних умов, пов'язаних із економічними та професійними аспектами. Крім того, паралельно розвиваються соціальні процеси й інформаційні технології, що вимагають від фахівців безперервного професійного та особистісного вдосконалення [229, с. 9].

Тривале нехтування питаннями патріотичного виховання в минулому призвело до негативних явищ – ідеологічної дезорієнтації, поширення сепаратистських настроїв та локальних ідентичностей, що становило суттєвий виклик для національної безпеки. Війна стимулювала потужний сплеск патріотизму в українському суспільстві, однак одночасно виявила брак особистої мотивації до сумлінного виконання службового обов'язку у частини працівників силових структур. У цих умовах національно-патріотичне виховання поліцейських розглядається як нагальна потреба і невід'ємна складова зміцнення обороноздатності держави та підтримання громадянської єдності на засадах патріотичних і демократичних цінностей.

Поліція як орган, наділений функціями захисту правопорядку і державного суверенітету зсередини, має бути кадрово готовою протистояти гібридним загрозам, інформаційній війні й ворожій пропаганді. Патріотично налаштований, відданий присязі особовий склад поліції здатний значно підвищити стійкість держави до внутрішніх і зовнішніх викликів. О. Брусакова зазначає, що на рівні суспільної свідомості під патріотизмом розуміється національна і державна ідея єдності і неповторності даного народу, яка формується на основі традицій, стереотипів, традицій, історії і культури кожної конкретної нації. На рівні індивідуальної свідомості патріотизм розглядається як любов до Батьківщини, гордість за свою країну, прагнення дізнатися, зрозуміти і поліпшити її [36, с. 65].

Національно-патріотичне виховання розглядається як цілеспрямований процес формування у громадян патріотичних цінностей, почуття любові до Батьківщини, готовності захищати свою державу, поваги до її історії, культури та символів. На суспільному рівні патріотизм втілює національну і державницьку ідею єдності народу, усвідомлення його унікальності на основі спільних традицій, історії та культури. На індивідуальному рівні патріотизм – це любов до

рідної землі, гордість за свою країну, прагнення пізнати її краще і зробити внесок у її розвиток.

Специфіка національно-патріотичного виховання поліцейських полягає у поєднанні загальногромадянських патріотичних цінностей з професійною етикою правоохоронця. Поліцейський як представник влади має бути взірцем відданості Українському народові та Конституції, демонструвати високу моральність, готовність самовіддано служити суспільству. Підготовка висококваліфікованих кадрів поліції вимагає не лише фахових знань і навичок, а й наявності в кожного співробітника стійкого морального стрижня – системи внутрішніх переконань, заснованих на принципах професійної етики та патріотизму. Ті цінності та переконання, які були засвоєні під час навчання у виші, будуть визначальною мірою впливатимуть на якість виконання поліцейським професійних обов'язків [79, с. 176].

Лише за умов постійного морального самовдосконалення, високої відданості справі та любові до своєї країни формуються висококваліфіковані професіонали в органах поліції. Відтак складовими виховання поліцейського є як загальнолюдські цінності, так і специфічні національно-патріотичні орієнтири. Метою патріотичного та етичного виховання майбутніх правоохоронців є формування особистості громадянина, здатного самовіддано розбудовувати українську державу як суверенну демократичну правову державу, виявляти національну гідність, цивілізовано відстоювати свої права і сумлінно виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру та злагоді в суспільстві. *Основними завданнями національно-патріотичного виховання поліцейських в Україні є:*

формування активної громадянської позиції поліцейського як свідомого громадянина та відповідального члена суспільства. Правоохоронець має усвідомлювати свою роль у служінні народові, бути готовим ставити суспільні інтереси вище власних;

виховання правової культури і поваги до Конституції та законів України, шани до державної символіки – Герба, Прапора, Гімну, історичних святинь.

Поліцейський зобов'язаний не лише сам неухильно дотримуватися законів, а й своїми діями утверджувати верховенство права;

засвоєння національної історико-культурної спадщини. У процесі фахового навчання курсанти повинні перейняти духовні та культурні надбання українського народу, його історію, традиції, мову. Формування мовної культури, вільне володіння українською мовою як духовним кодом нації є важливою складовою патріотичного виховання ;

розвиток духовних цінностей українського патріота – почуття любові до українського народу, до рідної землі, почуття гордості за історичне минуле і сучасні здобутки України. Виховання базується на позитивних прикладах героїчної історії та культурної спадщини, відновленні та вшануванні національної пам'яті;

формування психологічної та фізичної готовності до виконання громадянського обов'язку із захисту національних інтересів та незалежності держави. Це передбачає підвищення престижу служби в поліції, мотивації до сумлінного виконання професійних обов'язків, готовності обороняти країну у разі потреби;

сприяння розвитку професіоналізму і мотивації до якісного виконання службових завдань, захисту прав і свобод людини. Патріотично налаштований поліцейський має діяти неупереджено і принципово, керуючись як державними інтересами, так і повагою до прав людини [79, с. 174-175].

Правові основи патріотичного виховання поліцейських закріплені, насамперед, у принципах діяльності НПУ та присязі працівника поліції. Закон України «Про Національну поліцію» встановлює, що кожен, хто вступає на службу в поліції, складає Присягу на вірність Українському народові [213]. Хоча безпосередньо термін «патріотичне виховання» у тексті цього Закону не вживається, його ідеологія пронизує основні принципи діяльності поліції: верховенство права, пріоритет прав людини, аполітичність і вірність присязі. У тексті Присяги поліцейський урочисто обіцяє «вірні служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя,

поважати і охороняти права і свободи людини, честь держави, з гідністю нести високе звання поліцейського та сумлінно виконувати службові обов'язки» [213]. Ця формула Присяги наголошує на відданості народу і державі, на верховенстві Конституції, повазі до прав людини і честі держави. Отже, на законодавчому рівні закладено фундамент патріотичного та правового обов'язку поліцейського.

Окрім Присяги, інші законодавчі акти визначають ідеологічні орієнтири виховання кадрів сектору безпеки. Так, у Стратегії національної безпеки України закріплено, що пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є: відстоювання незалежності і державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності в межах міжнародно визнаного державного кордону України; суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України; європейська і євроатлантична інтеграція [237].

Законом України «Про національну безпеку» патріотичне виховання віднесено до напрямів забезпечення кадрового потенціалу сил безпеки і оборони [208]. Отже, вищий нормативний рівень окреслює патріотизм та вірність державі як фундаментальні вимоги до особового складу правоохоронних органів. З цього випливає необхідність розроблення конкретних програм і заходів для реалізації цих вимог на практиці в системі підготовки поліцейських.

Національно-патріотичне виховання поліцейських посідає важливе місце у системі професійно-правової підготовки. Поліція, виконуючи функції охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, одночасно є одним із суб'єктів державної влади на місцях та інструментом реалізації державної політики безпеки. Від лояльності, професійності та патріотизму поліцейських значною мірою залежить стабільність внутрішньої ситуації, довіра громадян до влади, ефективність протидії загрозам державному ладу. Як свідчить досвід України, дефіцит патріотичної свідомості в правоохоронців може мати прямі негативні наслідки для безпеки держави [123, 81]. Під час російської агресії 2014 року значна частина співробітників правоохоронних органів в окупованому Криму та на Донбасі присягнула на вірність ворогу або самоусунулася від виконання

обов'язків, що сприяло успіху окупаційних планів. Вже під час повномасштабного вторгнення 2022 року фіксувалися поодинокі випадки колаборації поліцейських з окупаційною владою. Зокрема, у місті Лиман Донецької області в 2022 р. група поліцейських перейшла на бік ворога, увійшовши до лав окупаційної «міліції» та брала участь у репресивних заходах проти місцевого населення. Згодом український суд визнав цих осіб винними в колабораціонізмі та заочно засудив до 15 років ув'язнення [191]. Подібні інциденти підтверджують: відсутність у частини кадрів сформованого патріотичного стрижня і стійкості до ворожої пропаганди створює реальні загрози національній безпеці зсередини. Натомість, належно вихований у національному дусі особовий склад поліції є запорукою того, що в критичний момент правоохоронці залишаться вірними присязі, діятимуть рішуче в інтересах держави і не допустять дестабілізації тилу. Національно-патріотичне виховання поліцейських формує в співробітників ідеологічний імунітет до антидержавних впливів – проросійської пропаганди, сепаратистської риторики, корупційних спокус тощо.

Поліцейський, вихований на ідеях патріотизму, розуміє, що служить передусім народу України та його законам, а не окремим посадовцям. Такий правоохоронець буде чинити спротив імовірним незаконним спробам узурпації влади чи антиконституційним наказам, адже його патріотизм ґрунтується на відданості демократичним принципам. Варто підкреслити і психологічний ефект: у період війни патріотично налаштовані правоохоронці своєю службою підвищують моральний дух населення, вселяють віру в захищеність тилу. Показово, що за даними соціології рівень довіри до Національної поліції зріс у 2022-2023 роках [71]. Це опосередковано свідчить і про успіх виховання та професійно-правової підготовки поліцейських, для яких честь держави і служіння людям стали реальними життєвими пріоритетами, а не формальностями присяги.

Національно-патріотичне виховання поліцейських відіграє подвійну роль у системі професійної підготовки поліцейських: з одного боку, це елемент

ідеологічного захисту держави від внутрішніх загроз (колабораціонізму, саботажу, деморалізації силових структур), з іншого – чинник посилення ефективності роботи поліції, її взаємодії з населенням у кризові часи. Патріотичне виховання правоохоронців є невід’ємною складовою забезпечення внутрішньої безпеки України.

У Дисциплінарному статуті НПУ встановлено, що порушення присяги чи дискредитація честі органів поліції є грубим дисциплінарним проступком [206]. Це зазначає важливість присяги як морально-правового стрижня поведінки поліцейського. У сукупності, базові закони визначають, що поліція України має служити суспільству, поважаючи Конституцію та зберігаючи вірність українській державі.

У системі МВС України у 2022 році було затверджено комплексний документ – Концепцію військово-патріотичного виховання в МВС України та центральних органах виконавчої влади, діяльність яких координується через МВС України [116]. Ця Концепція стала відповіддю на повномасштабну війну та нагальну потребу підвищення оборонної свідомості особового складу органів системи МВС (НПУ, НГУ, Держприкордонслужби тощо). У документі визначено, що військово-патріотичне виховання є складовою національно-патріотичного виховання, а його мета – формування в особового складу почуття національної гідності, вірності українському народові, психологічних і професійних якостей, необхідних для виконання завдань за призначенням, готовності до оборони України [116].

Концепція МВС розроблена з урахуванням положень державних стратегій та спрямована на координацію процесу патріотичного виховання у відомстві. Вона передбачає впровадження системи заходів – від удосконалення змісту навчальних програм у відомчих вишах до проведення виховних заходів у територіальних підрозділах, залучення ветеранів війни для передачі досвіду молодим поліцейським, популяризації серед персоналу героїки сучасних захисників України тощо.

На спільній нараді керівників закладів освіти МВС та представників підрозділів у 2023 році були детально розглянуті заходи з реалізації цієї Концепції та шляхи її впровадження в умовах воєнного стану. Зокрема, ішлося про необхідність комплексного підходу та поєднання зусиль різних органів влади, а також про внесення змін до програм підготовки поліцейських кадрів з огляду на досвід війни. Крім зазначеної Концепції, МВС спільно з МОН ініціювало у 2023 році створення міжвідомчої робочої групи з питань військово-патріотичного виховання молоді, щоб забезпечити узгоджені дії освітніх закладів, армії та поліції у цій сфері [43]. Також при МВС діє Координаційна рада з питань національно-патріотичного виховання (створена в 2017 р.), яка координує заходи між підрозділами відомства. Можна говорити про те, що формується цілісна нормативна вертикаль: від загальнодержавних стратегій – до відомчих концепцій і планів, спрямованих на інтеграцію патріотичного виховання в систему службової підготовки поліцейських.

Національно-патріотичне виховання в підрозділах поліції є складним і багатоаспектним процесом, який містить ідеологічну, моральну, правову та психологічну підготовку співробітників правоохоронних органів. У 2015–2022 роках розроблено низку політик (стратегія національно-патріотичного виховання, концепція виховання в системі МВС України), які визначили цілі, завдання та механізми цієї роботи. Практична реалізація національно-патріотичного виховання в поліції набула особливої інтенсивності з 2022 року. Поліцейські підрозділи та освітні установи МВС України впроваджують комплекс заходів: оновлення навчальних програм з урахуванням воєнних реалій, проведення виховних годин, зустрічей з ветеранами, патріотичних акцій, вшанування героїв [123, 83].

Реалізація зазначених завдань на практиці спрямована на формування нового покоління поліцейських, які поєднують у собі патріотизм, високий професіоналізм і гуманістичні цінності. У результаті формується новий образ українського поліцейського – це громадянин-воїн-правоохоронець, який глибоко усвідомлює свою місію захисника державності і народу. Такий підхід відповідає

найкращим європейським практикам, де поліція є носієм демократичних цінностей і служить суспільству.

Патріотичне та громадянське виховання працівників поліції є актуальним напрямом не лише для України, а й для багатьох зарубіжних країн. Однак зміст і акценти такого виховання можуть різнитися залежно від історичного досвіду, політико-правових традицій та безпекових викликів кожної держави. В країнах ЄС і НАТО, де переважають усталені демократичні системи, патріотизм правоохоронців зазвичай ототожнюється із відданістю конституційним цінностям, верховенству права та правам людини. Європейський підхід робить наголос на «конституційному патріотизмі» поліцейського – лояльності не стільки до абстрактних державних ідей чи посадовців, скільки до демократичних принципів, які уособлює держава.

Зокрема, Європейський кодекс поліцейської етики (Рекомендація Rec(2001)10 Комітету Міністрів РЄ) проголошує, що в демократичному суспільстві поліція повинна сама дотримуватися і зміцнювати демократичні цінності [76]. Поліція покликана служити суспільству, захищаючи правопорядок у спосіб, що поважає права людини та людську гідність. Отже, патріотизм поліцейського в європейському розумінні проявляється через сумлінну службу на благо народу, через захист тих свобод і прав, які становлять основу демократії. Практично це знаходить вираз у присягах та кодексах честі поліції європейських держав.

Наприклад, присяга поліцейського в Республіці Польща безпосередньо містить зобов'язання служити нації та охороняти державну безпеку. Текст польської Присяги виголошує: «Я, громадянин Республіки Польща, усвідомлюючи обов'язки поліцейського, урочисто присягаю вірно служити Народові, захищати правопорядок, оберігати безпеку Держави та її громадян, навіть ціною свого життя... бути вірним конституційним органам Республіки Польща...» [149]. Як бачимо, польський правоохоронець клянеться одночасно у вірності народові і Конституції, зобов'язується чесно виконувати обов'язки та берегти честь своєї служби. Це приклад поєднання патріотичних та професійно-

етичних компонентів присяги, який багато в чому співзвучний українським підходам.

У Великій Британії поліцейські приносять Присягу на вірність монарху та обіцянку сумлінно виконувати обов'язки згідно із законом. Отже, британський поліцейський присягає державі (в особі Корони) і водночас декларує відданість справедливості та правам громадян. Так само в багатьох штатах США офіцери поліції складають присягу захищати Конституцію і закони, підтримувати порядок та права громадян. Показово, що в США патріотичне виховання правоохоронців проявляється в наголошенні на їхній особливій ролі як захисників «служби і захисту» громади відповідно до цінностей, закріплених Конституцією.

Для постсоціалістичних держав Європи (наприклад, Польщі, Литви, Естонії) після відновлення незалежності було характерним відродження національного компонента в підготовці поліції [253]. Це включало перехід на державну мову в роботі та навчанні, вивчення національної історії, відновлення національної символіки в правоохоронних органах, нові етичні кодекси. Мета полягала в тому, щоб відірвати правоохоронні структури від радянської спадщини і виховати їх у дусі національної самобутності та служіння новітній демократичній державі. Зокрема, в країнах Балтії в 1990-х роках було здійснено повну переатестацію кадрів поліції, значну увагу приділяли вивченню мови, національних законів, формуванню лояльності до молодої держави. Такий досвід близький Україні, яка також реформувала міліцію у Національну поліцію з новими ціннісними орієнтирами.

Загалом, для більшості країн НАТО та ЄС офіційно визначені етичні стандарти для поліції, які опосередковано виконують функцію патріотичного виховання. Наприклад, французька жандармерія історично плекала відданість Республіці та гаслу «Свобода, рівність, братерство». У німецькій поліції після Другої світової війни робився акцент на вихованні лояльності до демократичного устрою і недопущенні політичних екстремістів до служби. У сучасних умовах, з огляду на загрозу тероризму, багато країн Європи посилили виховну роботу в поліції щодо толерантності, недискримінації та служби спільноті – що теж є

складником ширшого поняття патріотизму як любові до своєї багатоманітної спільноти і готовності її захищати.

Порівняльний аналіз свідчить, що країни Заходу не завжди вживають термін «патріотичне виховання» стосовно поліції, проте фактично приділяють значну увагу формуванню в правоохоронців лояльності до держави і суспільства. Це досягається через присягу, службову етику, навчальні програми, історичні традиції. В Україні ж, з огляду на тривалу відсутність державності в минулому та сучасні виклики війни, поняття національно-патріотичного виховання набуває особливої ваги і вживається цілком офіційно. Водночас український підхід багато в чому корелює з європейським: і у нас, і в країнах НАТО найважливішим є відданість правоохоронця демократичному конституційному ладу, правам людей і безпеці держави. Спільні цінності – це фундамент, на якому будується професійна честь поліції, незалежно від національних моделей.

Для України корисним є досвід держав, що пройшли через зовнішню агресію чи внутрішні конфлікти. Наприклад, в Ізраїлі патріотичне виховання є невід’ємною частиною служби як в армії, так і в поліції – регулярні навчання з історії держави, героїчних сторінок боротьби, виховання поваги до подвигів попередників (через музеї, меморіали) закладають основи лояльності. У Грузії після реформ 2000-х років у поліції впровадили курси з питань національної безпеки, етики, які зазначили нову роль поліції як сервісу для суспільства і водночас надійної опори держави. Отже, міжнародний досвід підтверджує, що патріотична свідомість правоохоронців – суттєвий чинник успішного функціонування силових структур у кризові періоди.

У 2022–2026 роках, на тлі повномасштабної війни, система патріотичного виховання в Національній поліції не лише сформувалася нормативно, але й почала активно втілюватися на практиці. За цей період у підрозділах поліції і освітніх закладах МВС було здійснено низку конкретних заходів, спрямованих на зміцнення морально-патріотичного духу особового складу, підготовку кадрів до виконання службових обов’язків в умовах воєнного часу, а також на

підтримку Збройних Сил України. Розглянемо основні практичні кроки та приклади:

по-перше, це адаптація освітніх програм і тренувань. Після початку широкомасштабної агресії МВС переглянуло програми підготовки поліцейських у відомчих навчальних закладах, щоб врахувати реалії воєнного стану. Зокрема, було посилено військово-патріотичну складову навчання курсантів: введено додаткові заняття з тактичної медицини, основ тероборони, поглиблено вивчення історії сучасної російсько-української війни. На спільній нараді ректорів вишів МВС на початку 2023 року курсанти, яких готують переважно для роботи в мирних умовах, повинні бути готові й до служби в умовах воєнного стану та бойових дій. Тому було висунуто пропозиції змінити програми навчання: включити елементи військової підготовки, психологічної стійкості до бойового стресу, поглибити вивчення питань національної безпеки та оборони в курсі професійної етики [43]. Фактично, поліція переймає деякі функції збройних сил у тилу, отже і підготовка поліцейських стала більш мілітаризованою в позитивному сенсі – щоб у критичний момент вони були здатні захистити громадян і себе;

по-друге, виховні заходи за участю героїв війни. Ефективною формою патріотичного виховання стало проведення зустрічей особового складу поліції з учасниками бойових дій, військовослужбовцями – героями російсько-української війни. Такі зустрічі з героями практикуються і у всіх закладах системи МВС – вони виховують у правоохоронців глибоку повагу до Збройних Сил і розуміння єдності сил безпеки і оборони;

по-третє, вшанування пам'яті та героїчних традицій. У підрозділах Національної поліції по всій країні у 2022–2026 роках набули поширення практика регулярного вшанування національних символів та пам'ятних дат. У містах, де поліція зазнала втрат серед особового складу під час виконання обов'язків у війні, біля управлінь встановлюються меморіальні дошки на честь загиблих героїв-правоохоронців;

по-четверте, залучення поліції до оборони та співпраця з армією. У 2023 р. МВС ініціювало формування штурмових бригад «Гвардія наступу» для підсилення сил оборони, і одну з таких бригад – під назвою «Лють» – було створено на базі підрозділів Національної поліції. За даними МВС, до бригади «Лють» добровільно подали заявки понад 8000 поліцейських та громадян, які побажали воювати проти окупантів у складі нової структури. Цей факт продемонстрував високий рівень патріотичної мотивації особового складу поліції;

по-п'яте, створення спеціалізованих навчальних закладів патріотичного спрямування. У системі МВС за останні роки з'явився новий формат освітніх установ – ліцеї з посиленою військово-фізичною та патріотичною підготовкою, де навчаються підлітки, мотивовані присвятити себе в майбутньому службі в поліції, Національній гвардії чи інших структурах МВС. Ліцеї МВС України розташовані в п'яти регіонах України: Київ, Дніпро, Івано-Франківськ, Вінниця, Кривий Ріг. Ліцеї безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС представляють сучасний підхід до освіти, що об'єднує високі освітні стандарти з патріотичним вихованням. Це заклади, які насамперед приймають дітей загиблих і поранених захисників України, надаючи їм якісне навчання [142]. Програма таких ліцеїв поєднує загальноосвітні предмети з поглибленим вивченням історії України, військової справи, правознавства, фізичною підготовкою. Вихованці носять однострій, виховуються в дусі дисципліни та патріотизму, беруть участь у волонтерських і пам'ятних заходах. Мета – з юних років формувати кадровий резерв, який має високий рівень національної свідомості та мотивації до служби. Поява таких ліцеїв свідчить, що МВС системно підходить до патріотичного виховання – воно починається ще до вступу у виш, продовжується в закладах вищої освіти МВС і потім у службовій діяльності.

Практична реалізація національно-патріотичного виховання в поліції набула особливої інтенсивності з 2022 року. Поліцейські підрозділи та освітні установи МВС України впроваджують комплекс заходів: оновлення навчальних

програм з урахуванням воєнних реалій, проведення виховних годин, зустрічей з ветеранами, патріотичних акцій, вшанування героїв.

Разом з тим, можна виокремити і низку проблемних моментів, які потребують уваги: по-перше, відомча реалізація концепцій має фрагментарний характер: не всі підрозділи поліції однаково активно впроваджують виховні заходи, значною мірою залежить від ініціативи місцевого керівництва; по-друге, бракує системної підготовки педагогів і психологів саме з питань патріотичного виховання правоохоронців – цю роль виконують ентузіасти або запрошені спікери (ветерани, волонтери); по-третє, залишається викликом знайти баланс між патріотизмом та політичною нейтральністю поліції: виховуючи любов до Батьківщини, важливо не допустити політизації особового складу чи використання патріотичних гасел для маніпуляцій.

На завершення наголосимо на тому, що національно-патріотичне виховання поліцейських – це довгостроковий інвестиційний проєкт в людський капітал сектору безпеки. Його успішність вимірюватиметься не лише показниками сьогодення, а й здатністю майбутніх поколінь правоохоронців зберігати вірність Україні в будь-яких історичних випробуваннях.

РОЗДІЛ 3.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

3.1. Зарубіжний досвід професійно-правової підготовки поліцейських у державах усталених демократій

Держави усталеної демократії – це країни, що мають тривалу історію проведення вільних виборів, дотримання верховенства права, активного громадянського суспільства та високого рівня захисту прав людини. Як правило, до цієї категорії належать такі як держави як США, Канада, Велика Британія, Німеччина, Франція, Японія, скандинавські країни, Австралія та Нова Зеландія. Термін «усталена демократія» виник у західній політології у другій половині ХХ ст., зокрема у 1970–1990-х роках, для опису держав з тривалим досвідом демократичного врядування, міцними інститутами та правовою культурою, на відміну від нових демократій, що перебувають у процесі транзиту. М. Ларченко, підкреслює, що усталена демократія є концепцією, згідно з якою суспільство повинно вживати заходи до захисту демократії від внутрішніх антидемократичних учасників [138, с.16].

У державах із усталеними демократичними традиціями, які не зазнавали нещодавніх радикальних трансформацій, система поліцейської освіти розвивалася поступально протягом тривалого часу. Такі держави характеризуються наявністю розвинених освітніх структур для підготовки правоохоронців, що ґрунтуються на засадах професіоналізму, дотримання законності, підзвітності суспільству, поваги до прав людини та верховенства права. Професійно-правова підготовка поліцейських у таких державах формувалася як відповідь на дві взаємопов'язані вимоги: по-перше, забезпечення ефективності поліцейської служби за умов ускладнення загроз (організована злочинність, кіберзлочинність, масові заворушення, тероризм, домашнє насильство тощо); по-друге, гарантування прав людини і верховенства права як

«межі» поліцейських повноважень. Саме тому підготовка в таких державах дедалі більше набуває рис професіоналізованої освіти: із чіткою компетентнісною моделлю, контрольованими стандартами, зовнішньою/внутрішньою оцінкою якості та безперервною підвищувальною підготовкою з підвищення кваліфікації.

Світові моделі підготовки поліцейських кадрів демонструють суттєву варіативність за рівнем централізації, академічності та тривалості навчання. Існують централізовані системи (де освіта зосереджена у національних академіях) і децентралізовані (де функціонують регіональні академії або навчальні центри). Також розрізняють академічно орієнтовані моделі (що інтегрують поліцейську підготовку у систему вищої освіти, з присвоєнням ступенів) та практико-орієнтовані моделі (курсант отримує фахову підготовку без присудження загальногромадянського диплома).

Поліцейська система *США* є однією з найбільш децентралізованих у світі. Кожне місто або громада можуть мати власну поліцейську академію чи навчальний центр, відсутній єдиний федеральний стандарт початкової освіти поліцейських. Це призводить до значного дублювання функцій і різноманітності підходів. Так, охорону правопорядку в США забезпечують «майже 18 000 управлінь поліції на федеральному рівні, рівні штату, місцевому та муніципальному рівнях», у яких налічується приблизно 1 млн кадрових співробітників поліції. У кожному штаті існує власна номенклатура органів, і їхні повноваження, обов'язки та фінансування різняться від штату до штату [224, с. 33]. Існують понад 15 тисяч місцевих департаментів поліції, багато з яких утримують дуже невеликі штати, поряд із кількома надвеликими силами (наприклад, Нью-Йоркська поліція налічує близько 40 тис. співробітників). Поліцейські органи США має чотирирівневу структуру: федеральні правоохоронні органи, поліція штату, поліція округу, муніципальні органи поліції. Між цими рівнями відсутній ієрархічний зв'язок.

Початковою підготовкою поліцейських в США передбачені мінімальні стандарти і вимоги, обов'язкові для виконання всіма представниками

правопорядку. Стандарти навчання залежать від обов'язкової мінімального кількості годин початкової підготовки. У різних штатах вона варіюється від 320 годин (штати Південна Дакота, Теннессі, Канзас) до 690 годин (штат ВІСКОНС) і до 1040 годин (Гаваї). У зв'язку з такими відмінностями в стандартах між штатами виникають проблеми, пов'язані з процедурами взаємозаліку поліцейської підготовки, пройденої співробітниками поліції в одному штаті, при переході на роботу в інший штат. При відсутності угод між штатами співробітникам поліції іноді доводиться повторно проходити курс початкової підготовки. І це правильно, адже умови несення служби в різних штатах різняться [274].

Вимоги до освітнього рівня кандидатів у США варіюються: як правило, достатньо середньої освіти (диплому школи), хоча багато департаментів віддають перевагу або вимагають кілька років навчання в коледжі. Підготовка новобранців здійснюється у відомчих поліцейських академіях після прийому на службу, триває порівняно недовго – у середньому 20–30 тижнів базового курсу, після чого молодий поліцейський проходить стажування під наглядом інструктора на місці служби [224, с.32-46]. Показово, що поліцейські академії у США не належать до системи вищої освіти і не надають академічних ступенів – їхні випускники отримують сертифікат про завершення спеціальної фахової підготовки. Отже, «американська модель» передбачає, що на посаду поліцейського беруть осіб, які вже мають певний рівень загальної освіти, а відомча академія дає лише професійні навички. Такий підхід відрізняється від багатьох європейських країн, де початкова поліцейська освіта інтегрована з системою вищої освіти і може тривати кілька років.

О. Федоренко та О. Марченко до характерних рис професійної підготовки фахівців сектору безпеки та оборони США (на прикладі вишкілу поліцейських) відносять: 1) складну структуру поліцейської системи, яка реалізується на федеральному (ФБР), штатному, у містах та місцевих (муніципальних одиницях) рівнях, а також рівні окремих відомств (міністерстві фінансів, митній службі, службі внутрішні доходів, федеральних органах контролю за банками);

2) обов'язкову наявність у кандидатів сертифікату про закінчення курсів з таких дисциплін, як-от: правозастосування; відправлення правосуддя; психологія; адвокатура; історія США; громадське управління; англійська мова; правові відносини; соціологія; торгове право; 3) стажування в поліції, заняття з досвідченими інструкторами. Автори зазначають, що значний освітній і виховний потенціал мають заняття за Конституцією і громадянськими правами, законами штатів і постановами муніципальних органів, положеннями з розслідування нещасних випадків тощо. Практикується патрулювання, регулювання руху, навчання володіння вогнепальною зброєю, прийомів особистої безпеки, правил поведінки в екстремальних ситуаціях [251, с. 325].

Децентралізація навчання в США означає відсутність єдиного навчального плану для всіх – програми визначаються на рівні штатів або навіть окремих агентств. Позитивним наслідком є гнучкість та врахування локальної специфіки, однак є ризики нерівномірності стандартів. З метою підвищення якості підготовки асоціації начальників поліції та освітні установи впроваджують загальні рекомендації, а деякі штати запровадили комісії з сертифікації тренінгів. У США також активно діють федеральні програми підготовки для спеціалізованих потреб. Загалом, американська система тяжіє до практико-орієнтованої моделі: наголос робиться на прикладних навичках (володіння зброєю, тактика, водіння, фізична підготовка), законодавча підготовка сфокусована на ключових аспектах кримінального права і процедур, а ідеологічні курси (етика, права людини) до останніх десятиліть не були в центрі уваги (хоча нині їхня роль зростає). Приведені до присяги правоохоронці зазвичай проходять навчання протягом усієї своєї кар'єри, починаючи з базової підготовки для новобранців початкового рівня, а потім продовжуючи навчання без відриву від служби.

Система підготовки поліції *Канади* поєднує елементи централізації для федеральної поліції та децентралізації для рівня провінцій/муніципалітетів. Федеральна поліція – Королівська канадська кінна поліція – здійснює підготовку рекрутів централізовано в своїй академії Depot в м. Реджіна. Базовий курс RCMP

триває 24 тижні (приблизно 6 місяців) і проводиться до зарахування на службу (претенденти проходять навчання перед призначенням) [39, с.28].

Правоохоронну функцію в країні виконують державні поліцейські формування, що підпорядковуються муніципальному, провінційному або федеральному уряду. Більшості міст було надано повноваження відповідними провінціями на утримання власної поліції. Зі свого боку всі провінції Канади, за винятком двох, на договірних засадах передають виконання правоохоронних функцій Канадській королівській поліції (загальновідомій як королівська поліція), що є національним поліцейським органом, підпорядкованим уряду федерального рівня. Крім того, більшість резервацій корінних народів має власну поліцію, створену відповідно до угод, укладених між радою племені, провінцією та федеральним урядом [224, с. 47; 81, с.94]

Навчання для поліції рівня провінцій та міст організоване переважно після зарахування: наприклад, в провінції Онтаріо усі новобранці після прийому на роботу проходять курс в Онтарійському поліцейському коледжі – централізованому навчальному закладі для всіх місцевих служб провінції. Подібні установи є і в інших провінціях (наприклад, Коледж поліції Британської Колумбії тощо). Деякі великі міські департаменти також утримують власні академії, але їхні програми узгоджені з регіональними стандартами.

Канадські програми навчання багато в чому схожі з американськими за змістом (стрілецька і тактична підготовка, фізичний тренінг, базове право), але приділяється більше уваги уніфікації стандартів на національному рівні. RCMP, як федеральна структура, задає високі вимоги до рекрутів (обов'язкові комплексні перевірки, у т.ч. поліграф для оцінки благонадійності) [224, с. 53-53] та сучасні методики навчання (Depot одним з перших запровадив електронне дистанційне навчання (e-learning) та тренажери). У багатьох провінційних коледжах навчання також стандартизоване: наприклад, в Онтаріо академічна частина курсу є спільною для всіх служб, забезпечуючи єдиний рівень знань з права і тактики. Загалом Канада демонструє збалансовану модель: централізована підготовка Королівської канадської кінної поліції (RCMP) і

провінційних коледжів поєднується з практичним навчанням на місцях; теоретичні знання підкріплюються інтенсивними сценарними вправами.

Для європейських країн характерною є наявність багаторівневої системи підготовки працівників поліції що, своєю чергою, є елементом загальнодержавної системи освіти населення [186, с. 468]. Багаторівнева система навчання дає підстави умовно поділяти професійну підготовку поліцейських на три рівні: перший – підготовка молодшого складу поліції, які у більшості випадків становлять представників патрульної поліції, констеблів та молодших інспекторів; другий рівень у свою чергу в більшості європейських країн розпочинається з набуття працівником поліції статусу офіцера, на цьому етапі правоохоронців готують для подальшої служби у оперативних та слідчих підрозділах; фінальним етапом професійної підготовки є навчання вищого складу поліції, який представлений кандидатами на керівні посади територіальних підрозділів [186, с. 468].

Після Другої світової війни *Німеччина* свідомо вибрала шлях децентралізації поліції, щоб уникнути концентрації сил у одних руках. У Німеччині існує дворівнева система поліції, є федеральна поліція і поліція земель, проте, під час проведення масових заходів можуть використовуватись як підрозділи місцевої поліції, так і федеральної [57, с. 74]. Структура поліційної освіти у Німеччині багаторівнева. Кожна з 16 федеральних земель має власну поліцію (*Landespolizei*) і, відповідно, свою систему підготовки. Навчання триває ~2,5–3 роки і поєднує теорію з практикою стажування. Однак, на відміну від США, у ФРН діють спільні принципи і координаційні органи, що забезпечують загальну якість освіти. Система освіти співробітників поліції у ФРН має три рівні. На першому рівні здійснюється підготовка працівників патрульної поліції, на другому – навчання інспекторів поліції, а третій рівень спрямований на формування керівних кадрів правоохоронних органів.

Базова підготовка (оперативна служба (*Mittlerer Dienst*) у багатьох землях триває 30 місяців (2,5 роки) у поліцейських академіях [224, с. 106]. Після завершення первинної підготовки майже всі офіцери поліції проходять службу в

поліції охорони громадського порядку (дорожня поліція, поліція швидкого реагування, сержанти).

Старший командний та середній склад (Gehobener Dienst) готуються за 3-річною програмою навчання в університеті прикладних наук, де курсанти отримують диплом бакалавра з поліцейських наук або правознавства. Отже, поліцейський у Німеччині набуває вищої освіти під час первинної підготовки, що є ознакою академічно орієнтованої моделі.

Для офіцерів вищого командного складу передбачено централізований 2-річний курс навчання за програмою магістра (Höherer Dienst (офіцери керівної ланки, комісари капітан, майор, полковник) після певного стажу спрямовується на поглиблене навчання: перший рік – у вищій школі поліції землі, другий рік – у Німецькому університеті поліції в м. Мюнстері [224, с. 106]. Ця дворічна програма централізовано готує старших офіцерів усіх земель за єдиним стандартом. Усього 1–2% офіцерів поліції у Німеччині належать до вищого командного складу (Höherer Dienst). Отже, німецька система поєднує децентралізовану базову освіту (у землях) з елементами централізованої підготовки керівників. Такий підхід часто називають «німецькою моделлю», ключовою ознакою якої є обов'язковість тривалої освіти і поетапного підвищення кваліфікації перед призначенням на вищі посади. Сумарно навчання поліцейського за німецькою моделлю підготовки на всіх трьох рівнях загалом триває – 7,5 років [101, с. 34].

Із загального числа поліцейських сержанти складають 80 %, які так і звільняються у відставку в цьому званні, 19 % поліцейських просуваються по службі, закінчивши трирічні навчальні курси в спеціалізованих навчальних закладах і отримавши звання інспектора. І лише 1 %, отримавши відповідну освіту в Поліцейській академії в Мюнстері, висуваються на керівні посади [92, с.37].

Ще одна особливість – акцент на правовій підготовці та верховенстві права. У німецьких академіях значний відсоток навчальних годин присвячено вивченню законодавства, кримінального процесу, конституційних основ

діяльності поліції. Це відображає філософію, за якою поліція – інструмент правової держави, що діє строго в межах закону.

Франція представляє централізовану модель підготовки поліцейських, характерну для унітарних держав, що забезпечує єдині стандарти навчання та підвищення кваліфікації. Історично склалося так, що у Франції поліцейські функції виконувалися і досі виконуються двома правоохоронними структурами – Національною поліцією та Жандармерією, які наділені однаковими повноваженнями, однак знаходяться під різною юрисдикцією. При цьому поліція поділяється на Національну та муніципальну. Жандармерія є найстарішим правоохоронним інститутом Франції, формування якого бере свій початок ще з часів середньовіччя [82, с. 12]. Основою для її створення стали структури *maréchaussée* (аналог сучасної військової поліції) – військові підрозділи, що здійснювали поліцейську діяльність, забезпечували громадський порядок і військову справедливість у ті часи. Заснування Національної поліції датується 1789 роком, що пов'язано з подіями Французької революції. Саме тоді Національним установчим зібранням Франції була ухвалена Декларація прав людини і громадянина. Цей документ закріпив основну мету діяльності Національної поліції, яка була також включена до преамбули французької Конституції. НП Франції виступає основною силою забезпечення правопорядку в країні.

Французька система поліцейської освіти вважається однією з найстаріших у світі, її історія починається ще з кінця XIX століття. Перший поліцейський навчальний заклад, відомий як «Школа практики», був заснований у 1883 році, що стало революційним кроком для тієї епохи. У 1983 році була підписана угода між національною поліцією Франції та національною жандармерією про розділ зон відповідальності. Поліція, згідно з цією угодою, контролює міста, в яких понад 30 тисяч жителів, центри департаментів та великі міста. У цілому на сьогодні жандармерія обслуговує понад 95% території де проживає понад 50% всього населення [82, с. 16].

Підготовка кадрів для Національної поліції здійснюється за єдиними стандартами, визначеними на загальнодержавному рівні. Базову освіту агентів

поліції (рівень рядового та молодшого складу) проводить кілька національних тренувальних центрів (шкіл поліції), куди рекрути зараховуються після конкурсного відбору. Тривалість початкового навчання, як правило, близько 1 року, включно з практикою.

Для офіцерів поліції та комісарів функціонують вищі навчальні заклади: зокрема, Національна школа поліції (ENSP) в м. Сен-Сір забезпечує підготовку керівних кадрів. Термін навчання на офіцера у Франції загалом коротший, ніж у Німеччині, і становить приблизно 4,5 роки з урахуванням усіх етапів (початковий курс, стажування, спеціалізовані тренінги) [101, с. 34]. Це описують як «французьку модель» – відносно швидкий цикл навчання з централізованим управлінням освітнім процесом.

У Франції в прийнятому в 1985 р. Законі «Про реформування поліції» є спеціальний розділ, присвячений підготовці співробітників національної поліції всіх категорій і рангів. Зокрема, у Законі щодо підготовки керівних кадрів передбачається, що комісари поліції після отримання магістерського диплому в будь-якому загальносуспільному університеті Ради Європи повинні пройти курси прискореного поліцейського навчання у Французькій Вищій національній школі в Сен-Сір-о-Мон-д'Ор біля Ліона. Подальші директиви (1999 р.) Міністра внутрішніх справ Франції конкретизували сутність організації професійної підготовки комісарів поліції трьох звань: комісарів, головних комісарів і дивізійних комісарів (близько 2000 штатних одиниць) [92, с. 38; 261, с. 22].

На сьогодні у Франції функціонує розгалужена освітня мережа для поліцейських, яка включає 20 шкіл, де готують рядовий склад, дві школи для навчання представників середньої ланки та спеціалізовану школу для підготовки високопосадовців, таких як комісари поліції. Франція готує офіцерів жандармерії та поліції у спеціалізованих школах після отримання університетського диплома [290, р.142-150]. Така структура дозволяє ефективно забезпечувати професійний розвиток кадрів на всіх рівнях і підтримувати високий рівень компетентності поліцейських у країні.

Зміст підготовки у Франції вирізняється посиленням акцентом на правах людини та етиці. Дослідження порівняльних підходів засвідчили, що французька поліцейська освіта історично приділяє значну увагу питанням дотримання прав людини, антидискримінаційним підходам і культурній чутливості. Наприклад, в програмі ENSP наявні курси з етики, деонтології, взаємодії з різноманітними спільнотами, мультикультуралізму. Отже, філософія навчання французької поліції – «поліція та права людини», що відповідає загальноєвропейським стандартам. Поряд з цим, звичайно, курсанти опановують кримінальне право, тактичну і вогневу підготовку, проте ці навички підкоряються принципу законності та поваги до громадян.

Британська модель протилежна французькій, вона історично децентралізована і здійснюється за регіональним принципом. У Сполученому Королівстві основною функцією поліції є, передусім, служіння суспільству та забезпечення інтересів громадян, а вже потім виконання завдань на користь держави чи уряду. Такий підхід сприяє загальному рівню довіри до поліції, а також забезпечує її повагу та підтримку серед населення [83, с.14].

Д. Швець зазначає, що англійський досвід підготовки поліцейських відрізняється гуманістичною спрямованістю навчального процесу, тривалим терміном навчання констеблів за місцем роботи, найретельнішим відбором кандидатів на службу до кримінальної поліції, організацією їх навчання, акцентом на самостійному несенню служби поліцейськими вже на початковому етапі проходження служби. Для британської моделі поліцейської освіти характерний високий ступінь демократичності та гласності складання іспитів, а також подачі апеляції щодо їх результатів. Британська модель підготовки характеризується вузькою спеціалізацією поліцейських різних підрозділів і служб, що виявляється вже на перших етапах первинної професійної підготовки [263, с. 53].

У Великій Британії протягом тривалого часу вимоги до освітнього рівня поліцейських були гнучкими, так, можна було стати констеблем без вищої освіти. Зараз впроваджується програма Police Education Qualifications Framework,

що передбачає для новобранців отримання академічної підготовки до або під час служби [290, р. 145].

У Великій Британії традиційно існують досить жорсткі вимоги до набору, підготовки та просування по службі поліцейського персоналу. Поліція Великої Британії має розгалужену систему відомчої освіти, яку можна поділити на дві частини: навчання, що здійснюється на національному рівні у межах системи Національної підготовки поліції, та навчання, що проводиться на місцевому рівні, безпосередньо у поліцейських силах [81, с. 45]. Розрізняють три головних види навчання поліцейських: початкове навчання, спеціальне навчання поліцейських, які виявили зацікавленість до певних видів поліцейської діяльності, підготовка службовців поліції Англії та Уельсі, яким приділяється надзвичайна увага.

Підготовку поліцейських здійснюють у навчальних центрах, термін навчання становить від двох-трьох місяців до двох років, залежно від кваліфікації, яку отримує людина. Підготовка поліцейських здійснюється в спеціальних університетах або коледжах. Провідними закладами підготовки є: Поліцейський коледж у Лондоні, Поліцейський коледж у Принстоні, Коледж цивільної оборони, Коледж організації пожежної служби, Коледж служби попередження і застереження правопорушень [32, с.110-113].

Наказ про зарахування кандидата на службу підписується після успішного проходження п'яти вступних випробувань, а саме: подання заяви, співбесіда, тести для оцінки фізичної придатності до служби, медичного опитувального листа та прийняття присяги у присутності мирового судді. Навчальна підготовка складає п'ятнадцятитижневий курс навчальної підготовки у навчальному центрі (для столичної поліції – вісімнадцятитижневий).

У підготовці поліцейських Великої Британії особливу роль відіграє навчання поліцейської тактики. Поліцейська тактика включає насамперед формування навичок патрулювання. Адже всі 100 % випускників призначаються на посади констеблів і працюють як патрульні.

Початкова професійна підготовка поліцейських у Великій Британії реформована з 2006 року. Відтоді вона здійснюється за уніфікованою програмою «Початкова програма поліцейського навчання і розвитку» (Initial Police Learning and Development Programme / IPLDP), яка базується на єдиних національних професійних стандартах, відповідно до яких кожен співробітник поліції повинен пройти первинну підготовку [226, с. 155].

У січні 2026 року уряд Великої Британії офіційно оголосив про запуск Національної поліцейської служби. Таке рішення є ключовим елементом наймасштабнішої реформи правоохоронної системи з 1829 року, коли сер Роберт Піль заснував першу професійну поліцію. Національна поліцейська служба об'єднає Національне агентство з боротьби зі злочинністю, яке займається серйозними організованими злочинами, з іншими загальнодержавними функціями. Серед них — протидія тероризму, координація дорожньої поліції та боротьба з міжрегіональними злочинними мережами [35].

Світовий досвід виробив низку стандартних вимог до претендентів, які мають на меті забезпечити професійність і доброчесність майбутніх офіцерів. Основні компоненти відбору містять: кваліфікаційні вимоги до освіти, фізичні та психологічні тести, перевірки на благонадійність (доброчесність). Більшість країн вимагають від кандидатів мінімум повної загальної середньої освіти. У країнах ЄС та інших розвинених державах тенденція йде до підвищення освітнього рівня: дедалі частіше новобранців набирають із числа випускників коледжів чи університетів. Наприклад, у США хоча формально достатньо шкільного атестата, близько 1/3 департаментів поліції вимагають або віддають перевагу кандидатам з певною кількістю кредитів коледжу або ступенем бакалавра. У Німеччині для офіцерського складу потрібна наявність Abitur (право на вступ до університету), оскільки навчання фактично на рівні бакалаврату. У Великій Британії нещодавно введено вимогу про здобуття вищої освіти під час чи до вступу на службу (через програми підготовки поліцейських у партнерстві з університетами). Натомість поліції країн, що розвиваються, іноді залучають осіб лише з базовою середньою освітою – це визнається проблемою,

оскільки складність сучасної поліцейської роботи потребує більш високої освіченості кадрів.

Практично повсюдно кандидати проходять психологічне тестування та оцінку придатності до служби. За даними дослідження 17 країн ОБСЄ, психологічні та медичні перевірки застосовуються у більшості держав на етапі відбору. Психологічні тести покликані виявити стресостійкість, рівень агресії, комунікативні схильності, здатність діяти в команді. Наприклад, у Польщі при відборі використовують комплексний тест загальних здібностей і психологічного профілю (тест MultiSelect), у Німеччині – перевірки IQ та особистісні опитувальники. Також зазвичай проводиться інтерв'ю з кандидатом – співбесіда з комісією, яка оцінює мотивацію, цінності, реакцію на етичні дилеми. Цікаво, що у більшості розглянутих країн співбесіда є обов'язковою, за винятком Академії RCMP (Depot) в Канаді, де замість інтерв'ю застосовується поліграф для перевірки правдивості даних, наданих кандидатом [224, с.53]. Поліграф як інструмент відбору – доволі рідкісна практика (зустрічається ще у спецпідрозділах деяких країн), проте Канада застосовує його для оцінки доброчесності та психологічної стійкості новобранців у федеральну поліцію.

Неодмінною частиною відбору є вивчення біографії, репутації, благонадійності претендента, тобто перевірка на доброчесність. Поліційні агентства перевіряють наявність судимостей, адміністративних правопорушень, фактів асоціальної поведінки. Як правило, кандидати повинні мати чистий кримінальний статус (відсутність судимості за тяжкі злочини; незначні порушення можуть розглядатися індивідуально). Проводяться перевірки за базами даних, бесіди з попередніми роботодавцями, часто – опитування сусідів чи викладачів.

Обов'язковими є медичний огляд і нормативи з фізичної підготовки (біг на витривалість, силові вправи, плавання – залежно від країни). Вимоги відрізняються: наприклад, в *Японії* історично встановлені суворі критерії фізичного розвитку, у США кожен департамент має свої нормативи (часто тестують біг на 2 милі, віджимання, присідання за 1 хвилину тощо). Фізичний

відбір важливий з огляду на специфіку поліцейської служби – здатність діяти в екстремальних умовах. Останнім часом, втім, критерії стають більш реалістичними, аби не дискримінувати, зокрема, жінок: акцент на функціональній придатності, а не на суто силових показниках.

Тривалість базової підготовки поліцейських значно різниться у світі – від кількох місяців до кількох років. Дослідження освітніх закладів поліції ОСБЄ показало, що початковий курс може тривати від 6 місяців (наприклад, Академія поліції м. Х'юстон, США; Академія RCMP «Depot», Канада; Школа поліції у Щитні, Польща) до 30 місяців (Вища школа поліції землі Бранденбург, Німеччина). Близько 18 місяців займає навчання в Естонській академії безпеки та Хорватській поліцейській академії. Загальний обсяг навчальних годин коливається від ~785 годин (Canada Depot) до ~2860 годин (FHPol, Німеччина) [224]. Отже, у країнах з короткими курсами навчання більш інтенсивне, концентроване на ключових навичках, тоді як у країнах з довготривалим навчанням воно наближене до університетської освіти з детальним вивченням теорії.

Сучасні програми прагнуть збалансувати академічні знання з практичними навичками. У багатьох академіях близько половини часу відведено на аудиторні заняття (лекції, семінари), а половина – на практичні тренування (тактика, стрільба, водіння, фізична підготовка, моделювання ситуацій). Наприклад, у низці європейських поліцейських шкіл частка письмових іспитів (тобто оцінка теоретичних знань) складає від 40% до 80%, тоді як частка практичних іспитів – від 20% до 60%. У польській академії (WSPol) до 80% оцінки формують теоретичні екзамени, а ~20% – практичні випробування. Натомість у деяких інших (коледж поліції Латвії) лише 40% – теорія, решта – практичні тести. Незважаючи на такі різні пропорції, загальна тенденція – посилення ролі практично-орієнтованого навчання. У навчальних планах все ширше застосовуються *сценарні тренування*: імітація реальних викликів – ситуацій із заручниками, ДТП, випадків домашнього насильства, масових безпорядків – щоб відпрацювати дії поліцейських у наближених до життя умовах. Так, в Канаді

Derot впровадив цілі модульні містечка для рольових ігор; у США академії використовують *вирішення кейсів* та *рольові ігри* для відпрацювання навичок комунікації та прийняття рішень під тиском. Збільшується також використання електронного навчання: онлайн-курси та комп'ютерні тренажери доповнюють традиційні заняття (наприклад, Moodle застосовується у німецьких поліцейських вишах) [224].

Навчальні програми всюди намагаються охопити як теоретичні основи (право, етика), так і практичні уміння (фізичні, тактичні, комунікативні). Співвідношення теорії і практики залежить від історичної традиції: у країнах континентальної Європи завжди сильна правнича підготовка, у англоамериканських – більше уваги практичним сценаріям; втім, останнім часом спостерігається вирівнювання: академії США збільшують блок прав людини та культурної чутливості, а європейські – впроваджують більше інтерактивних тренінгів. Загальний стандарт – поліцейський випускник повинен мати комплекс компетентностей: знати закон, вміти його застосовувати, фізично та психологічно бути готовим до стресових ситуацій і при цьому зберігати етичні норми поведінки.

Д. Швець та О. Євдокимова роблять висновок про те, що переважна більшість американських та європейських дослідників висловлює думку, що рівень інтелекту поліцейського має бути вищим ніж у пересічного громадянина. Представники цього підходу ставлять питання про необхідність щонайменше чотирирічної підготовки правоохоронців, аргументуючи це тим, що, порівняно з їхніми менш освіченими товаришами по службі, поліцейські з вищою освітою є менш авторитарними та догматичними, більш обачливими, мають кращі комунікативні навички та характеризуються більш позитивним ставленням до проблем співпраці із населенням [261, с. 24].

Беручи до уваги унікальні особливості та специфіку кожної окремої держави, можна сказати, що у більшості держав сформувалися відносно автономні моделі формування та підготовки професійних кадрів для правоохоронного сектору. Різні моделі ґрунтуються на історичних, соціальних,

культурних та правових традиціях відповідної держави, що зумовлює її відмінність та пристосованість до конкретних умов діяльності. Незважаючи на розбіжності у правових і культурних традиціях, поліція розвинених країн вирішує схожі завдання – захист прав громадян, забезпечення публічної безпеки, протидія злочинності – що робить корисним вивчення зарубіжних моделей і стандартів.

3.2. Особливості професійної підготовки поліцейських у постсоціалістичних державах

Транзитивні (перехідні) держави в сучасній правовій науці характеризуються як держави, що перебувають у процесі системної трансформації, зазвичай переходячи від авторитарного режиму та планової економіки до демократії та ринкової системи [154, с.78]. Д. Моїсеєнко під перехідною державою розуміє різновид держави, який виникає внаслідок системної кризи державних та соціальних інститутів, характеризується запереченням державних утворень, незавершеністю державної форми, складається із синтезу старих і нових елементів держави, має тимчасовий характер та припиняє існувати із закінченням формування нової стабільної держави [159, с.16]. Постсоціалістичну державу, автор визначає як державу, що виникла внаслідок кризи соціалістичної системи, має на меті трансформацію в соціальну капіталістичну державу з демократичним політичним режимом, характеризується незавершеністю елементів форми держави та має ознаки капіталістичного й соціалістичного типів держави [159, с.18].

Міжнародна правозахисна організація «Freedom House», яка є неурядовою та займається підтримкою демократії, аналізом політичних свобод і захистом основоположних прав людини, щорічно публікує звіти з оцінкою стану демократичних свобод у світі. Окрім цього, організація готує спеціалізовані доповіді щодо країн, які перебувають у процесі перехідного періоду. У своїй політичній рекомендації «Свобода у світі 2025» експерти організації

наголошують на ключових пріоритетах для держав, які переживають наслідки війни або краху авторитарних режимів. Зокрема, цим державам рекомендовано зосередитися на забезпеченні безпеки, сприянні процесам примирення та проведенні структурних реформ. До термінових заходів належать звільнення усіх політичних в'язнів, створення або відновлення демократичних інституцій, реформування поліції та інших сил безпеки [282].

Держави, що перебувають у процесі трансформації (держави, що розвиваються, держави з перехідною демократією або ті, чия економіка переживає кризу), стикаються з нагальною необхідністю створення дієвих і легітимних систем безпеки, адже не можна говорити про гарантії безпеки для громадян та їхнього майна коли суспільство перебуває в стані хаосу, супроводжується насильством, міжетнічною чи релігійною ненавистю або зазнає негативного впливу корумпованих державних інститутів [220, с. 8]. Перехід від радянської системи правоохоронних органів до сучасної поліцейської моделі потребує врахування найкращих світових практик та досвіду.

Трансформація правоохоронних органів у постконфліктних і транзитивних державах безпосередньо пов'язана з реформуванням системи професійної підготовки поліцейських. У таких суспільствах поліція перестає виконувати виключно карально-репресивну функцію і набуває ролі інституції публічного сервісу, гаранта прав людини та елемента відновлення довіри до держави. Відповідно, інституційно-освітні моделі підготовки поліції зазнають глибокої модернізації, орієнтуючись на стандарти верховенства права, демократичного цивільного контролю та підзвітності суспільству. Транзитивні держави, що пережили суттєві політичні й соціальні трансформації, були змушені докорінно реформувати систему підготовки поліцейських кадрів. Після краху комуністичних режимів у 1989–1991 роках країни Центральної та Східної Європи провели значні реформи у сфері правоохоронних органів, зокрема поліції. Спільною метою цих реформ було створення демократичної поліції, яка ефективно виконує свої функції, підзвітна суспільству і діє в межах права [279].

Польща, як держава із постсоціалістичним минулим, у 1990-х роках провела суттєву реформу системи підготовки правоохоронних кадрів, взявши за основу європейські стандарти. До 1989 року у Польщі міліція була воєнізованим загоном Польської об'єднаної робочої партії. 1987 року довіра до поліції була низькою – на рівні 23%. Реформа проводилася на початку 1990-х – у період шокової терапії, коли економічний стан країни був дуже важким. Уряд Польщі на той час складався здебільшого з колишніх опозиціонерів та дисидентів, які мали політичну волю виконати запит суспільства на кваліфіковану поліцію. Міністр внутрішніх справ, дисидент Кшиштоф Козловський провів демілітаризацію поліції, люстрацію, омолодження кадрів. Склад поліції протягом п'яти років після реформи з 1990 по 1995 рік оновився на 60%. Третина поліцейських має вищу освіту. Близько 25% поліцейських – це молоді люди віком до 30 років, 47% – від 31 до 40 років, 22,5% – від 41 до 50 років [19, с.134].

У процесі реформування поліції були запущені програми та проекти, метою яких було розширення контактів поліції з місцевими органами влади, підприємцями та інститутами громадянського суспільства. Прикладом таких дій була акція «відкритий відділок», який у конкретний час могли відвідувати громадяни, або проєкт «Познайомся зі своїм поліцейським», у межах якого ЗМІ публікували інформацію про співробітників поліції на цій території з фотографіями. Також поліцейські проводили регулярні зустрічі в школах. Такі акції мали на меті отримати інформацію про правоохоронців та полегшити до них доступ. Провідною метою цих перетворень було посилення відчуття безпеки у населення Польщі, своєчасне запобігання злочинності та виховання молоді, а також покращення іміджу поліції в очах громадян [223, с. 2-4].

У період 1995–1999 років відбувалися наймасштабніші реформи в системі поліції. Зокрема, зміни, запроваджені в 1995 році, значно посилили правову основу діяльності поліції, акцентуючи її роль як служби, яка насамперед працює на благо суспільства, а не як мілітаризованої структури. На початку 1999 року загальна адміністративна реформа вплинула і на структуру поліції: поліція у межах законодавчих актів підпорядковується адміністраторові регіону на рівні

воєводства главі округу на рівні на окружному рівні. Повноваження державної адміністрації й органу самоврядування на рівні воєводства й округу, відповідно, поширюються на поліцію при вирішенні кадрових і фінансових питань [220, с. 84-85].

Сучасна система багаторівневої освіти поліцейських у Польщі сформована з урахуванням досвіду Франції, Німеччини, Британії та Нідерландів. Відповідно до польського закону, на службу в поліції може вступати громадянин з бездоганною репутацією, без судимості, не молодший 18 років, що має щонайменше середню освіту та належні фізичні й психічні здібності. Кандидати проходять багатоступеневий відбір: перевірку документів, співбесіду (інструктаж), тест на загальні знання (про державне управління, роботу поліції), фізичні нормативи, психологічне тестування (інтелект, стійкість, соціальна поведінка), спеціальну перевірку на доступ до таємниці, підсумкову комплексну співбесіду та медичну комісію [149]. Ті, хто успішно пройшов відбір, направляються на первинне професійне навчання – обов'язковий курс для новобранців.

У Польщі реформовано систему навчання поліцейських у бік збільшення практичної спрямованості. З поліцейськими також працюють психологи та спеціалісти з міжособистісної комунікації. Базове навчання рядових співробітників триває 6,5 місяців. Для отримання підвищення кадровий поліцейський повинен мати в послужному списку мінімум три роки роботи як патрульного [265, с. 165]. Професійну підготовку здійснюють навчальні заклади поліції, зокрема Вища школа поліції у м. Щитно (головна академія), Центр підготовки в Легіоново та школи поліції в Катовіце, Слупську і Пілі [144, с. 60].

Навчання поділяється на декілька стадій. Базовий курс триває загалом близько 6–7 місяців і складається з двох етапів. Перший етап (15 тижнів) проходять усі нові поліцейські незалежно від служби (патрульної, кримінальної чи допоміжної). Програма першого етапу охоплює як теоретичні знання, так і практичні навички, потрібні для виконання базових обов'язків: вивчаються правові основи, принципи професійної етики та права людини, радіозв'язок та ІТ-системи, методи ідентифікації осіб, застосування засобів примусу та зброї, надання першої меддопомоги, техніка затримання і обшуку, патрулювання, охорона затриманих,

робота з порушниками правил дорожнього руху, профілактика правопорушень, тактична і вогнева підготовка тощо. Після завершення цього етапу всі поліцейські складають іспити і призначаються на найнижчі посади. Далі поліцейські превентивних і кримінальних підрозділів проходять другу стадію базового навчання – спеціалізовану підготовку, тривалість якої залежить від майбутньої посади (в середньому ~4 місяці). Ця стадія проводиться за окремими програмами за напрямками діяльності: боротьба зі злочинністю, контроль дорожнього руху, кримінальні розслідування, експертна робота, оперативно-технічні навички тощо. Після завершення спеціалізованого курсу поліцейський складає випускний іспит; успішне складання є обов'язковою умовою присвоєння першого офіцерського звання [149].

Наступний рівень – середня спеціальна підготовка – призначений для поліцейських, які вже мають базовий курс позаду і певний досвід. Вона готує їх до виконання функцій у вузькій сфері та здобуття середньої професійної кваліфікації. Наприклад, поліцейські патрульної служби після спеціального курсу можуть бути призначені дільничними інспекторами, черговими офіцерами або командирами взводів патрульно-постової служби; працівники кримінальної поліції – слідчими чи оперуповноваженими в підрозділах боротьби з певними видами злочинів.

Важливою ланкою кар'єрного зростання є вища професійна підготовка. У Польщі її забезпечує Вища школа поліції в Щитно, що надає освітні програми університетського рівня (ступінь бакалавра) для поліцейських кадрів. Кандидатами на навчання у Щитно можуть бути поліцейські, які вже пройшли базову і спеціальну підготовку (тобто мають практичний досвід). Основне завдання Школи – підготувати поліцейських до виконання функцій керівників та інструкторів, оновити їхні теоретичні знання відповідно до прогресу поліцейстики, дати необхідну освіту для отримання офіцерських звань і призначення на командні посади. Програма вищої школи включає також післядипломне навчання для фахівців МВС та системи освіти, а випускники отримують диплом державного зразка. Неперервний професійний розвиток

польських поліцейських організований на трьох рівнях: центральному (спеціалізовані курси при навчальних центрах за програмами, затвердженими Головним комендантом поліції), локальному (тренінги у підрозділах на місцях, що надають змогу гнучко реагувати на нові виклики злочинності) та зовнішньому (курси у сторонніх установах). Широкий вибір спеціалізованих курсів – від протидії економічним злочинам, торгівлі людьми, кіберзлочинності до підготовки керівників операцій – допомагає поліцейським підвищувати кваліфікацію впродовж усієї служби [149]. Така трирівнева система відповідає загальноєвропейській практиці. Отже, польська модель забезпечує системність і наступність: від базових навичок до вищої освіти і безперервного навчання протягом кар'єри.

У контексті європейської інтеграції Польщі значний вплив на розвиток поліцейської системи мали стандарти ЄС та РЄ. Зокрема, польська поліція активно співпрацює з міжнародними правоохоронними організаціями, бере участь у діяльності Європолу, Інтерполу та інших міжнародних структур, а також долучається до спільних програм підготовки правоохоронців у межах ЄС. Польський досвід реформування поліції, зокрема у сфері професійної підготовки кадрів, становить значний науковий і практичний інтерес для України, яка також перебуває у процесі трансформації правоохоронної системи та адаптації її до європейських стандартів поліцейської діяльності.

Хорватія, як держава, що здійснила трансформацію від соціалістичної федерації Югославії через воєнні конфлікти початку 1990-х років до демократичного устрою та приєднання до ЄС у 2013 році, суттєво реформувала систему підготовки поліції з акцентом на інтеграцію європейських стандартів та мультикультурність. Війна в Хорватії – це один із серії конфліктів під час війни в Югославії. Порівняно з Словенією, війна в Хорватії мала риси притаманні гібридній війні, характеризувалася незвичайною жорстокістю та напруженістю. І це все через те що хорвати не побоялися зробити вибір, кинути виклик тиранії сербів та здобути омріяну незалежність. Хорватський досвід однозначно повинен бути врахований при українській боротьбі за незалежність. Війна в

Хорватії – це приклад, приклад того, що маленька за площею країна змогла побороти диктатуру великого сусіда [48].

У середині 1996 року, після проведення демілітаризації, почала діяти перехідна поліція, особовий склад якої за місяць до закінчення перехідного періоду, тобто у 1998 році, автоматично зарахували до системи хорватського МВС. За мирними домовленостями, всі райвідділи мали складатися наполовину з місцевих сербів, інша половина – хорвати. Патрулювали виключно у змішаному складі. У кожному райвідділі було два співкерівника – серб та хорват. У райвідділах було заборонено розмовляти про політику. В перехідній поліції працювали колишні поліцейські сепаратистів, але лише ті, хто не брав участі у бойових діях. Ця вимога стосувалася і хорватів [140]. Правоохоронна служба зазнала реформування і за сприяння міжнародних агентств, зокрема ОБСЄ, місія якої почалася в Хорватії 18 квітня 1996 і в яку країна вступила 24 березня 1992 року.

Ще в ході мирної реінтеграції територій (Східна Славонія) міжнародні місії сприяли створенню мультиетнічних поліцейських підрозділів і навчали новобранців з місцевого населення для зміцнення довіри в громадах.

Поліцейська освіта в Хорватії є централізованою та здійснюється через Поліцейську академію в Загребі, яка є єдиним навчальним закладом для підготовки офіцерів поліції. З 2006 року ця академія входить до складу Директорату національної поліції МВС і підпорядковується йому структурно. Її фінансування здійснюється безпосередньо МВС. Директора академії призначає міністр внутрішніх справ [224, с. 125].

Хорватська система вирізняється кількома шляхами вступу і навчання. По-перше, існують профільні класи у старшій школі: учні після 2-го курсу загальноосвітньої школи з хорошими оцінками можуть вступити на 3–4 курс до поліцейського ліцею при Академії, де протягом двох років здобувають середню освіту за фахом «поліцейський» (усі учні проживають на території академії) [280]. По-друге, для молоді, що вже закінчила повну середню освіту, передбачена прискорена програма підготовки поліцейських дорослих: тривалістю 11 місяців, з інтернатним проживанням, для кандидатів віком до 28

років. Ця програма фактично є аналогом базового курсу для дорослих новобранців. По-третє, проводяться спеціальні базові курси для службовців інших органів чи військових, яких переводять на посади поліцейських – їхня тривалість та зміст визначаються МВС залежно від потреб. Всі види навчання проходять централізовано на базі Академії МВС у Загребі, яка забезпечує слухачів безкоштовним проживанням, форменим одягом, навчальними матеріалами і навіть грошовою допомогою на особисті потреби. Відбір до поліції в Хорватії включає стандартні критерії (громадянство, відмінне здоров'я та фізична підготовка, відсутність судимостей, політична нейтральність) та багаторівневе тестування: психологічні і медичні обстеження, перевірка фізичних нормативів, мотиваційна співбесіда, а за потреби – додаткові іспити (на загальні знання, IT-навички, іноземну мову). Після успішного завершення навчання випускники обов'язково проходять стажування (інтернатуру) у підрозділах поліції протягом 6 місяців під наглядом наставників. Лише після цього вони складають державний професійний іспит і отримують призначення на посади, з умовою відслужити щонайменше 5 років у підрозділах МВС [280]. Така модель, що поєднує ранню професійну орієнтацію (шкільні класи безпеки), інтенсивний курс для дорослих та практичну інтернатуру, забезпечує плавний вхід у професію і адаптацію нових кадрів до реальних умов служби. Сьогодні поліція Хорватії відповідає європейським вимогам, про що свідчить членство країни в ЄС і участь хорватських інструкторів у міжнародних тренінгах (напр. підготовка військової поліції інших держав) [254].

Після відновлення державної незалежності у 1990–1991 рр. *Литва, Латвія та Естонія* зіткнулися з необхідністю глибокої трансформації правоохоронної системи, яка функціонувала за радянською моделлю міліції. Основними викликами стали: демонтаж репресивно-адміністративної моделі міліції; деполітизація правоохоронних органів; формування служби, орієнтованої на права людини; забезпечення сумісності з європейськими стандартами у зв'язку з курсом на вступ до ЄС і НАТО. М. Фільштейн умовно виділяє три періоди побудови правоохоронної системи в Прибалтійських Республіках: перший

період розпочався на етапі створення незалежної литовської держави, другий – на етапі підготовки до вступу в ЄС, третій – в період функціонування в складі єдиної Європейської сім'ї [253, с.25].

Усі три держави на початковому етапі прийняли нові закони про поліцію, які закріпили: принцип верховенства права; політичну нейтральність поліції; чітку систему підзвітності; розмежування функцій між поліцією та службами безпеки. Так, наприклад, у Литовській Республіці у 1990-х роках була створена нова правова база діяльності поліції, а в 2000-х роках проведено модернізацію структури та системи підготовки. Тісна співпраця між поліцією і громадськістю в межах сучасної Community Policing була розпочата в 1990 р., коли був прийнятий Закон про Поліцію і була створена Муніципальна поліція, відповідальна саме за превентивну діяльність поліції [231, с.112]. Сьогодні Поліція Литовської Республіки здійснює свою діяльність відповідно до закону Литовської Республіки «Про поліцію» від 17.10.2000. Ст. 15 закону встановлено, що підготовка поліцейських до виконання поліцейських завдань включає навчання поліцейських у навчальних закладах МОН та професійний розвиток поліцейських у поліцейських установах – центрах підвищення кваліфікації. Навчальні заклади, які здійснюють підготовку поліцейських відповідно до навчальної програми, повинні забезпечити відповідну освіту та професійні знання, необхідні для виконання поліцейських завдань. Відносини між навчальними закладами та Департаментом поліції базуються на угоді про співробітництво. Професійний навчання поліцейських у поліцейських установах – центрах підвищення кваліфікації – організовується Департаментом поліції відповідно до спеціальних програм професійного навчання [286]. Поліція підпорядковується МВС, але функціонує на засадах професійної автономії. Особливу увагу приділено: антикорупційним механізмам; внутрішньому контролю; професійній освіті в університетському форматі.

У Латвії реформування мало поетапний характер. Збереження частини кадрового складу поєднувалося з оновленням стандартів добору та підготовки.

Було запроваджено: нові процедури сертифікації персоналу; розширені курси прав людини; міжнародні тренінги за підтримки ОБСЄ та ЄС.

В Естонії також було створено нові академії поліції, куди набирали молодь на конкурсній основі; старі кадри проходили атестацію і тренінги, або залишали службу. В. Чумак підкреслює, що основною суттю реформи поліції в Естонії – це перехід від озброєного, воєнізованого органу – до органу, що надає сервісні послуги населенню. Значні зміни відбулися при інтеграції Естонії в ЄС. Кількість діючих префектур поліції зменшили до чотирьох, а новітній поділ територіальних органів правопорядку не збігався з адміністративними кордонами. За задумом реформи це повинно зменшити ризики корупційних проявів, що існували в центральному апараті. Позитивним досвід реформування правоохоронної системи в Естонії також підтверджується відповідними статистичними даними по розкриттю злочинів. Скажімо, зменшилася кількість убивств 365-80 (1994-2010 рр.), збільшилася довіра населення до діяльності поліцейських – 2015 року цей показник досяг 84 %, а 2017 року – майже 90%. [260, с. 300]. Варто також підкреслити, що Естонія обрала найбільш радикальний шлях модернізації. Реформа супроводжувалася: оптимізацією чисельності персоналу; цифровізацією управління; інтеграцією поліції та прикордонної служби (2010 р. – створення об'єднаної структури). Естонська модель стала прикладом інституційної ефективності та впровадження електронного врядування.

За сучасних умов Департамент поліції та прикордонної охорони Естонії проводить навчання українських поліцейських керівників вищої та середньої ланки з Головного управління Національної поліції, патрульної поліції та шкіл поліції на період з 2025 до 2027 року. Департамент поліції та прикордонної охорони Естонії проводить таке навчання вдруге, вперше таке навчання проводилося у 2023-2025 роках за участю 34 керівників української поліції. Проєкт «Європейський шлях: розвиток ресурсів керівництва та співробітництва в українській поліції» фінансується Естонським центром міжнародного співробітництва у галузі розвитку ESDTEV. Мета проєкту – поділитися досвідом

естонської поліції, щоб підтримати розвиток правової держави та підвищення довіри до поліції в Україні [75].

Після проголошення суверенітету *Республіки Молдова* 23 червня 1990 року почався процес створення власної національної системи органів внутрішніх справ. Поліція Республіки Молдова створена 13 вересня 1990 року після того, як Рада Міністрів Молдавської РСР ухвалила рішення «Про реформу органів МВС Молдавської РСР», яке передбачало створення Департаменту поліції та районних відділів поліції. Отже, на зміну міліції прийшла поліція. 18 грудня 1990 року Верховна Рада Молдавської РСР ухвалила Закон про поліцію.

Важливою сторінкою історії поліції Республіки Молдова стала її участь у збройному конфлікті в Придністров'ї, одному з найскладніших випробувань, які вона пережила, попри основні обов'язки забезпечення громадського порядку та законності. У цьому конфлікті 89 загинули, захищаючи суверенітет і територіальну цілісність держави, проявляючи мужність, відвагу та відданість своїй справі. Попри складну соціально-політичну ситуацію та напруженість у регіоні, спричинену придністровським конфліктом, реформи в системі внутрішніх справ тривали. Особливу увагу було приділено удосконаленню законодавчої бази, вдосконаленню нормативних актів, які регулюють діяльність правоохоронних органів. Паралельно оптимізувалася чисельність співробітників поліції (з 43,6 до 30 осіб на 10 тисяч жителів), а деякі атестовані посади було замінено на цивільні. За підтримки РЄ організували семінари з різних аспектів у межах програми захисту прав людини. Експерти РЄ також провели оцінку дотримання прав людини у діяльності поліції, умов утримання затриманих та етики поліцейських. Необхідність реформ у поліції зумовлювалися не лише прагненням Республіки Молдова до європейської інтеграції, а й потребою вирішення складних проблем, виявлених у функціонуванні системи внутрішніх справ та правоохоронної діяльності [292].

У грудні 2012 року ухвалено закон «Про діяльність поліції та статус поліціанта», який набрав чинності 5 березня 2013 року. Новий закон визначив Генеральну інспекцію поліції, як загальнодержавний правоохоронний орган у

структурі МВС Республіки Молдова, який відповідає за підтримання громадського порядку, забезпечення безпеки громадян і боротьбу зі злочинністю [292]. Реформа поліції здійснюється за фінансової підтримки ЄС, яка становить 57 мільйонів євро – найбільша сума, коли-небудь надавалася поліції в межах програми розвитку, у формі бюджетної підтримки, що надається згідно з Угодою про фінансування, підписаною між урядом Республіки Молдова та Європейською Комісією у грудні 2016 року. Цей документ чітко визначає цілі розвитку поліції на період 2017–2020 років, а також очікувані результати.

За сучасних умов реформа поліції триває та має бути реорганізована згідно з Національною програмою безпеки на 2026–2030 роки, яка передбачає розподіл на три великі регіони: Північ, Центр і Південь. Окремі управління для Кишинєва та Гагаузії залишаються незмінними. Нововведення базується на принципі «близького патрулювання», що має зменшити адміністративні витрати на 8% та скоротити час реагування приблизно на 15 хвилин. Реалізація реформи відбуватиметься поступово і триватиме до 2028 року [292].

На пострадянському просторі найбільш успішною вважається реформування правоохоронної галузі в *Грузії*, яка посідала одне з перших місць у світі за рівнем корупції в органах влади. [265, с. 165]. Після «революції троянд» 2003 року стала одним із показових прикладів радикальної реформи поліції. У 2004–2005 роках там практично перезавантажили кадровий склад і навчання. На службу в поліцію приймалися громадяни Грузії, які досягли 18-ти років, володіють державною мовою та які за своїми особистими і діловими якостям, рівнем освіти, фізичної підготовки і станом здоров'я можуть виконувати поліцейські функції. Поліцейськими у Грузії можуть стати кандидати без спеціальної вищої освіти та вищої освіти взагалі. Після проходження конкурсу кандидати проходять піврічний курс спеціальної підготовки в Академії МВС. Щоб стати детективом або криміналістом, в академію потрібно вступати вже з вищою юридичною освітою. Для служби в патрульній поліції диплом про вищу освіту не є обов'язковим [223, с. 11].

Колишніх співробітників брали лише до слідчих підрозділів – і то після суворих перевірок, тестування та перепідготовки, за умови бездоганної репутації. Одночасно суттєво підвищили заробітну плату поліцейських, запровадили медичне та соціальне страхування, вагомі премії – але й встановили жорсткий нагляд та відповідальність. У МВС Грузії створили Генеральну інспекцію, що постійно інспектувала підрозділи і очищала їх від корупціонерів: у перші роки за порушення було звільнено або притягнуто до відповідальності сотні співробітників.

Особливу увагу приділили навчанню нової поліції: Поліцейська академія Грузії була реформована за сучасними вимогами. Вона не має статусу університету, тому туди приходять слухачі, які вже мають вищу освіту (переважно юридичну). Первинний курс триває лише кілька місяців інтенсивного навчання з постійними іспитами та тестами. Конкурсний відбір до Академії дуже строгий. Окрім того, двічі на рік Академія приймає на стислі курси перепідготовки діючих поліцейських – за 1–2 тижні вони отримують нові навички чи спеціалізації (наприклад, детектива) [196, с. 200-202]. Такий підхід дозволив у короткий строк сформувати професійно підготовлену, мотивовану й некорумповану патрульну службу. Результатом стала безпрецедентна довіра населення: за даними опитувань, після створення нової патрульної поліції рівень довіри до грузинської поліції зріс із критичних ~5% до 90% [223, с.11]. Хоча надалі цей показник стабілізувався на нижчому рівні, успішність реформи очевидна – грузинська поліція стала однією з найменш корумпованих і більш орієнтованих на сервіс у регіоні.

I. Фільштейн вважає, що система професійної підготовки складається з декількох етапів. На першому етапі здійснюється навчальна підготовка кандидатів, відібраних на службу в поліцію. На другому етапі особа зараховується на службу за певною посадою і проходить іспитовий строк під керівництвом офіцера, який виконує роль наставника. Третій етап професійної підготовки визначається постійним удосконаленням отриманих навичок на службовій підготовці та семінарах. Четвертий етап підготовки пов'язаний з

кар'єрним зростанням поліцейського, намаганням отримати посаду детектива або керівника певного рівня. П'ятий етап навчання здійснюється відносно осіб, які отримали призначення, а в подальшому проходять службу в певних підрозділах поліції. В загальному плані професійна підготовка поліцейських поділяється на первинне навчання – спеціальну професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації [252, с.193].

А. Ключко, В. Чумак, О. Хань аналізуючи питання організації професійної підготовки поліцейських кадрів у Грузії вважають, що така підготовка передбачала комплекс етапів, що практично супроводжують поліцейського до звільнення за вислугою років, оскільки навіть під час проходження служби, коли б здавалося, що крізь всі іспити та підвищення кваліфікації вже успішно пройдено, залежно від розвитку професійної кар'єри поліцейського, останній проходить нові курси підвищення кваліфікації, бере участь у семінарах, модельованих ситуаціях тощо. Зазначене свідчить, що грузинський досвід організації підготовки кадрів до поліції характеризується досить жорсткими вимогами та процесом відбору кандидатів до поліції, це зумовлюється тим, щоб уникнути прийняття на службу тих осіб, хто бачить своєю метою власне збагачення, а не реалізацію вимог держави та забезпечення основоположних прав та свобод громадян. Держава, з одного боку, дає можливість для самореалізації, дає пристойну за робітну плату, а з другого, – встановлює жорсткий контроль, зокрема й під час проходження навчання, підготовки чи перепідготовки. А без відповідної перепідготовки подальше просування по службі унеможлиблюється, особи навіть можуть бути звільнені з поліції [103, с. 53-54].

У транзитивних державах професійно-правова підготовка поліцейських набуває важливого значення для успіху реформи сектора безпеки. Усі розглянуті держави – Польща, Хорватія, Латвія, Литва, Естонія, Молдова, Грузія – стикалися із спадком недемократичної або неефективної поліції, і вирішення цієї проблеми почалося з перегляду принципів добору та навчання кадрів. Найважливіші спільні риси: очищення лав поліції від скомпрометованих кадрів, залучення на службу нової генерації з кращим освітнім рівнем; розробка сучасних навчальних програм, що

роблять акцент на законності, правах людини, служінні суспільству; підвищення вимог і мотивації (покращення умов служби, зарплат, створення атмосфери нетерпимості до корупції на етапі навчання); а також підтримка міжнародної спільноти (обмін досвідом, навчально-матеріальна допомога, залучення іноземних експертів). Як показали приклади, трансформація системи підготовки здатна суттєво підвищити ефективність роботи поліції та рівень довіри населення – у Грузії такий стрибок довіри становив десятки відсоткових пунктів [223, с.11].

Водночас реформи повинні бути комплексними і тривалими: наприклад, після первинних змін держави продовжують удосконалювати професійне навчання поліцейських, щоб досягти рівня зрілих демократій. Досвід цих країн є цінним для України, яка також перебуває в процесі реформування своєї поліції. Отже, досвід постсоціалістичних держав демонструє, що перехід від авторитарної до демократичної моделі поліції є тривалим процесом: попри негайні кроки (об'єднання служб, нові закони, короткострокові тренінги з прав людини), глибокі зміни в культурі та професіоналізмі поліції потребують сталого вдосконалення освіти і адаптації до сучасних викликів злочинності.

3.3. Шляхи вдосконалення професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах

Формування ефективної системи професійно-правової підготовки поліцейських у постконфліктних суспільствах є складовою інституційної трансформації сектору безпеки та правопорядку. У державах, що пережили збройні конфлікти, політичні кризи або масштабні соціальні потрясіння, реформа поліції нерозривно пов'язана з переосмисленням підходів до підготовки кадрів, формуванням нових стандартів професійної діяльності та створенням інституційних механізмів забезпечення демократичного контролю над поліцією. За таких умов система професійно-правової підготовки поліцейських виступає не лише інструментом професійної підготовки персоналу, а й важливим фактором відновлення легітимності державної влади, зміцнення довіри

суспільства до правоохоронних органів та формування нової професійної культури поліцейських.

Постконфліктні суспільства характеризуються комплексом специфічних викликів, які безпосередньо впливають на організацію правоохоронної діяльності та підготовку кадрів. До таких викликів належать високий рівень соціальної напруженості, наявність травматичного досвіду у населення, руйнування державних інституцій, поширення нелегальної зброї, підвищений рівень злочинності, недовіра громадян до органів державної влади. У таких умовах поліція повинна виконувати не лише традиційні функції забезпечення правопорядку, але й сприяти стабілізації суспільних відносин, підтриманню громадської безпеки, запобіганню конфліктам і відновленню довіри до державних інституцій [14; 110; 246].

Удосконалення професійно-правової підготовки працівників НПУ в умовах суспільної транзитивності є об'єктивною вимогою часу, зумовленою динамічними змінами у вітчизняному законодавстві, реформуванням правоохоронної системи та необхідністю адаптації до стандартів демократичного суспільства. Транзитивність, як перехідний стан правової системи, вимагає від поліцейського не лише володіння технічними навичками, а й високого рівня правосвідомості, адаптивності та здатності приймати юридично значущі рішення в умовах невизначеності. З огляду на це, підготовка поліцейських у транзитивних суспільствах набуває комплексного характеру і передбачає поєднання правових, психологічних, соціальних та управлінських компонентів.

На основі проведеного аналізу національного досвіду організації професійно-правової підготовки поліцейських, а також з урахуванням кращих практик зарубіжних держав, доцільно окреслити низку стратегічних напрямів удосконалення системи підготовки кадрів для НПУ. Актуальність таких змін зумовлена особливостями сучасного етапу розвитку української держави, який характеризується глибокими інституційними трансформаціями, триваючим реформуванням сектору безпеки та оборони, а також необхідністю протидії

зовнішнім загрозам, пов'язаним зі збройною агресією проти України. У цих умовах професійна підготовка поліцейських повинна відповідати не лише внутрішнім потребам правоохоронної системи, а й сучасним міжнародним стандартам демократичного врядування у сфері безпеки.

Загалом нормативно-правова база професійно-правової освіти поліцейських в Україні сформувала необхідні інституційні та правові передумови для функціонування системи підготовки кадрів правоохоронних органів. Вона закріплює елементи організації професійного навчання, зокрема обов'язковість здобуття професійної освіти, багаторівневу структуру підготовки, що включає первинну професійну підготовку, базову вищу освіту та подальше підвищення кваліфікації, а також механізми контрактних зобов'язань щодо проходження служби після завершення навчання. Така нормативна основа забезпечує формування системного підходу до підготовки поліцейських кадрів та визначає загальні стандарти професійної компетентності правоохоронців. Незважаючи на сформоване та достатньо розгалужене нормативно-правове регулювання системи професійної освіти поліцейських, у цій сфері зберігається низка проблемних аспектів і недоліків, які потребують подальшого наукового осмислення та нормативного вдосконалення.

Підкреслимо, що основні труднощі у функціонуванні цієї системи виникають не стільки на рівні нормативного регулювання, скільки у сфері практичної реалізації відповідних правових положень та своєчасного оновлення нормативно-правових положень відповідно до сучасних потреб правоохоронної діяльності. Частина наявних проблем зумовлена об'єктивними чинниками, зокрема суттєвими трансформаціями безпекового середовища, що поставили перед Національною поліцією нові функціональні завдання у сфері забезпечення правопорядку, реагування на воєнні загрози, документування воєнних злочинів та взаємодії з військовими формуваннями. Динамічність безпекового середовища, реформування сектору безпеки та оборони, а також нові виклики, пов'язані з воєнним станом і трансформацією правоохоронної системи, потребують більш оперативної адаптації освітніх стандартів, навчальних

програм і механізмів організації професійної підготовки поліцейських. У зв'язку з цим особливого значення набуває вдосконалення механізмів імплементації нормативних положень, забезпечення гнучкості освітніх програм та посилення взаємодії між законодавчим регулюванням і практичними потребами правоохоронної діяльності.

Водночас частина проблем має інституційний та нормативно-правовий характер і пов'язана з недосконалістю окремих правових норм, фрагментарністю регулювання окремих аспектів освітньої діяльності та певною невідповідністю між вимогами законодавства і практикою їх застосування у відомчій системі освіти. Зокрема, це стосується недостатньої узгодженості між нормативними актами, що регулюють освітню діяльність у системі Міністерства внутрішніх справ, і загальнодержавними стандартами вищої освіти, а також потреби в більш чіткій регламентації окремих елементів професійної підготовки, зокрема практичної складової навчання, службової підготовки та системи безперервного професійного розвитку поліцейських.

Виокремимо основні напрямки вдосконалення системи професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах.

1. Забезпечення інституційної гнучкості та адаптивності професійно-правової підготовки поліцейських до умов транзитивного розвитку держави. Транзитивні суспільні умови характеризуються підвищеним рівнем динамічності політичних, соціально-економічних та безпекових процесів, що супроводжуються швидкими змінами функціонального навантаження на правоохоронні органи. У таких умовах система підготовки кадрів для НПУ повинна бути здатною оперативно реагувати на нові виклики, забезпечуючи своєчасне формування необхідного кадрового потенціалу та адаптацію професійних компетентностей поліцейських до змінюваного безпекового середовища.

2. Актуалізація нормативно-правової основи професійно-правової підготовки поліцейських з урахуванням бойових умов. Чинні навчальні плани розроблялися переважно в мирний час і не повною мірою враховують специфіку

роботи поліції під обстрілами, в умовах масових руйнувань, поводження з військовополоненими тощо [183, с. 65-66]. Повномасштабна збройна агресія РФ проти України, введення воєнного стану та залучення підрозділів НРУ до виконання завдань у прифронтових зонах висвітлили необхідність скоригувати освітні програми та підзаконні акти у сфері підготовки поліції. Так, в сучасних умовах поліцейському на деокупованій території може знадобитися навичка розмінування або дій при ракетному ударі – чого раніше не викладали. Відповідно, підзаконні нормативні акти потребують суттєвого доопрацювання для адаптації до умов війни [78, с. 572]. Зміст освітніх програм переглядається та адаптується до потреб воєнного часу. Зокрема, запроваджено заняття з тактичної підготовка, тактичної медицини в умовах, наближених до бойових, цивільного захисту, психологічної підготовки та інші.

Крім воєнного фактора, є й системні питання, необхідність розроблення єдиних стандартів якості навчання, посилення контролю та взаємодії з громадянським суспільством. Усунення цих прогалин вимагатиме і змін до законів (наприклад, при реформуванні системи МВС), і оновлення відомчих актів. Позитивним є те, що в Україні усвідомлюють ці проблеми: проводяться наукові дослідження, фахові дискусії, зокрема присвячені правовому забезпеченню підготовки поліцейських керівників [135], особистій безпеці поліцейського у навчанні [267], європейським підходам до поліцейської освіти тощо. На основі цих досліджень напрацьовуються рекомендації для законодавця та МВС України.

3. *Концептуальне оновлення освітньої парадигми*, що передбачає системний перехід від традиційної, переважно силової моделі підготовки поліцейських до моделі «поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду» (Community Policing) [136]. В основі цієї парадигми лежить розуміння поліції як сервісної служби, головним критерієм ефективності якої є довіра населення, здатність до партнерської взаємодії з громадою та спроможністю забезпечувати безпеку через превенцію, а не виключно через реагування. Правова підготовка в цьому контексті має зміщуватися з вивчення каральних норм на засвоєння правозахисного інструментарію. Акцент повинен ставитися на

«людиноцентрований підхід», де права і свободи людини є найвищою цінністю, а застосування заходів примусу розглядається як крайній, пропорційний і юридично обґрунтований крок.

Наукову обґрунтованість зазначеного напряму підтверджує також інституційна еволюція сучасної поліцейської діяльності в Україні. Зокрема, поява та розвиток нових інститутів – поліцейського офіцера громади, Служби освітньої безпеки, системи Custody Records, мобільних груп реагування на домашнє насильство «Поліна», інституту кризових перемовників, поліцейських станцій у громадах, а також оновлених підходів до ювенальної превенції – свідчить про фактичне впровадження сервісно-превентивної та правозахисної моделі поліцейської діяльності [14; 22; 23; 24; 88; 139]. Ці інститути не лише змінюють функціональне наповнення діяльності поліції, а й об'єктивно формують нові вимоги до змісту професійної підготовки, зокрема щодо розвитку комунікативної, медіаційної, аналітичної та етичної компетентностей. Таким чином, концептуальне оновлення освітньої парадигми та інституційна трансформація поліцейської діяльності перебувають у відносинах взаємозумовленості: нові інститути поліції виступають як практичне втілення ідей *community policing*, водночас детермінуючи необхідність модернізації змісту, методів і цілей професійно-правової підготовки поліцейських.

4. *Модернізація змісту освітніх програм відповідно до умов війни та післяконфліктного відновлення.* Зміст освіти має бути міждисциплінарним, поєднуючи юриспруденцію з конфліктологією, психологією та соціологією. З огляду на це у системі професійної підготовки поліцейських особливого значення набуває формування компетентностей, пов'язаних із застосуванням механізмів транзитивної юстиції, що включають документування воєнних злочинів, сприяння встановленню істини щодо подій збройного конфлікту, участь у процесах відновлення справедливості та забезпечення прав постраждалих осіб. Поліцейські на деокупованих територіях фактично є одними з перших представників державної влади, з якими взаємодіє населення, тому від рівня їхньої професійної підготовки залежить не лише ефективність

правозастосування, а й формування легітимності державних інституцій у постконфліктному середовищі. Навчальні плани повинні включати алгоритми документування воєнних злочинів, специфіку роботи на деокупованих територіях та взаємодію з вразливими групами населення.

Транзитивна юстиція формує нормативно-ціннісні орієнтири поліцейської діяльності в умовах суспільних трансформацій. Її інтеграція в освітні програми сприяє усвідомленню правоохоронцями принципів верховенства права, пріоритету прав і свобод людини, відповідальності за порушення прав людини та необхідності подолання практик безкарності. У транзитивних державах підготовка поліції повинна враховувати досвід масових порушень прав людини, конфліктів або авторитарного минулого, що зумовлює формування нової правової культури, орієнтованої на демократичні стандарти публічної служби [153; 246, с. 142-150]. Транзитивна юстиція визначає практичні аспекти професійної підготовки поліцейських, пов'язані з розвитком компетентностей у сфері захисту прав людини, відновного правосуддя, медіації конфліктів та взаємодії з громадою. Транзитивна юстиція сприяє підготовці правоохоронців до роботи в умовах соціальної напруги, постконфліктного відновлення та криз довіри до державних інституцій. У цьому контексті засвоєння принципів транзитивної юстиції виступає передумовою формування професійно компетентного та соціально відповідального корпусу поліції, здатного забезпечувати легітимність правозастосування та сприяти стабілізації суспільних відносин [155, с.454-459].

Важливим компонентом професійно-правової підготовки поліцейських є оволодіння інструментами медіації та відновного правосуддя, які дають правоохоронцям сприяти мирному врегулюванню конфліктів, зниженню соціальної напруги та відновленню комунікації між різними групами населення. У практиці постконфліктних суспільств медіація використовується як ефективний механізм вирішення локальних конфліктів, що виникають між громадянами, які перебували по різні сторони конфлікту, або між цивільним населенням і представниками державних інституцій [126, с.25-27]. Відновне

правосуддя орієнтоване на відновлення соціальної справедливості через діалог між потерпілими, правопорушниками та громадою, що дозволяє зосередити увагу не лише на покаранні, а й на відшкодуванні шкоди та відновленні соціальних зв'язків.

Медіаційна компетентність поліцейських у сучасних транзитивних суспільствах набуває статусу важливої складової професійно-правової підготовки, оскільки забезпечує ефективне врегулювання конфліктів та підвищення рівня довіри до поліцейських. У контексті демократичних трансформацій поліцейська діяльність дедалі більше орієнтується на превентивні та відновні механізми взаємодії з громадянами, серед яких медіація виступає ключовим інструментом [157, с.57-61].

У науковій літературі медіаційна компетентність визначається як інтегративна характеристика професійної підготовленості поліцейського, що охоплює соціально-психологічні, конфліктологічні, комунікативні та когнітивні складові, необхідні для ефективного управління конфліктними ситуаціями [247]. Вона передбачає не лише володіння техніками переговорів і посередництва, а й здатність до емпатійної взаємодії, аналізу соціального контексту конфлікту та прийняття збалансованих рішень. Роль медіаційної компетентності посилюється через кризу довіри до державних інституцій, зміну моделей взаємодії «поліція – суспільство» та необхідність запобігання ескалації соціальних конфліктів. Формування навичок медіації у поліцейських розглядається як важлива складова їхньої комунікативної компетентності та професійної соціалізації [14].

У науковому вимірі медіаційна компетентність поліцейських розглядається як складова ширшої концепції професійної правової культури, яка формується в процесі професійної освіти та службової практики. Інституційний підхід до її розвитку передбачає включення медіаційних технологій до освітніх програм, створення спеціалізованих тренінгів, а також формування нормативно-правових механізмів застосування медіації в діяльності правоохоронних органів [189, с.71]. В умовах реформування правоохоронної системи України медіація дедалі активніше інтегрується у практику врегулювання скарг громадян,

конфліктів у сфері публічної безпеки та випадків домашнього насильства. Зарубіжний досвід свідчить, що застосування медіаційних процедур сприяє зниженню конфліктності, підвищенню задоволеності громадян результатами розгляду їхніх звернень та оптимізації ресурсів правоохоронних органів. Особливої актуальності медіаційна компетентність набуває в умовах воєнного стану та постконфліктного відновлення, коли правоохоронці виконують функції не лише правозастосування, а й соціального посередництва. Медіаційні практики сприяють запобіганню ескалації конфліктів, забезпеченню стабільності правопорядку та відновленню соціальної згуртованості [157, с.52].

У практичному вимірі це означає, що освітні програми підготовки поліцейських мають включати спеціалізовані навчальні модулі з транзитивної юстиції, роботи з постраждалими від конфлікту, медіації у громаді, відновного правосуддя та комунікації у постконфліктному середовищі. Такі модулі повинні формувати у майбутніх правоохоронців навички ведення переговорів, роботи з вразливими групами населення, запобігання ескалації конфліктів, а також здатність діяти у складних соціально-психологічних умовах відновлення державного управління на деокупованих територіях. Такий підхід сприяє не лише підвищенню ефективності правоохоронної системи, а й формуванню довіри громадян до держави, відновленню соціальної стабільності та забезпеченню сталого миру у постконфліктних регіонах України.

Одним із напрямів модернізації системи професійно-правової підготовки поліцейських в Україні О. Завістовський та К. Король вважають за необхідне розроблення та впровадження у життя стратегії підготовки поліцейських кадрів, яка б визначила зміни в освітніх стандартах для курсантів і систему спеціалізованих курсів для чинних співробітників (наприклад, курси роботи в зоні бойових дій, взаємодії з військовими тощо). Завданням стратегії буде підготовка в закладах вищої освіти із специфічними умовами курсантів, які зможуть нести службу в умовах, максимально наближених до бойових, у населених пунктах, які наближені до лінії бойового зіткнення, на деокупованих територіях [78, с.571-572]. Отже, прогалина полягає не стільки в самому законі (у ньому достатньо

простору для додаткових програм), скільки в підзаконному регулюванні та плануванні – його слід адаптувати до викликів воєнного часу. Нормативна база має бути динамічною і оперативно реагувати на нові потреби поліції. Такий стратегічний документ має окреслити цілі, принципи та пріоритетні завдання розвитку системи підготовки поліцейських на середньострокову перспективу, забезпечуючи узгодженість державної політики у сфері безпеки, освіти та кадрового забезпечення правоохоронних органів. Важливим елементом такої стратегії має стати орієнтація освітнього процесу на підготовку поліцейських до виконання службових завдань в умовах, максимально наближених до реальної оперативно-службової діяльності. Це передбачає активне використання симуляційних тренінгів, моделювання кризових ситуацій, тактичних навчань, польових занять та інших форм практикоорієнтованого навчання. Зазначений підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку поліцейської освіти у країнах ЄС, де значна увага приділяється формуванню здатності правоохоронців діяти в умовах підвищеної небезпеки, невизначеності та обмеженого часу для прийняття рішень.

5. Посилення практичної складової, впровадження інноваційних освітніх технологій та цифровізація навчального процесу. У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій ефективність професійної освіти значною мірою залежить від інтеграції цифрових інструментів у структуру освітнього середовища. Йдеться, зокрема, про використання дистанційних освітніх платформ, систем електронного навчання, інтерактивних навчальних модулів, мультимедійних освітніх ресурсів, а також віртуальних симуляторів і цифрових тренажерів, що дають змогу відтворювати різні сценарії професійної діяльності правоохоронців.

Застосування таких технологій сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, оскільки забезпечує інтерактивність навчання, можливість багаторазового відпрацювання практичних навичок та індивідуалізацію освітніх траєкторій здобувачів освіти. Особливо важливим є використання віртуальних симуляційних систем, які моделювати типові та кризові службові ситуації –

реагування на правопорушення, комунікацію з громадянами, застосування поліцейських заходів примусу, дії у надзвичайних ситуаціях. Це дає змогу поєднати теоретичну підготовку з практичним відпрацюванням алгоритмів професійної діяльності у безпечному навчальному середовищі. Цифровізація підготовки має включати навчання методам OSINT та боротьбі з кіберзлочинністю, що відповідає викликам глобального інформаційного суспільства [137].

Крім того, цифровізація освітнього процесу забезпечує гнучкість освітніх програм та можливість оперативного оновлення їхнього змісту відповідно до змін у законодавстві, появи нових безпекових викликів або трансформації функціональних завдань правоохоронних органів. Використання дистанційних та змішаних форматів навчання дозволяє значно розширити доступ до освітніх ресурсів, підвищити мобільність освітнього процесу та забезпечити безперервність професійної підготовки.

6. *Міжнародне співробітництво та адаптація передового досвіду.* Професійна підготовка має бути гармонізована зі стандартами CEPOL, INTERPOL та Europol. Це передбачає не лише вивчення іноземної мови, а й інтеграцію в навчальний процес кращих іноземних методик, таких як модель SARA (Scanning, Analysis, Response, Assessment) або шведська модель «діалогової поліції» [247]. Важливим є залучення міжнародних інструкторів для проведення тренінгів із деескалації конфліктів та дотримання стандартів ЄСПЛ, що забезпечує інтеграцію української поліції в європейський безпековий простір [113; 137].

7. *Подальше впровадження концепції безперервного навчання.* У транзитивній державі професійна підготовка не може обмежуватися стінами університету. Необхідно створити екосистему постійного професійного розвитку, де кожен офіцер має персоналізований план підвищення кваліфікації. Це включає використання LMS-платформ для дистанційного навчання, регулярні тренінги з психологічної стійкості та систему горизонтального, рівноправного обміну досвідом. LMS-платформа дає змогу створювати освітні

продукти в електронному вигляді та організувати онлайн-навчання. Наприклад платформа дистанційного навчання для працівників ювенальної превенції, яка розроблена для підвищення професійної спроможності поліцейських з питань захисту дітей (<https://jp-lms.inform.org.ua/>). Лише через постійне оновлення знань поліцейський може залишатися ефективним у динамічному правовому середовищі.

Таким чином, подальше вдосконалення системи професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах має здійснюватися з урахуванням як об'єктивних викликів сучасного безпекового середовища, так і необхідності підвищення узгодженості та ефективності нормативного регулювання. Така підготовка має здійснюватися за системним підходом, що поєднує зміну філософії діяльності, модернізацію змісту освіти, цифровізацію навчання, практико-орієнтованість, адаптацію освітніх стандартів до сучасних міжнародних вимог у сфері підготовки поліцейських та принцип безперервного навчання.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що законодавче та нормативно-правове забезпечення професійної освіти поліцейських в Україні перебуває на етапі поступової еволюції та інституційного вдосконалення. Сформована нормативна база вже значною мірою узгоджується з міжнародними стандартами у сфері поліцейської діяльності та водночас враховує специфіку національної правоохоронної системи і потреби сучасного безпекового середовища. Разом з тим, з огляду на динамічність суспільних трансформацій, реформування сектору безпеки та нові виклики, пов'язані з воєнним станом і післявоєнною відбудовою держави, зазначена система потребує подальшого нормативного оновлення, систематизації та адаптації до сучасних умов. Таке вдосконалення має бути спрямоване на забезпечення ефективності, актуальності та інноваційності професійної підготовки поліцейських, що дозволить сформувати високопрофесійний корпус правоохоронців, здатних адекватно реагувати на виклики сучасності та забезпечувати належний рівень публічної безпеки і правопорядку.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання, яке полягає у комплексному дослідженні професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах, обґрунтуванні її концептуальних та методологічних засад, а також визначенні напрямів удосконалення нормативно-правового й організаційного забезпечення цієї системи в Україні. За результатами дисертаційного дослідження сформульовано такі основні висновки.

1. Проведений історико-правовий аналіз дає підстави дійти висновку, що система професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні сформувалася як результат тривалої, багаторівневої та внутрішньо суперечливої трансформації, зумовленої змінами державотворчого, правового та безпекового характеру. Її генезис відображає загальну логіку переходу України від пострадянської моделі організації органів внутрішніх справ до сучасної поліції сервісного типу, орієнтованої на верховенство права, права людини, підзвітність суспільству та відповідність міжнародним стандартам. Встановлено, що початковим підґрунтям цієї системи стала радянська відомча модель підготовки кадрів, для якої були характерні централізованість, напіввійськова дисципліна, вузька спеціалізація, формально-позитивістське праворозуміння та домінування силового підходу над правозахисним. Після проголошення незалежності України зазначена модель тривалий час функціонувала інерційно, поступово зазнаючи нормативних, організаційних і змістових змін.

Обґрунтовано доцільність виділення чотирьох основних етапів генезису системи професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні. *Перший етап* (1991–2004 рр.) характеризувався трансформацією радянської моделі, націоналізацією відомчої освіти, конституціоналізацією правових засад підготовки та поступовим включенням до її змісту правозахисних і конституційно-правових компонентів. *Другий етап* (2005–2014 рр.) пов'язаний із впливом євроінтеграційного вектора, запровадженням елементів Болонського

процесу, посиленням ролі стандартів Ради Європи та ОБСЄ, а також поступовим переходом до компетентнісних орієнтирів у підготовці кадрів, хоча внутрішня інституційна культура міліцейської системи залишалася значною мірою незмінною. *Третій етап* (2015–2021 рр.) став періодом інституційного перелому, коли після створення Національної поліції України було нормативно й організаційно закріплено нову філософію поліцейської діяльності, впроваджено первинну професійну та службову підготовку нового типу, розширено міжнародну співпрацю, посилено практикоорієнтованість навчання та започатковано модернізацію відомчої освіти. *Четвертий етап* (з 2022 р. і дотепер) зумовлений функціонуванням системи підготовки поліцейських в умовах воєнного стану, що спричинило переорієнтацію змісту підготовки на формування компетентностей кризового реагування, документування воєнних злочинів, роботи у прифронтових і деокупованих регіонах, одночасно зберігаючи правозахисну та людиноцентричну спрямованість професійної освіти.

2. Сучасний стан наукового опрацювання теми відображає синтез досвіду, накопиченого протягом попередніх десятиліть у сфері професійної підготовки правоохоронців з моменту проголошення незалежності України, та результатів новітніх досліджень, які активно почали розвиватися після 2015 року в контексті реформування поліції.

Доведено, що вітчизняна наукова думка сформувала ґрунтовну теоретичну базу для дослідження підготовки кадрів органів внутрішніх справ ще в період функціонування міліцейської системи. Праці М. Ануфрієва, О. Бандурки, В. Венедиктова, Д. Калаянова, О. Ярмиша та інших учених заклали підґрунтя для осмислення організаційно-правових, методичних, професіографічних та інституційних аспектів професійної підготовки правоохоронців. Водночас встановлено, що зазначені дослідження відображали переважно специфіку функціонування саме міліцейської моделі та відповідали умовам попереднього етапу розвитку правоохоронної системи.

З'ясовано, що після 2015 року науковий інтерес до проблем професійно-правової підготовки поліцейських суттєво активізувався у зв'язку зі створенням Національної поліції України, оновленням концепції поліцейської діяльності та посиленням орієнтації на міжнародні й європейські стандарти. Сучасні дослідження значною мірою зосереджені на питаннях компетентнісної моделі підготовки, практикоорієнтованого навчання, інтеграції міжнародного досвіду, розвитку правової культури, психологічної стійкості правоохоронців, а також адаптації освітнього процесу до умов воєнного стану. Окремий напрям досліджень становлять праці, у яких розглядаються проблеми кадрової політики, розширення функцій поліції в умовах війни, кризового реагування, документування воєнних злочинів та формування нових професійних компетентностей поліцейських. Це свідчить про поступове переорієнтування наукового дискурсу від вузьковідомчого розуміння професійної підготовки до її сприйняття як комплексного соціально-правового та інституційного явища.

3. Встановлено, що методологічні підходи до професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах мають комплексний, міждисциплінарний і багаторівневий характер, що зумовлено складністю трансформаційних процесів у державі, змінністю нормативного середовища, реформуванням правоохоронної системи та зростанням суспільних вимог до діяльності поліції. Доведено, що в умовах транзитивного суспільства професійно-правова підготовка поліцейських не може зводитися лише до засвоєння правових знань або відпрацювання окремих практичних навичок, а повинна розглядатися як цілісна система формування професійної компетентності, правосвідомості, ціннісних орієнтацій і здатності до правомірного та ефективного виконання службових повноважень.

Обґрунтовано, що методологічною основою сучасної моделі підготовки поліцейських мають виступати взаємопов'язані підходи, кожен з яких виконує самостійну, але водночас інтегровану функцію. Аксиологічний і гуманістичний підходи формують ціннісний фундамент професійної діяльності поліцейського, орієнтуючи її на пріоритет прав людини, людської гідності, справедливості та

верховенства права. Особистісно-орієнтований і компетентнісний підходи забезпечують формування поліцейського як активного суб'єкта правоохоронної діяльності, здатного до прийняття відповідальних рішень, професійної рефлексії та безперервного розвитку. Системний та інтегративний підходи дозволяють розглядати підготовку кадрів як цілісну організаційно-функціональну конструкцію, що поєднує правові, психологічні, тактичні, управлінські та етичні компоненти. Діяльнісний і праксеологічний підходи спрямовують освітній процес на досягнення практичного результату, формування професійних алгоритмів дії та здатності ефективно функціонувати в реальних службових ситуаціях. В транзитивних умовах особливого значення набувають також ресурсний, синергетичний та акмеологічний підходи, які орієнтують систему підготовки на розвиток внутрішнього потенціалу особистості, адаптацію до нестабільного соціально-правового середовища, формування здатності до саморозвитку та досягнення високого рівня професійної майстерності.

4. Доведено, що міжнародні, європейські та національні стандарти підготовки правоохоронців утворюють цілісну багаторівневу нормативну й ціннісну основу професійно-правової підготовки поліцейських, орієнтовану на утвердження принципів верховенства права, поваги до прав людини, професіоналізму, підзвітності та служіння суспільству. Встановлено, що універсальні стандарти ООН, зокрема Кодекс поведінки службовців органів правопорядку, Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї, а також Конвенція проти катувань, закріплюють мінімально необхідні вимоги до професійної підготовки поліцейських, у межах яких особливого значення набувають правозахисна орієнтація, етичність, недопустимість катувань, пропорційність застосування сили та обов'язковість безперервного навчання. Водночас європейські стандарти, сформовані насамперед у межах РЄ, ЄС та ОБСЄ, конкретизують зазначені вимоги через концепцію демократичної поліції, яка розглядається не як силовий інструмент держави, а як публічна служба, покликана забезпечувати безпеку громади, захищати права людини і діяти в межах права та під суспільним контролем.

Доведено, що визначальне значення для сучасної моделі поліцейської освіти мають Європейський кодекс поліцейської етики, Декларація про поліцію, практика Європейського суду з прав людини, а також освітні ініціативи ЄС і CEPOL, які утверджують принципи відкритості, компетентнісної спрямованості, безперервності професійного розвитку, орієнтації на потреби громади, недискримінації та інтеграції прав людини у всі рівні професійної підготовки.

Констатовано, що національне законодавство України, насамперед Конституція України, Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про вищу освіту», а також підзаконні акти МВС України, загалом формують нормативну конструкцію, яка значною мірою імплементує зазначені міжнародні та європейські стандарти. Це виявляється у законодавчому закріпленні обов'язковості первинної професійної підготовки, підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, післядипломної освіти та службової підготовки, а також у нормативному підпорядкуванні професійного навчання принципам законності, безперервності, професіоналізму та дотримання прав людини.

Визначено, що попри істотне наближення національної системи підготовки поліцейських до міжнародних і європейських стандартів, процес їх повної імплементатії ще не завершено. Зберігається потреба у подальшому вдосконаленні механізмів практичного впровадження правозахисних підходів, поглибленні інтеграції практики ЄСПЛ у навчальні програми, розширенні академічної відкритості відомчої освіти, підвищенні гнучкості освітніх програм та забезпеченні більш тісного зв'язку між професійною підготовкою і реальними викликами поліцейської діяльності в умовах війни, кризового реагування та післяконфліктного відновлення.

Міжнародні, європейські та національні стандарти підготовки правоохоронців розглядаються не лише як сукупність нормативних орієнтирів, а як концептуальну основу модернізації всієї системи професійно-правової підготовки поліцейських в Україні, від рівня розвитку якої залежить

ефективність правоохоронної діяльності, якість захисту прав людини та рівень довіри суспільства до поліції.

5. Визнано той факт, що професійно-правова підготовка поліцейських у транзитивних умовах є складним інтегрованим явищем, яке поєднує освітній, правовий, етичний, психологічний і практико-прикладний компоненти та спрямоване на формування здатності поліцейського діяти компетентно, правомірно, добросовісно і відповідально в умовах динамічних суспільних трансформацій.

Доведено, що сутність професійно-правової підготовки полягає не лише в засвоєнні нормативного матеріалу чи набутті окремих службових навичок, а в комплексному формуванні професійної правосвідомості, правової культури, етичних орієнтирів, стійкої мотивації до служіння суспільству та здатності до практичного застосування права в конкретних правоохоронних ситуаціях. Професійно-правова підготовка розглядатися як інтегрований вид підготовки, що об'єднує правову освіту, професійне навчання та ціннісне виховання правоохоронця.

Встановлено, що в транзитивних умовах розвитку держави професійно-правова підготовка набуває специфічних ознак, зумовлених одночасною зміною нормативної бази, реформуванням інституцій сектору безпеки, трансформацією суспільних очікувань щодо поліції та появою нових безпекових викликів, пов'язаних із війною, кризовими ситуаціями, цифровізацією та зростанням ролі громадянського суспільства. У зв'язку з цим підготовка поліцейських повинна орієнтуватися не лише на класичні функції підтримання правопорядку, а й на розвиток умінь взаємодії з громадою, медіації, комунікації з уразливими категоріями населення, роботи у стресових і воєнних умовах, документування воєнних злочинів, використання цифрових інструментів та дотримання міжнародних стандартів прав людини. Доведено, що в таких умовах поліцейський має бути не тільки виконавцем владних повноважень, а й носієм нової правозахисної та сервісної філософії правоохоронної діяльності.

З'ясовано, що особливістю професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивному суспільстві є необхідність забезпечення оптимального балансу між фундаментальною правовою освітою та практичною підготовкою. Досвід реформування НПУ засвідчив, що прискорені моделі навчання можуть бути ефективними для оперативного кадрового оновлення, однак вони не здатні повною мірою замінити глибоку правничу підготовку, особливо для тих категорій поліцейських, які здійснюють дізнання, розслідування, приймають процесуальні рішення або обіймають керівні посади. Саме тому сучасна модель підготовки має вибудовуватися на засадах багаторівневості, диференціації вимог до різних категорій персоналу, постійного оновлення змісту навчальних програм, посилення практичної спрямованості та впровадження механізмів системного оцінювання ефективності освітнього процесу.

6. Встановлено, що кадрова політика в органах внутрішніх справ України в сучасних транзитивних умовах є важливим чинником забезпечення інституційної спроможності правоохоронної системи, її стійкості до внутрішніх і зовнішніх викликів, а також ефективності реалізації покладених на поліцію функцій. Доведено, що після 2014 року кадрова політика в системі МВС зазнала суттєвої трансформації, зумовленої необхідністю подолання спадщини міліцейської моделі, відновлення суспільної довіри, впровадження принципів відкритості, професіоналізму, доброчесності та наближення правоохоронної діяльності до європейських стандартів публічного адміністрування. Створення НПУ, оновлення кадрового складу патрульної служби, запровадження конкурсного добору, переатестації, нових підходів до професійної підготовки та часткової гендерної модернізації персоналу стали проявами зміни самої філософії кадрової політики, орієнтованої на формування поліції сервісного типу.

Установлено, що реалізація кадрової політики у транзитивний період виявила низку суттєвих системних суперечностей, до них належать: незавершеність кадрового очищення; фрагментарність реформи на різних рівнях правоохоронної системи; збереження елементів старої управлінської культури; дефіцит кадрів; висока плинність персоналу; недостатній рівень матеріальної

мотивації; збереження корупційних ризиків і практик неформального впливу на кадрові рішення. Доведено, що кадрова модернізація не може зводитися лише до оновлення особового складу чи разових атестаційних процедур, оскільки вона потребує системного перегляду всієї моделі кадрового менеджменту – від добору, оцінювання та просування кадрів до створення умов для їх професійного розвитку, соціального захисту і формування внутрішньої мотивації до служби.

Особливої актуальності кадрова політика в органах внутрішніх справ набула в умовах воєнного стану, коли на поліцію покладені додаткові функції у сфері забезпечення публічної безпеки, евакуації населення, документування воєнних злочинів, протидії диверсійним загрозам, охорони стратегічних об'єктів і підтримання правопорядку на деокупованих територіях. Ці умови зумовили появу нових підходів до кадрової політики, зокрема прискорення кадрових процедур, створення спеціалізованих груп із найбільш підготовлених працівників, перегляд підходів до присвоєння звань, спрощення окремих управлінських механізмів, підвищення ролі фізичної, тактичної, психологічної та спеціальної підготовки.

7. Встановлено, що національно-патріотичне виховання є аксіологічною основою професійно-правової підготовки поліцейських, оскільки саме воно формує систему базових цінностей, переконань і світоглядних орієнтирів, які визначають зміст, мотивацію та спрямованість правоохоронної діяльності. Доведено, що в умовах збройної агресії проти України, тимчасової окупації частини територій, посилення гібридних загроз і необхідності забезпечення внутрішньої стійкості держави національно-патріотичне виховання поліцейських набуває не лише виховного, а й стратегічного безпекового значення.

Доведено, що національно-патріотичне виховання поліцейських має комплексний характер, поєднуючи громадянський, правовий, моральний, культурно-історичний, психологічний і професійний компоненти. Зміст національно-патріотичного виховання поліцейських виявляється у формуванні активної громадянської позиції, поваги до Конституції України, державної

символіки, історичної пам'яті, української мови, духовної та культурної спадщини народу, а також у розвитку внутрішньої готовності захищати державний суверенітет, територіальну цілісність і конституційний лад України.

Обґрунтовано, що національно-патріотичне виховання виконує важливу превентивну і стабілізаційну функцію в системі національної безпеки. Досвід російської агресії проти України засвідчив, що відсутність у частини особового складу сформованих патріотичних переконань, правової стійкості та ціннісної визначеності може створювати реальні загрози внутрішній безпеці, сприяти колабораціонізму, дезорієнтації або невиконанню службового обов'язку в критичних умовах.

Встановлено, що в Україні сформовано належне нормативно-правове підґрунтя для інтеграції національно-патріотичного виховання у систему професійно-правової підготовки поліцейських. Таке підґрунтя становлять Конституція України, Закон України «Про Національну поліцію», законодавство у сфері національної безпеки, державні стратегії національно-патріотичного виховання, а також відомчі акти МВС України, зокрема Концепція військово-патріотичного виховання в системі МВС. Доведено, що після 2022 року відбулося суттєве посилення практичної складової такої діяльності: оновлення освітніх програм, впровадження військово-патріотичних і виховних заходів, вшанування героїв, залучення ветеранів до освітнього процесу, посилення морально-психологічної підготовки, створення спеціалізованих закладів безпекового і патріотичного спрямування.

8. З'ясовано, що професійно-правова підготовка поліцейських у державах усталених демократій характеризується високим рівнем інституційної розвиненості, нормативної визначеності та орієнтацією на поєднання ефективності правоохоронної діяльності з безумовним дотриманням прав людини і принципу верховенства права. Доведено, що в таких державах поліцейська освіта розвивалася як відповідь на необхідність забезпечення належного професіоналізму кадрів в умовах ускладнення криміногенних,

соціальних та безпекових викликів, а також як інструмент запобігання надмірному чи неправомірному втручанню поліції у сферу прав і свобод людини.

Установлено, що, попри спільність стратегічних цілей поліцейської освіти, держави усталених демократій виробили різні інституційні моделі підготовки правоохоронців, які відрізняються ступенем централізації, тривалістю та академічністю навчання. Зокрема, американська модель характеризується високим рівнем децентралізації, практико-орієнтованістю, коротшими строками базової підготовки та значною варіативністю стандартів між штатами й окремими правоохоронними органами. Канадська модель поєднує централізовану підготовку федеральної поліції з уніфікованими регіональними стандартами на рівні провінцій, забезпечуючи баланс між загальнонаціональними вимогами і місцевою специфікою. Німецька модель вирізняється багаторівневою структурою, тривалим строком підготовки, глибокою інтеграцією поліцейської освіти у систему вищої освіти та виразним акцентом на правничу підготовку і принцип верховенства права. Французька система репрезентує централізовану модель із чітким державним контролем за стандартами освіти, спеціалізацією навчальних закладів та посиленою увагою до етики, деонтології та прав людини. Британська модель, у свою чергу, демонструє поєднання децентралізованої організації навчання з високим рівнем демократичності, відкритості, гуманістичної спрямованості та практичної орієнтації підготовки.

Доведено, що спільною ознакою професійно-правової підготовки поліцейських у державах усталених демократій є поступовий перехід від вузько відомчого чи суто практичного навчання до професіоналізованої поліцейської освіти, яка дедалі більше інтегрується з системою вищої освіти, академічними ступенями, науковими дослідженнями та зовнішніми механізмами контролю якості. У цих моделях особлива увага приділяється добору кандидатів, який передбачає не лише перевірку фізичної та психологічної придатності, а й оцінювання доброчесності, мотивації, інтелектуального потенціалу та комунікативних якостей.

Засвідчено, що, незважаючи на національну специфіку, всі ефективні моделі поліцейської освіти в державах усталених демократій спираються на низьку базових принципів: орієнтацію на права людини; розвиток правової культури; поєднання теоретичної і практичної підготовки; багаторівневість професійного навчання; безперервність освіти та підзвітність поліцейської діяльності суспільству. Такі риси визначають якісну відмінність підготовки поліцейських у демократичних країнах від авторитарних або застарілих моделей, де пріоритет віддається силовому компоненту й адміністративній дисципліні за рахунок правової та етичної складової.

Досвід держав усталених демократій свідчить, що професійно-правова підготовка поліцейських є не лише технічною формою фахового навчання, а складним інституційним механізмом формування поліцейського як професіонала, носія правових цінностей, суб'єкта публічної служби та гаранта правопорядку в демократичному суспільстві. Для України цей досвід має важливе методологічне й практичне значення, оскільки дає змогу виокремити ті універсальні елементи, що можуть бути адаптовані до національної системи підготовки поліцейських з урахуванням власних історичних, правових та безпекових особливостей.

9. Доведено, що в умовах переходу від авторитарних, постсоціалістичних або постконфліктних моделей до демократичної організації публічної влади саме система професійно-правової підготовки поліцейських стає тим механізмом, через який забезпечується зміна функціонального призначення поліції: від карально-репресивного апарату – до сервісної, підзвітної суспільству інституції, орієнтованої на захист прав людини.

Установлено, що особливості професійної підготовки поліцейських у транзитивних державах зумовлюються насамперед специфікою самих трансформаційних процесів: демонтажем попередньої міліцейської чи воєнізованої моделі; необхідністю люстрації або переатестації кадрів; одночасним залученням нових працівників; адаптацією до нових законодавчих стандартів; потребою швидкого реагування на кризові безпекові виклики. Для

таких держав характерними є поєднання інституційного реформування з переглядом змісту, форм і методів підготовки поліцейських, посилення ролі правозахисного компонента, практико-орієнтованого навчання, професійної етики, антикорупційних стандартів і комунікації з громадою.

Порівняльний аналіз засвідчив, що, попри відмінності історичного досвіду, політичних умов і масштабів реформ, постсоціалістичні держави мають низку спільних тенденцій у сфері підготовки поліцейських кадрів. До них належать: очищення правоохоронних органів від скомпрометованого персоналу; підвищення вимог до добору кандидатів; орієнтація на нову генерацію кадрів із вищим рівнем освіти, мотивації та професійної доброчесності; перегляд навчальних програм з акцентом на права людини, громадську взаємодію, демократичний цивільний контроль; створення багаторівневих моделей професійного навчання; а також широке використання міжнародної допомоги, експертної підтримки та зарубіжного досвіду. Установлено, що саме поєднання внутрішньої політичної волі до реформи з інституційною підтримкою міжнародних партнерів є однією з передумов успішної модернізації підготовки поліції у транзитивних суспільствах.

Доведено, що окремі транзитивні держави сформували різні, але показові моделі реформування професійної підготовки поліцейських. Польща продемонструвала ефективність поетапної демілітаризації, омолодження кадрів, посилення зв'язку поліції з громадою та побудови багаторівневої системи професійної освіти і безперервного підвищення кваліфікації. Хорватія, з урахуванням постконфліктного контексту, виробила централізовану модель підготовки, що поєднує професійну соціалізацію, стажування та механізми інтеграції в поліцію осіб із різних соціальних та етнічних середовищ. Балтійські держави здійснили інституційну переорієнтацію поліцейської освіти на засадах професійної автономії, антикорупційної політики, прав людини та європейської інтеграції. Найбільш радикальним прикладом стала Грузія, де реформування поліцейської освіти було пов'язане з жорстким кадровим перезавантаженням, високими вимогами до доброчесності, короткостроковою, але інтенсивною

первинною підготовкою та жорстким контролем за подальшим професійним розвитком.

Доведено, що професійна підготовка поліцейських у транзитивних виступає одним із визначальних чинників переходу до демократичної, ефективної та підзвітної поліції. Її характерними рисами є поєднання кадрового оновлення з освітньою модернізацією, орієнтація на права людини і потреби суспільства, інтенсивна практична підготовка, інституційна гнучкість, а також значна роль міжнародних стандартів і зовнішньої підтримки. Для України цей досвід має особливу цінність, оскільки підтверджує, що успішна трансформація поліції можлива лише за умови системного реформування професійної підготовки, її адаптації до національного контексту та одночасного врахування апробованих зарубіжних підходів.

10. Вдосконалення професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах розглядається як один із пріоритетних напрямів модернізації всієї правоохоронної системи України. В умовах глибоких інституційних трансформацій, воєнного стану, післяконфліктного відновлення та тривалої адаптації до європейських стандартів безпеки система поліцейської освіти перестане бути лише внутрішньовідомчим механізмом кадрового забезпечення й набуває стратегічного значення як інструмент формування стійкої, професійної, правосвідомої та суспільно орієнтованої поліції.

Установлено, що чинна нормативно-правова база у сфері професійної освіти поліцейських загалом сформувала необхідні правові та організаційні передумови для функціонування багаторівневої системи підготовки кадрів, яка охоплює первинну професійну підготовку, вищу відомчу освіту, службову підготовку та підвищення кваліфікації. Разом з тим доведено, що основні проблеми цієї системи зосереджені не стільки на рівні формального нормативного закріплення, скільки у площині практичної реалізації правових приписів, своєчасного оновлення змісту освітніх програм, узгодженості відомчих рішень із динамікою безпекового середовища та здатності системи освіти оперативно реагувати на нові виклики правоохоронної діяльності. Це свідчить про необхідність переходу

від переважно регламентаційного підходу до моделі стратегічного управління професійною підготовкою поліцейських.

Обґрунтовано, що одним із базових напрямів удосконалення системи професійно-правової підготовки поліцейських має стати забезпечення її інституційної гнучкості та адаптивності. У транзитивних умовах, які характеризуються нестабільністю політичних, соціальних і безпекових процесів, правоохоронна система повинна мати здатність оперативно масштабувати освітній процес, швидко реагувати на кадровий дефіцит, адаптувати навчальні програми до нових функціональних завдань поліції та формувати професійні компетентності, релевантні актуальним загрозам.

Доведено, що важливим напрямом модернізації є актуалізація нормативно-правової бази та освітніх стандартів з урахуванням специфіки воєнного часу та постконфліктного середовища. Сучасний зміст підготовки поліцейських повинен відображати не лише традиційні завдання із забезпечення правопорядку, а й нові функції Національної поліції, пов'язані з документуванням воєнних злочинів, роботою на деокупованих територіях, взаємодією з військовими формуваннями, діями в умовах обстрілів, масових руйнувань, евакуації населення, кризового реагування та забезпечення безпеки в зонах підвищеної небезпеки.

Встановлено, що перспективним шляхом удосконалення системи професійної освіти поліцейських є впровадження інноваційних освітніх технологій та подальша цифровізація навчального процесу. Використання дистанційних платформ, електронного навчання, інтерактивних освітніх модулів, мультимедійних ресурсів, віртуальних симуляторів і цифрових тренажерів дозволяє поєднати гнучкість освітнього процесу з практикоорієнтованістю підготовки, забезпечити безперервність навчання, оперативне оновлення змісту програм і моделювання складних професійних ситуацій у безпечному середовищі. Особливої ваги така цифрова трансформація набуває в умовах воєнного стану, коли традиційні форми аудиторної підготовки можуть бути

обмежені безпековими обставинами, а мобільність та доступність освітніх ресурсів стають визначальними чинниками ефективності навчання.

Обґрунтовано, що одним із найважливіших напрямів удосконалення професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах є інтеграція до її змісту інструментів транзитивної юстиції, медіації та відновного правосуддя. У постконфліктних та деокупованих регіонах поліцейський виступає не лише суб'єктом правозастосування, а й учасником складних процесів соціальної стабілізації, відновлення легітимності державної влади, роботи з постраждалими від конфлікту, попередження повторної ескалації насильства та формування довіри до державних інституцій. Відтак професійна підготовка має включати формування компетентностей, пов'язаних із комунікацією в постконфліктному середовищі, документуванням воєнних злочинів, застосуванням відновних практик, роботою з уразливими групами населення та запобіганням вторинній травматизації потерпілих.

Удосконалення професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах повинно здійснюватися за кількома взаємопов'язаними напрямками: стратегічне оновлення нормативно-правової бази; підвищення інституційної адаптивності системи підготовки; оновлення змісту освітніх програм відповідно до умов війни та післяконфліктного відновлення; розвиток практикоорієнтованих і симуляційних форм навчання; цифровізація освітнього середовища; а також інтеграція інструментів транзитивної юстиції, медіації та відновного правосуддя в професійну підготовку правоохоронців. Сукупна реалізація цих напрямів створює передумови для формування нового типу поліцейського – висококваліфікованого, правосвідомого, психологічно стійкого, здатного діяти в кризових умовах, дотримуючись принципів законності, пропорційності, поваги до прав людини та відповідальності перед суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. В., Кучер В. О. Вдосконалення підготовки поліцейських у закладах вищої освіти МВС України. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 1 (7). С. 15-23.
2. Акредитація навчальних програм: чи діє механізм забезпечення якості у вищій освіті? URL: <https://uhl-edu.kiev.ua/content/akreditaciya-osvitnih-program-chi-prasyue-filtr-yakosti-u-vischiiy-osviti/#:~:text=>
3. Андреев А. В. Місце вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських у системі вищої освіти України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2017. Вип. 42. Т. 2. С. 9-12.
4. Андреев А. Особливості підготовки поліцейських кадрів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 100–103.
5. Андреев А. Перспективні напрями вдосконалення підготовки кадрів для Національної поліції України у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 2/2. С. 16–20.
6. Ануфрієв М. І. Зміцнення дисципліни і законності як фактор дотримання прав і свобод громадян у службовій діяльності працівників ОВС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. С. 9-12.
7. Ануфрієв М. І. Ірхін Ю. Б. Професіографічна характеристика основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України (кваліфікаційні характеристики професій, професіограми основних спеціальностей): довідковий посібник. та ін. К.: МВС України; КІВС, 2003. 120 с.
8. Ануфрієв М. І. Основні напрямки кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України: організаційно-правовий аспект: монографія. Харків : ХНУВС, 2001. 238с.
9. Ануфрієв М. І. Система підготовки та перепідготовки персоналу органів внутрішніх справ України. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1999. С. 8-13.

10. Ануфрієв М. І. Становлення, розвиток та основні напрямки удосконалення відомчої багатоступеневої системи підготовки персоналу ОВС. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 9. С. 16–20.
11. Ануфрієв М. І., Бандурка О. М., Ярмиш О. Н. Вищий заклад освіти МВС України: науково-практичний посібник. Харків: ун-т внутр. справ, 1999. 369 с.
12. Бабак В. І. Акмеологія як галузь наукового знання: концептуально-методологічний вимір. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. Переяслав-Хмельницький. 2019. С. 188-190.
13. Бабак В. І. Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ на засадах акмеологічного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 26. С. 97-101.
14. Балтаджи П., Проценко Д. Управління конфліктам в громадах в умовах війни. Посібник для поліцейських. Київ: Академперіодика, 2025. 102 с.
15. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Х. : Основа, 1999. 438 с.
16. Бандурка О. М. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ: Підручник. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ. 2000. 480 с.
17. Бандурка О. М. Щодо змін до закону України «Про Національну поліцію» у зв'язку з військовою агресією рф проти України. *Проблеми сучасної поліцейстики*. Вінниця, 2023. С.19-24.
18. Бандурка О. М., Гречко О. М., Ярмиш О. Н. Поліція в Україні: історико-правове дослідження: монографія. Харків: Золота миля, 2017. 616 с.
19. Бандурка О. М., Євдокімова О. О. Досвід трансформації поліцейських органів зарубіжних країн: психолого-правовий ракурс. *Європейські перспективи*. 2022. № 3. С. 129-139.
20. Барабаш О. О., Забзалюк Д. Є. Система підготовки майбутніх співробітників органів внутрішніх справ України: впровадження компетентнісного підходу. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 40-45.

21. Басиста І. В., Йосифович Д. І. Підготовка фахівців у галузі «право» закладами вищої освіти МВС України: історичні передумови, сучасний стан та перспектив. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 1 (7). С. 8-14.
22. Баско А. Запровадження проєкту «офіцер служби освітньої безпеки» як форма взаємодії органів місцевого самоврядування з поліцією в період режиму воєнного стану. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № (1), С. 240–248.
23. Безпалова О. І. Особливості підготовки поліцейських офіцерів громади в Україні. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. конф. (м. Харків, 29 трав. 2020 р.). Харків : ХНУВС, 2020. С. 60-62.
24. Берендєєва А. І. Напрями роботи служби освітньої безпеки національної поліції України у сфері захисту прав дітей . *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. № 3. С. 3–8.
25. Берендєєва А. І. Стратегічні напрями кадрової політики Національної поліції в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 274-277.
26. Берендєєва А. І., Шевчук В.В. Гендерно чутливий кадровий менеджмент в поліції. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 95-100.
27. Берестень Д. Г. Адміністративно-правові засади добору на посаду поліцейського в Україні: дис. ... док. філос.: 081 – Право. Київ, 2021. 206 с.
28. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями : монографія. К. : ФОП Кандиба Т. П., 2018. 524 с.
29. Бондаренко В. В. Службова підготовка як складова системи професійного навчання працівників Національної поліції України. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури*. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2017. Вип. 7 (89). С. 4-8.
30. Бондаренко В., Данильченко В., Худякова Н., Кринець О. Методологічні підходи до професійного навчання майбутніх працівників

патрульної поліції. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. С. 80-88.

31. Боровик А. Десять успішних реформ в Україні. 9 Грудня, 2024. URL:<https://ti-ukraine.org/blogs/desyat-uspishnyh-reform-v-ukrayini/#:~:text=>

32. Боровик М. О. Окремі питання професійного навчання поліцейських у Великій Британії. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2020. С. 110-113.

33. Бортник С. М. Професійна підготовка поліцейського в Україні: зміст та завдання. *Особистість, суспільство, закон*. Харків, 2021. С. 192-195.

34. Бригадир І. В., Панова І. В. Система освітньої підготовки поліцейських на сучасному етапі: сьогодення та перспективи. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : збірник наукових праць. Х. : ХНУВС, 2018. С. 160–165.

35. Британія провела наймасштабнішу за 200 років реформу поліції. 25 Січня 2026. URL: <https://ua.news/ua/world/britaniia-provela-naimasshtabnishu-za-200-rokiv-reformu-politsiyi>

36. Брусакова О. В. Національно-патріотичне виховання співробітників Національної поліції України. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.)*: матеріали наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС, 2017. С. 64–67.

37. Буга В. В., Буга Г. С. Поняття та зміст основних завдань і функцій патрульної поліції України. *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 313-318.

38. Бугайчук К. Л. Підготовка працівників поліції у зарубіжних країнах. Ч. III : інформаційно-практичний довідник. Харків : ХНУВС, 2023. 248 с.

39. Бугайчук К. Л. Підготовка працівників поліції у зарубіжних країнах. Ч. II : інформаційно-практичний довідник. Ч. 1. Харків: ХНУВС, 2022. 168 с.

40. Бугайчук К. Л. Підготовка працівників поліції у зарубіжних країнах: інформаційно-практичний довідник. Ч. 1. Харків: ХНУВС, 2021. 140 с.

41. Бугайчук К. Л. Реформування відомчої освіти МВС України: Концептуальні засади та наявні проблеми. URL: http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/20_05_2017/pdf/83.pdf

42. Бугайчук К. Л., Шеремет К. Ю. Правовий статус служби освітньої безпеки Національної поліції України. *Право і безпека*. 2025. № 96(1). С. 78–89.
43. В МВС розглянули Концепцію військово-патріотичного виховання. *Міністерство внутрішніх справ*. URL: <https://mvs.gov.ua/news/v-mvs-rozglianuli-koncepciiu-viiskovo-patriotichnogo-vihovannia>
44. В Україні зріс рівень довіри до поліції. *Lb.ua* 5 жовтня 2016. URL: https://lb.ua/news/2016/10/05/347060_ukraine_viros_uroven_doveriya.html
45. Василенко В. М. Оптимізація професійної освіти та навчально-методичного забезпечення підготовки співробітників Національної поліції. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану: зб. наук. пр. за матеріалами X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 3 лип. 2025 р.)*. Вінниця: ХНУВС, 2025. С. 186-188.
46. Васянович Л. В. Адміністративно-правові засади професійного навчання поліцейських в Україні: дис. ... доктора філософії: 081 «Право». Харків, 2025. 208 с.
47. Венедиктов В. С. Деякі напрямки методичного забезпечення навчально-виховного процесу в вузах МВС України. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1996. Вип. 1. С. 138–141.
48. Війна в Хорватії. Незалежність досягається кров'ю. 19 вересня, 2023 року. <https://www.psdinfo.pro/post/>
49. Вітвіцька Н. В. Поліцейський офіцер громади в Україні та подібні програми в інших країнах світу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 230-233.
50. Владовська К., Морщук Т. Дотримання міжнародних стандартів прав людини працівниками Національної поліції України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Юридичні науки*. 2019. Вип. 4. С. 1–12. <file:///C:/Users/Home/>
51. Гавриленко О. А. Спеціальні навчальні заклади МВС у Харкові: становлення та розвиток. *Вісник Харківського університету внутрішніх справ*. 1999. С. 20-26.

52. Галімска І., Галімський В., Головков О., Мердов С. Професійна підготовка поліцейських у контексті забезпечення ефективного виконання службових обов'язків. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025 (218). С. 100-105.
53. Галунько В. Професійно-правова підготовка поліцейських Національної поліції України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2025. Вип. 4 (76). С. 12-15.
54. Ганжа О. Особливості формування професіоналізму поліцейських, як чиннику їх службової кар'єри. *Юридична наука*. 2020. № 9(111). С. 172-179.
55. Голинська Л. О. Правові та організаційні засади професійного навчання поліцейських в Україні: дис. ... доктора філософії: 081 «Право». Одеса, 2025. 231 с.
56. Головков О. М., Олексієнко С. В., Скрипка О. М. Актуальні питання удосконалення різновидів службової підготовки поліцейських. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Серія ПРАВО. Вип. 83: частина 2. С. 185-192.
57. Голодник Ю. А. Діяльність правоохоронних органів Німеччини в механізмі забезпечення прав громадян, інтересів суспільства та держави: приклад для України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) № 4. С. 72-76.
58. Голодник Ю. М. Професійна підготовка правоохоронців як одна із найважливіших функцій держави. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 3. С. 256-260.
59. Горяченко Р. І. Формування та реалізація кадрової політики в органах Національної поліції: адміністративно-правовий аспект: дис. ... докт. філос. : 081 «Право». Київ. 2022. 334 с.
60. Гринюк С. П., Желуденко М. О. Аксиологічний підхід до формування професійної компетентності в майбутніх фахівців. С.111-127. URL:https://www.researchgate.net/publication/342825006_AKSIOLOGICNIJ_PIDH

ID_DO_FORMUVANNA_PROFESIJOI_KOMPETENTNOSTI_V_MAJBUTNIH_FAHIVCIV

61. Гриця Т. Г. Значення відомчої освіти для підготовки працівників ОВС України. *Право і безпека*. 2002. № 4. С. 56 (55–59).
62. Гудкова А. В. Аксіологічний потенціал працівників поліції як основа ефективної підготовки у воєнний період. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. наук. пр. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 3 лип. 2025 р.). Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 30-33.
63. Гурковський М. П., Єсімов С. С. Зміст і методологія роботи з кадровим резервом у системі МВС України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2018. № 1. С. 134–145.
64. Гурковський М. П., Єсімов С. С. Кадрова робота в органах Національної поліції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. Вип. 1. С. 19-27.
65. Гурковський М. П., Сидор М. Я. Формування висококваліфікованого керівного кадрового складу Національної поліції. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 3 (13). С. 88–94.
66. Декларація про поліцію: Резолюція 31-ої сесії Парламентської асамблеї Ради Європи від 08 травня 1979 року № 690 (м. Страсбург). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/159808__159808
67. Дені Ліза. Гендерні питання у поліції. Женева, 2019. DCAF, ОБСЄ/БДІПЛ, ООН Жінки. 77 с. URL: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Tool%20%20UA.pdf>
68. Державний освітній стандарт з професії «Поліцейський (за спеціалізаціями)»: Наказ МОН № 299 від 08.03. 2024. <https://kcppp.navs.edu.ua/assets/files/2025/NkMON299-1.pdf>

69. Дисциплінарний статут Національної поліції України: затверджено Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>

70. Діденко В. В. Сутність та значення професійної підготовки працівників Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 523-526.

71. Довіра суспільним інституціям. Пресреліз підготовлений виконавчим директором КМІС Антоном Грушецьким. *Київський міжнародний інститут соціології*.
URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1578&page=1>

72. Драган О. В. Щодо повноважень Національній поліції України в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 1. С.375-379.

73. Дрок І. С. Кадрова політика національної поліції України в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 70. С. 318-323.

74. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Вип. 84. Житомир-Київ, 2015. С. 25-30.

75. Естонія проводить навчання керівників української поліції. 30.08.2025. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4030811-estonia-provodit-navcanna-kerivnikov-ukrainskoi-policii.html>

76. Європейський кодекс поліцейської етики: Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р. та Пояснювальний меморандум. 58 с. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf

77. Європейський Союз надав Національній поліції України автомобілі, сучасне ІТ обладнання та костюм вибухотехніка. *Офіційний вебсайт Європейського Союзу*. 10.09.2021. <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>

78. Завістовський О. Д., Король К. С. Актуальні проблеми професійної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 6. С. 569 - 573.

79. Загуменна Ю. О. Національно-патріотичне виховання поліцейських як невід’ємна складова забезпечення внутрішньої безпеки України. *Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. 2017. №3. С. 173–177.

80. Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання: правовий статус та особливості функціонування : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 травня – 11 червня 2023 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 108 с.

81. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні: К. Л. Бугайчук, І. Б. Гончаренко, Ю. О. Михайлова, І. О. Святокум, О. В. Федосова, Д. В. Швець. Харків: ХНУВС. 2016. 120 с.

82. Заросило В. Жандармерія Франції: виникнення, сучасний стан та форми і методи діяльності. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022 № 1 (59). С. 12-18.
URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/law/article/view/1227/1727>

83. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Національна академія внутрішніх справ України. К., 2002. 250 с.

84. Захарченко А. М. Правова основа діяльності органів національної поліції в умовах воєнного стану. *Правовий часопис Донбасу*, 2024 № (3). С. 90–95.

85. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році.
URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_NPU_2023.pdf

86. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2024 році
URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2024/zvit-npu-2024.pdf

87. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2025 році
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-pro-rezultaty-diialnosti-natsionalnoi-politsii-ukrainy-za-2025-rik>
88. Зінченко Д. А. Підбір та підготовка офіцерів для служби освітньої безпеки національної поліції: вимоги та виклики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. Вип. 5. С. 150-155.
89. Зміни до Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: Наказ МВС України 29 вересня 2022 року № 617. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 13 жовтня 2022 р. за № 1230/38566 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1230-22#Text>
90. Іваниця А. В. Актуальні питання підготовки кадрів поліції у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2 (99). С. 206-213.
91. Із початку війни повноваження поліції збільшились на 80%. Ігор Клименко про реформу НПУ. *Міністерство внутрішніх справ*. 24.02.2024. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/iz-pocatku-viini-povnovazennia-policiyi-zbilsilis-na-80-igor-klimenko-pro-reformu-npu>
92. Ізбаш К. С. Зарубіжний досвід підготовки кадрів поліції в європейських країнах. *Південно-український правничий часопис*. 2013. № 1. С.36-39.
93. Інструкція із заходів безпеки при поводженні зі зброєю: Наказ МВС України від 01.02.2016 № 70, зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 17 лютого 2016 р. за № 250/28380 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16#Text>
94. Історія становлення Львівського державного університету внутрішніх справ. *Офіційний веб-портал Львівського державного університету внутрішніх справ*. URL: <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/history-uk.html>
95. Казначеев Д., Волков Ю. Основні проблеми засвоєння теоретичних знань та оволодіння практичними навичками зі стрільби здобувачами вищої

освіти під час занять з вогневої підготовки: педагогічний погляд. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3 (118). С. 313-318.

96. Казначесв Д., Лопасва О. Здійснення національно-патріотичного виховання курсантської та студентської молоді як важливий чинник підготовки кадрів для Національної поліції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (114). С. 303-307.

97. Каляянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Одеський держ. ун-т внутр. справ. О., 2010. 455 с.

98. Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією (на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей): *аналітичний звіт* / Б. Петруньок, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ZMINA. Київ, 2023. 64 с.

99. Кваліфікаційна характеристика професії 5162 «Поліцейський (за спеціалізаціями)»: Наказ МВС України 16.11.2016 № 1213 URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0AFBQ7B670>

100. Кісіль З. Р. До питання професійної підготовки працівників правоохоронних органів у сучасних умовах: міжнародний досвід. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. 2017. № 1. С. 12–24.

101. Кісіль З. Р. Особливості підготовки поліцейських кадрів: міжнародний досвід. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2019. С. 32-37.

102. Клименко І. В. Теорія і практика психологічного забезпечення професійної підготовки поліцейських : дис. ... на здобуття наукового ступеня д-ра психол. наук. Харьков, 2019. 252 с.

103. Ключко А., Чумак В., Хань О. Організація професійної підготовки поліцейських кадрів у Грузії: перспективи впровадження в Україні. *Професійна підготовка суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів: національний і зарубіжний досвід*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 2019. С.51-54.

104. Ковалів М. В., Єсімов С. С. Правові основи освітньої діяльності в закладах зі специфічними умовами навчання МВС України. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 1 (11). С. 39-45.

105. Кодекс поведінки службовців органів правопорядку, затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року № 34/169. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. редакцією О. А. Банчука. Київ : Москаленко О.М., 2013. С. 8–11.

106. Козяр М., Маланюк Н. Підготовка майбутніх офіцерів до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2024. № 2. С.105-110.

107. Колісніченко В. В. Проблеми запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських в Україні. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2018. С. 183-187.

108. Коломієць Н. В. Компетентнісний підхід у вивченні та викладанні права: метод сократичного діалогу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108. С. 135–139.

109. Комісаров О. Г. Нові вимоги до ступеневого (багаторівневого) набуття компетенцій випускниками вищих військових навчальних закладів і вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання під час вивчення тактико-спеціальних (військово-спеціальних) дисциплін. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2018. С.187-189.

110. Комунікація поліцейських та людей з інвалідністю. Рекомендації та практики ефективної взаємодії. О. Голуб, Р. Горяченко, Т. Ломакіна, О. Пащенко. Рада Європи. 2024. Видано Радою Європи Avenue de l'Europe F-Strasbourg Cedex. 25 с.

111. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950: ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

112. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання. Прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1984 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

113. Конопльова М. Українські поліцейські навчатимуться за європейськими стандартами СЕРОЛ. 6 Лютого 2020. URL: <https://shotam.info/ukrains-ki-politseys-ki-navchatymut-sia-za-ievropeys-kymy-standartamy-cepul/#:~:text=%>

114. Конституція України Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

115. Концептуальні підходи до реформування органів внутрішніх справ як складової правоохоронної системи та сектору безпеки і оборони України: Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу «Концептуальні підходи до реформування МВС у контексті загальнонаціонального плану реформ» 16 квітня 2015р. Київ Проєкт «Правоохоронна системи України: стан, проблеми, перспективи реформування» виконується за підтримки Міністерства закордонних справ Королівства Нідерландів (Програма МАТРА). Центр Разумкова. 56 с.

116. Концепція військово-патріотичного виховання в Міністерстві внутрішніх справ України та центральних органах виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України: затверджено Наказом МВС України від 29.11.2022 № 782.

117. Концепція запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських : Наказ МВС України від 29.01.2018 р. № 51. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MVS815.html

118. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : Наказ МОН України 06 червня 2022 року № 527.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22?find=1&text=обов#Text>

119. Концепція реформування кримінальної юстиції України: Затверджено Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text>

120. Концепція реформування освіти в МВС України : Наказ МВС України від 25.11.2016 р. № 1252.
URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS675.html

121. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: схвалено Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

122. Корженко О. М. Європейські стандарти професійної діяльності поліцейських. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.конф., м. Одеса, 7 грудня 2023р. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 42-45.

123. Корженко О. М. Концептуальні засади національно-патріотичного виховання поліцейських у системі національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Вип. № 90. Ч. 1. С. 78-84.

124. Корженко О. М. Міжнародні та європейські стандарти професійної діяльності поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 134-140.

125. Корженко О. М. Особливості професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивному суспільстві. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. Вип. № 14. С.1-22.

126. Корженко О. М. Реформа підготовки поліцейських у транзитивних державах: досвід для України. *Медіація у професійній діяльності поліцейського*

в умовах воєнного стану та після перемоги: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 липня 2025. Одеса, 2025. С. 25-59.

127. Короткова Ю. М., Г. В. Мухіна, Т. М. Сабельникова. Неперервна професійна підготовка поліцейських (соціальногуманітарний складник) : навчальний посібник / за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 164 с.

128. Кравець Г. В. Посткомуністичні трансформації як новий тип процесу суспільнополітичних перетворень. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 53. С. 54-63.

129. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 584 с.

130. Крижановська О. В. Ціннісно-компетентнісний підхід у навчанні для формування професійної компетентності майбутніх поліцейських. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2018. С. 196-198.

131. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III, від 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

132. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

133. Крщак І. В. Підготовка поліцейських: усунення важливих криміногенних викликів/ризиків і загроз. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*. Вінниця, 2024. С. 274-297.

134. Кубаєнко А. В. Моделі поліцейської діяльності: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія ПРАВО. Вип. 91. Ч. 3. С.110-121.

135. Кузьменко І. Г. Організаційно-правові засади професійної підготовки управлінських кадрів поліції в країнах ЄС: дис. ...доктора філософії: 081 «Право». НАВС. Київ, 2021. 241 с.

136. Курс КМЄС «Взаємодія поліції із громадою» став частиною освітньої програми всіх університетів МВС Листопад 25, 2021. *КМЄС*. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/euam-s-community-policing-curriculum-complements-educational-programme-for-ukraine-s-universities/>
137. Курс КМЄС з OSINT та кримінальних розслідувань за підтримки КМЄС. 14 лютого, 2025. URL: https://oduvsv.edu.ua/news/v_oduvsv_vidbuvsya_treningovij_kurs_z_osint_ta_kriminalnih_rozsliduvan_za_pidtrimki_kmyes
138. Ларченко М. Усталена демократія: межі демократичної терпимості (світовий та український досвід). *Український часопис конституційного права*. 2021. № 2. С. 15-27.
139. Лебедєва Н. Реформування підрозділу дільничних офіцерів поліції за проектом «поліцейський офіцер громади» в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 137-140.
140. Левченко О. Сепаратисти в поліції та вибори з окупантами: чи можливо повернути Донбас за хорватським сценарієм. *Українська правда*. 23 серпня 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/08/23/7069874/>
141. Литвин В. В. Формування та розвиток професійної компетентності патрульного поліцейського. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (106). С.277-288.
142. Ліцеї безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС. *Міністерства внутрішніх справ України*. 15.06.2024. URL: <https://mvs.gov.ua/news/liceyi-bezpekovogo-spriamuvannia-ta-nacionalno-patrioticnogo-vihovannia-mvs>
143. Ліщук В. Б. Особиста безпека як важлива складова в службовій діяльності поліцейських *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С.208-209.

144. Лопаєва О., Бойко О. Система підготовки поліцейських в Україні та закордонний досвід. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2023. № 2(2). С. 56-62.
145. Лунгол О. М. Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців правоохоронної діяльності засобами інформаційних технологій. *Наука і техніка сьогодні: журнал*. 2022. № 7(7). С. 153 – 163.
146. Лунгол О., Габорець О. Інтегративний підхід у професійній підготовці фахівців для підрозділів кримінальної поліції. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2025. № 11(57). С. 823-831.
147. Луппа В. А. Інноваційні методи підготовки юристів у ВНЗ. *Проблеми сучасної освіти*. № 4. 2013. С. 188-193.
148. Малишев Б. Чому реформа поліцейської освіти потрібна та як її здійснити. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/kavis/2011_1/movchan.htm
149. Мартиненко О. Система підготовки польської поліції (за матеріалами МВС України) // Права людини в Україні. Інформаційний портал харківської правоохоронної групи. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1399022448>
150. Матвєєва Л. Г. Від публічної безпеки до перехідного правосуддя – роль поліції в умовах війни. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., присв. Дню юриста, м. Одеса, 07 жовтня 2025 р., Т. 3. Одеса: ОДУВС, 2025. С. 124-126.*
151. Матвєєва Л. Г. Правова еліта в Україні: проблема формування. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2020. С. 67–77.
152. Матвєєва Л. Г. Професійно-правова культура працівників ОВС в перехідний період. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави*. О.: ОДУВС, 2015. С. 142–143.
153. Матвєєва Л. Г. Роль Національної поліції України у створенні єдиного безпекового простору держави. *Правове регулювання дотримання прав*

і свобод людини та громадянина в умовах адміністративно-правового режиму воєнного стану : колективна монографія / за заг. ред. А. В. Денисової. Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. С.110-135.

154. Матвєєва Л. Г. Транзитивність у правовій сфері: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 328 с.

155. Матвєєва Л. Г., Шевчук В. В. Інституційна роль правоохоронних органів у реалізації транзитивної юстиції: український досвід. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. № 5, ч. 3. С. 454-459.

156. Матерняк Даріуш. Як Польща з міліції зробила поліцію. 17 травня, 2016. *Польсько-Український портал. Главком.*
<https://glavcom.ua/publications/yak-polshcha-z-miliciji-zrobila-policiyu-351518.html>

157. Медіація в умовах воєнного стану : метод. рекомендації / кол. авт. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 92 с.

158. Мислива О. О., Бодирєв Д. А Вогнева підготовка: інновації vs. традиції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1 (110). С.23-28.

159. Моїсеєнко Д. М. «Перехідна держава» та «постсоціалістична держава»: співвідношення понять. *Держава і регіони*. 2014. № 1 (43). С. 14-17.

160. Музичук О., Невядовський В., Найда В. Напрямки вдосконалення діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2023. № 1 (23). С. 5-12.

161. Назимко Є. С., Буга Г. С., Буга В. В. Досвід зарубіжних країн у підготовці поліцейських. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 10. С. 475-478.

162. Насіленко Л. Професійна підготовка майбутніх юристів на основі компетентнісного підходу (з досвіду роботи Університету сучасних знань). *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 6. С. 75–81.

163. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. Глуховець В. А., Миронюк Р. В., Комісаров О. Г. та інші; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т. П. Мінка. Дніпро: ДДУВС, 2017. 480 с.
164. Національний університет внутрішніх справ. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-35191>
165. Немонова Л. Х., Анісімов Д. О. Сприяння гендерній рівності в Національній поліції України в умовах воєнного стану: ключові тенденції. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія*. 2024. № 6. С. 1-5. URL: <https://www.reicst.com.ua/pmtp/article/view/2024-6-01-01/2024-6-01-01>
166. Нітченко А. Г., Ігнатенко С. В. Ефективність застосування кейс-методу при фаховій підготовці майбутніх юристів у закладах вищої освіти. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2019. № 1 (5). С.66-70.
167. Нітченко А. Інноваційні методи навчання в системі вищої юридичної освіти. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2023. № (1 (7)). С. 49–53.
168. ООН підтримує безпекові ініціативи з посилення довіри населення до поліції. Перший креативний простір «Відкрита поліція» у Маріуполі покликаний посилити безпеку населення, підвищити громадську довіру до поліції та сприяти співпраці між поліцією та громадянами. 27 квітня 2021. ПРООН в Україні. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/oon-pidtrymuje-bezpekovi-initsiatyvy-z-posylennya-doviry-naselennya-do-politsiyi>
169. Опитування громадської думки для Консультативної місії ЄС в Україні. 24-29 вересня 2024 року. URL: https://www.euam-ukraine.eu/wp-content/uploads/2024/10/2024_EUAM-Survey-Results_UKRFor-website.pdf
170. Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю К9 Правоохоронна діяльність галузі знань К Безпека та оборона. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2025/09/2_2025_rik_opp_k9__pd-pol_bakalavr.pdf.
171. Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку: прийнята восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поведження з порушниками, Гавана, Куба, 27

серпня – 7 вересня 1990 року. / Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство. За заг. редакцією О.А. Банчука. К.: Москаленко О.М., 2013. С. 12–15.

172. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (січень 2024 р.) *Центр Разумкова*: URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vladydovira-dosotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-sichen-2024r>

173. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, оцінка проблем, що існують в українському суспільстві (листопад 2025р.). 16 грудня 2025. *Центру Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-otsinka-problem-shcho-isnuut-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2025r>

174. Павленко С. О. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи освіти МВС України відповідно до європейських стандартів. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 331–336.

175. Павлишин О. В. Юридична праксеологія: практичні та прикладні аспекти філософії права. *Держава і право: збірник наукових праць*. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. Вип. 24. С. 75–81.

176. Пальчевський С. С. Акмеологія – поклик майбутнього. *Акмеологія в Україні: теорія і практика*. 2010. №1. С.7–13.

177. Пальчевський С. С. Акмеологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Кондор, 2008. 398 с.

178. Пасько О. В. Система підготовки майбутніх працівників для Національної поліції. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2016. № 5. 191-194. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/43.pdf>

179. Патрульна поліція. Офіційний веб-сайт. <https://my.patrolpolice.gov.ua/how/>

180. Пилипів Р. М. Праксеологічний вимір діяльності патрульної поліції в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 147-150.

181. Пишна А. Г. Поняття теоретико-правових основ дотримання прав і свобод людини національною поліцією України у сфері публічного порядку і безпеки. *Правові новели. Науковий юридичний журнал*. 2024. № 23, т. 2. С. 106-119.

182. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. Харків : ХНУВС, 2018. 246 с.

183. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. за матеріалами X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 3 лип. 2025 р). Вінниця : ХНУВС, 2025. 476 с.

184. Підтримка української поліції – разом до перемоги у війні та реформах. *Офіційний вебсайт Європейського Союзу*. 2022. Серпень 15. <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/assisting-ukrainian-police-during-the-war-and-keeping-the-reform-going/#:~:text=>

185. Повстин О. В. Праксеологічний підхід у формуванні управлінської компетентності майбутніх фахівців у галузі безпеки людини. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2018. № 17. С. 151-155.

186. Поливанюк В. Д., Завістовський О. Д. Професійна підготовка поліцейських: міжнародний досвід та вітчизняні перспективи розвитку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С.467-469.

187. Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.

188. Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання : навчальний посібник / Ю. А. Хатнюк, О. Б. Мороз, В. В. Бондар, М. Ю. Самченко, С. С. Гнатюк, Є. В. Кобко ; за ред. Ю. С. Назара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 640 с.

189. Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 16 вересня 2022. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. 112 с.

190. Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 20 вересня 2022. Одеса, 2023. 120 с.

191. Поліціанти, які перейшли на бік росіян під час окупації Лимана, заочно отримали по 15 років в'язниці. *Zmina.info* від 15 жовтня 2023 року. URL: <https://zmina.info/news/policzejski>

192. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: затверджено Розпорядженням Президента України від 7 жовтня 1992 року № 157/92-рп втратило чинність на підставі Указу Президента № 1138/2000 від 17.10.2000 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/uk-ru/157/92-%D1%80%D0%BF#Text>

193. Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: Наказ МВС України 16.02.2016 № 105 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 квітня 2016 р. за № 576/28706 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text>

194. Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції: Затверджено Наказом МВС України від 24.12.2015 № 1625 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 січня 2016 р. за № 76/28206 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#n14>

195. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ МВС України від 26.01.2016 № 50, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 19 лютого 2016 р. за № 260/28390 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>

196. Попова Л. М. Діяльність поліції зарубіжних країн і можливість використання їх досвіду в Україні. *Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*. Харків, 2019. С. 200-202.

197. Порядок діяльності поліцейських комісій: Наказ МВС України від 25.12.2015 № 1631, зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 14 січня 2016 р. за № 49/28179 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0049-16#n15>

198. Порядок добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для МВС України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України: Наказ МВС України 15.04.2016 № 315 (у редакції наказу МВС України 08.05.2018 № 383). Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 29 квітня 2016 р. за № 668/28798 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16#Text>

199. Порядок проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України: Наказ МВС України 18 вересня 2024 року № 634. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 жовтня 2024 року за № 1487/42832 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/z1487-24#Text>

200. Прилипко В. М. Правова компетентність у структурі професійної правової культури фахівців. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 4 (181). С. 13-16.

201. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України № 3477-IV від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

202. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

203. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2123-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>

204. Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану: Закон України від

24 березня 2022 року № 2151-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2151-20>

205. Про утворення Координаційної ради з питань моніторингу реалізації плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2026 р. № 65 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2026-%D0%BF#Text>

206. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>

207. Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України від 16 березня 2022 року № 143/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>

208. Про національну безпеку: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

209. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 25.11.2016 № 1252 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МВС України № 165 від 28.02.2017). 8 с.

210. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження МВС України від 21.07.2019 р. № 693-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693-2019-%D1%80#Text>.

211. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: затверджено розпорядженням КМУ від 23 серпня 2024 р. № 792-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#Text>Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року № 565-XII Втрата чинності від 07.11.2015, підстава – 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12#Text>

212. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року № 565-ХІІ Втрата чинності від 07.11.2015, підстава – 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12#Text>

213. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

214. Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських: Наказ МВС від 25.12.2015 № 1631 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0049-16#Text>

215. Про освіту: Закон України від 23 травня 1991 року № 1060-ХІІ Втрата чинності від 28.09.2017, підстава – 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>

216. Професійні, освітні і кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття вакантних посад у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: затверджено Наказом МВС України від 13 лютого 2020 року № 123, зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 24 лютого 2020 р. за № 199/34482 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0199-20#Text>

217. Регламент (ЄС) 2015/2219 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про Агентство Європейського Союзу з підготовки правоохоронних органів (CEPOL) та про заміну та скасування Рішення Ради 2005/681/JHA Regulation (EU) 2015/2219 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on the European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL) and replacing and repealing Council Decision 2005/681/JHA

218. Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 12 по 17 вересня 2025 рокує. URL: <https://razumkov.org.ua/anons/rezultaty-sotsiologichnogo-opytuvannia-shcho-provodylosia-sotsiologichnoiu-sluzhboiu-tsentru-razumkova-z-12-po-17-veresnia-2025-roku>

219. Рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві. Організація з безпеки та співробітництва в

Європі; Верховний комісар у справах національних меншин. 2006. 48 с.
URL: <https://www.osce.org/files/f/ documents/a/4/32236.pdf>

220. Реформування поліції в країнах Центральної та Східної Європи. Процес і прогрес. / П. Абрахам, Д. Бакрач, А. Бек та ін.: Під ред М. Капаріні, О. Мареніна; Передмова О. Ярмиша. К., 2005. 296 с.

221. Розбудова цілісності і доброчесності під час реформування поліції. Досвід України : аналіт. доп. та матер. спеціаліз. Міжнар. конф.(17 квіт. 2019 р., м. Київ) /за ред. О. Д. Маркеевої та Л. І. Полякова; Національний інститут стратегічних досліджень ; Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння ; Женевський центр безпекового урядування. Київ : НІСД, 2019. 112 с.

222. Романенко О. В. Формування навичок медіації в майбутніх правоохоронців. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 106-111.

223. Савчук О. Реформування поліції: міжнародний досвід. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром. USAID. 20 17 с. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29325.pdf>

224. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ / Хатія Деканоїдзе, Мадлен Хелашвілі: Київ, 2018. 164 с.

225. Склярова Ю. Атестація поліцейських в Україні (історико-правовий аспект). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 190-194.

226. Сніца Т., Гнидюк О., Діденко О. Тенденції професійної підготовки офіцерів поліції у європейських країнах. *Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2021. № 3 (26). С. 149-165.
URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/885/811>

227. Совгір І. М. Відомча освіта як елемент системи кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2005. № 4'2. С. 159-161.

228. Сокурєнко В. В. Перспективні напрями оптимізації процесу відбору кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що готують поліцейських. *Підготовка поліцейських в умовах*

реформування системи МВС України : збірник наукових праць. Х. : ХНУВС, 2018. С. 44–47.

229. Сокурєнко В. В. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*: матеріали науково-практичної конференції. Харків, ХНУВС, 2016. С. 9–12.

230. Сокурєнко В. В. Реформа правоохоронної системи як уособлення практичної реалізації вектора безпеки Стратегії сталого розвитку «Україна-2020». URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-5/doc/4/06.pdf>

231. Солнцева Х. В. Деякі питання організації поліцейської діяльності. *Право та інновації*. 2017. № 1 (17). С. 111-115.

232. Староста В. І. Професійна підготовка поліцейських в умовах трансформації державної безпеки: адміністративно-правовий вимір. *Форум права*. 2025. № 83 (3). С. 6-13. URL : <http://doi.org/10.5281/zenodo.16746280>

233. Староста В. І. Сутність та особливості закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Право*. 2020. № 3. С. 236–241.

234. Статус вищого навчального закладу. Створення та розвиток Київської вищої школи МВС СРСР. *Офіційний веб-портал Національна академія внутрішніх справ*. URL: <https://www.navs.edu.ua/news/status-vishhogo-navchalnogo-zakladu-stvorennya-ta-rozvitok-kiyivskoyi-vishhoyi-shkoli-mvs-srsr.html>

235. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / За заг. редакцією О.А. Банчука. К.: Москаленко О.М., 2013. 588 с.

236. Статут Державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Академія патрульної поліції». Ідентифікаційний код ЄДРПОУ 41521767: затверджено Головою Національної поліції України 08.08. 2022 року. URL:

237. Стратегія національної безпеки України: Безпека людини – безпека країни: затверджено Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

238. Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: схвалено розпорядженням КМУ від 15 листопада 2017 р. № 1023-р

239. Сьомін С. В. Патріотичне виховання молоді як невід’ємна складова системи забезпечення національної безпеки України. *Національний інститут стратегічних досліджень. Серія Національна безпека*. 2016. № 34. URL : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/patriotuzm-d0e63>

240. Танько А. Форми та методи підготовки працівників Національної поліції України до реалізації державної правоохоронної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 107-115.

241. Танько А.В. Стратегія кадрової політики Національної поліції України у контексті оновлення адміністративно-правових засад захисту прав і свобод людини. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2 (89). С. 211–226.

242. Типовий порядок проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади: Наказ МВС України від 25.12.2015 № 1631, зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 14 січня 2016 р. за № 50/28180 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-16#n4>

243. Тичина Д.М., Григорчук О.Ю. Генеза підготовки персоналу в системі Міністерства внутрішніх справ України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. № 3. ч. 2. С. 266-272.

244. Тишлек М. М. Правові та організаційні засади кадрового забезпечення управління в органах Національної поліції України: дис. ... доктора філософії: 081 «Право». Кропивницький, 2023. 215 с.

245. Токман А. А. Історичний аналіз проблем формування моральних якостей курсантів навчальних закладів МВС України. *Право і безпека: науковий журнал*. 2008. Т. 7. № 2. С. 181–188.

246. Трофименко А. В. Деокупація та реінтеграція: досвід Хорватії для України. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Історія. Політологія. 2020. Вип. 27. С. 142–150.

247. У Києві стартували тренінги для українських поліцейських щодо забезпечення правопорядку за «скандинавською» моделлю. 25 вересня 2017. *Офіційний вебпортал Національна поліції України*. URL: <https://npu.gov.ua/news/u-kievi-startuvali-treningi-dlya-ukrainskikh-politseyskikh-shchodo-zabezpechennya-pravoporyadku-za-skandinavskoju-modellyu>

248. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми держава ми-членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text)

249. Управління органами Національної поліції України: підручник / за заг. ред. В.В. Сокурєнка. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.

250. Успіх чи ні? Як українці оцінюють реформування органів правопорядку та підтримку ЄС. *EUAM Ukraine*. 28 жовтня, 2024. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/success-or-not-how-ukrainians-assess-law-enforcement-reforms-and-the-eu-s-support>

251. Федоренко О. І., Марченко О. Г. Світова теорія та практика формування освітнього середовища в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Europeanization of the educational environment: realities and prospects: scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. Р. 314-337. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/348/9578/19965-1>

252. Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 220 с.

253. Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав – членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове

забезпечення діяльності у сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 228 с.

254. Хорватія готує військову поліцію Королівських сил безпеки. 13 листопада 2023. *Indeksonline. Net*. URL: <https://indiksonline.net/uk/kroacia-trajnnon-policine-ushtarake-te-fsk-se/>

255. Хоркавий С. В. Поліцейська співпраця країн-членів Європейського Союзу: досвід для України в умовах євроінтеграційних процесів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 325-328.

256. Цимбал С. В., Вознюк О. В., Кубіцький С. О. Синергетичний та акмеологічний аспекти формування професійної компетентності студентів. *Нові технології навчання : наук. метод. зб.* К., 2005. Вип. 40. С. 80-90. URL: https://eprints.zu.edu.ua/26966/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F_2005_1.pdf

257. Цимбалюк В. І., Красько М. І., Омельченко С.Л. Гендерні аспекти в тактичній підготовці поліцейських: проблеми рівного доступу та адаптації навчальних програм. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. № 03.Ч. 3. С. 202-210.

258. Цільмак О. М. Компетентнісний підхід під час підготовки фахівців правоохоронного профілю. *Юридична психологія та педагогіка*. 2009. № 2. С. 154–164.

259. Цмоць У. О. Правова праксеологія як чинник ефективності юридичної практики. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 4. С.155-164.

260. Чумак В. В. Принципи та способи реформування поліції в Естонії. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. № 3 (83). С. 297-302.

261. Швець Д. В. Євдокімова О. О. Поліцейська освіта: європейські підходи до організації та тенденції розвитку. *Наше право*. 2020. № 3. С. 17-26.

262. Швець Д. В. Особливості професійної підготовки поліцейських порівняний аналіз. *Вісник Харківського національного університету*

ім. В. Н. Каразіна Серія «ПРАВО». 2018. Вип. 25. С. 14-17.
URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3484/Osoblyvosti_profesiinoi_pidhotovky_politseiskikh_porivnialnyi_analiz_Shvets_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

263. Швець Д. В. Поліцейська освіта: європейські підходи до організації та тенденції розвитку. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків, 2020. С.50-54.

264. Швець Д. В. Поняття, зміст та функції професійної підготовки поліцейського в Україні. *Форум права: електронне наукове фахове видання*. 2017. № 5. С. 441–446.

265. Швець Д. В. Реформування поліцейських органів зарубіжних країн: правовий та психологічний аспекти. *Право і безпека*. 2016. № 4 (63). С. 162-169.

266. Швець Д. В. Сутність та специфіка професійної підготовки поліцейських. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 217-223.

267. Шевченко Т. В., Ширяєв О. О. Юридичне забезпечення підготовки поліцейських до дій у штатних та екстремальних ситуаціях. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2019. С. 60-63.

268. Шевчук О. О., Томма Р. П. Досвід підготовки поліцейських кадрів у зарубіжних країнах. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2018. № 4. С. 92–95.

269. Шеховцова В. В. Підготовка управлінських кадрів поліції: зарубіжний досвід. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1 (3). С. 161-166.

270. Шишкарьова О. Г. Зарубіжний досвід оцінювання ефективності поліцейської діяльності та можливості його запровадження в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С.652-658.

271. Шкаровський О. С. Професійна підготовка поліцейських як інструмент формування правової культури. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*. Харків, 2021. С. 74-76.

272. Школа С. М., Сіротченков Д. Ю. Підготовка поліцейських в Україні на етапі входження в європейський освітній простір. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : збірник наукових праць. Х. : ХНУВС, 2018. С. 205–208.

273. Юрій І. А. Правові аспекти національно-патріотичного виховання особистості в системі відомчих навчальних закладів МВС України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Вип. 30. 2015. Т. 1. С. 64-69.

274. Як в Америці навчають копів. Київ, 2018. URL: <https://mmr.net.ua/autoworld/13485>

275. Як ЄС допомагає Україні реформувати поліцію та систему правосуддя. Травень 31, 2024. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/opinion/how-the-eu-helps-ukraine-reform-police-and-justice/#:~:text=>

276. Як змінювався рівень довіри українців до силових та правоохоронних органів. *Слово і діло: аналітичний портал*. 21 червня, 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/06/21/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvavsya-riven-doviry-ukrayincziv-sylovyx-ta-pravoohoronnyx-orhaniv>

277. Ярмиш О. Н., Гавриленко О. А. Спеціальні навчальні заклади МВС у Харкові: становлення та розвиток. *Вісник Харківського університету внутрішніх справ*. 1999. С. 20-26.

278. About Us. Background. <https://www.euam-ukraine.eu/our-mission/about-us/#:~:text=Since%20then%2C%20EUAM%20Ukraine%20has,good%20governance%20and%20human%20rights>

279. Caparini M., Marenin O. Crime, Insecurity and Police Reform in Post-Socialist CEE. *The Journals of Power Institutions in Post-Soviet Societies*. 2025. Issue 2. DOI <https://doi.org/10.4000/pipss.330>

280. Education for police officers. URL: <https://gov.hr/en/education-for-police-officers/1044#:~:text=,the%20third%20and%20fourth%20grades>

281. Erica Marat, *The Politics of Police Reform: Society against the State in Post-Soviet Countries* Oxford: Oxford University Press. 2018. 249 p.
282. Freedom in the World 2025. Ukraine.
URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-world/2025>
283. Guidelines for the Effective Implementation of the Code of Conduct for Law Enforcement Officials : Resolution E/RES/1989/61 adopted by the Economic and Social Council on 24 May 1989. New York : United Nations, 1989.
URL: <https://digitallibrary.un.org/record/75546>
284. Kokhan Halyna. Police in Ukraine: corruption versus reform. 2020.
<https://www.cmi.no/publications/7312-police-in-ukraine-corruption-versus-reform#:~:text=>
285. Learning, training and research. OSCE Transnational Threats Department.
URL: <https://tntd.osce.org/secretariat/107819>
286. Lietuvos Respublikos Policijos Veiklos: Įstatymas 2000 m. spalio 17 d. Nr. VIII–2048. *Vilnius*. Pirmasis skirsnis. Bendrosios nuostatos URL:: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CA89372D00AA>
287. Lunhol O.M., Haborets O.A., Kolieva H.M. Didactic terms of use of Biograph Infiniti specialized software in Ukraine's higher education institutions. *Information Technologies and Learning Tools*. 2023. № 94(2). C. 102-113.
URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v94i2.5111>.
288. Making Europe a safer place through law enforcement training and learning: CEPOL URL: <https://www.cepola.europa.eu/>
289. Matvieieva L., Myrza S., Palshkov K. Ensuring Economic security as a component of the activities of the National Police within Ukraine's unified security space. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2025. № 5. P. 283-289.
290. Pavlenko S., Sevruk V, Kobko Y. Training police officers in the conditions of reforming the system of education of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in accordance with European standards. *Наука і освіта* (Science and Education). 2017. № 6. P. 142-150.
291. Police in Ukraine: corruption versus reform Halyna Kokhan (2020)

292. Police of the Republic of Moldova. Ministry of Internal Affairs. URL: <https://www.igp.gov.md/en/about>

293. The European code of Police Ethics Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum. Council of Europe Publishing Strasbourg Cedex. 76 p. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rm.coe.int/the-european-code-of-police-ethics-pdf/1680b003e0#:~:text=match%20at%20L1811%2029,police%20training%20at%20all%20levels

294. The International Criminal Investigative Training Assistance Program (ICITAP). URL: <https://www.justice.gov/criminal-icitap>.

295. Ukraine's powerful Interior Minister Avakov under fire over police reform failures. By Liliane Bivings. Atlantic Council. June 30, 2020. URL: [https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-powerful-interior-minister-avakov-under-fire-over-police-reform-failures/#:~:text](https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-powerful-interior-minister-avakov-under-fire-over-police-reform-failures/#:~:text=)

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Корженко О.М. Міжнародні та європейські стандарти професійної діяльності поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С.134-140.
2. Корженко О.М. Вплив воєнного стану на конституціоналізм в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2024. С.38-44.
3. Корженко О.М. Концептуальні засади національно-патріотичного виховання поліцейських у системі національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Вип. № 90. Ч. 1. С. 78-84.
4. Корженко О.М. Особливості професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивному суспільстві. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. Вип. № 14. С.1-22.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Korzhenko O. International experience in professional police personnel training. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.конф., м.Одеса, 9 грудня 2022р. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 37-42.
2. Корженко О.М. Реформа підготовки поліцейських у транзитивних державах: досвід для України. *Медіація у професійній діяльності поліцейського в умовах воєнного стану та після перемоги*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 липня 2025. Одеса, 2025. С. 25-59.
3. Корженко О.М. Європейські стандарти професійної діяльності поліцейських. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.конф., м. Одеса, 7 грудня 2023р. Одеса: ОДУВС, 2023. С.42-45.

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Корженко Ольги Михайлівни за темою «Професійно-правова підготовка
 поліцейських в транзитивних умовах» у практичну діяльність управління
 кадрового забезпечення ГУНП в Одеській області**

Комісія у складі:

начальника управління кадрового забезпечення ГУНП в Одеській області
 полковника поліції Олексія Бущука;

заступника начальника управління – начальника відділу професійного
 навчання УКЗ ГУНП в Одеській області полковника поліції Вадима Сердюкова;

заступника начальника ВПН УКЗ ГУНП в Одеській області капітана поліції
 Сергія Цапко;

склала цей акт, з приводу того, що наукові розробки, рекомендації та
 пропозиції викладені у наукових статтях:

Корженко О.М. Міжнародні та європейські стандарти професійної
 діяльності поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С.134-
 140;

Корженко О. М. Вплив воєнного стану на конституціоналізм в Україні.
Південноукраїнський правничий часопис. № 3. 2024. С.38-44;

Корженко О. М. Концептуальні засади національно-патріотичного
 виховання поліцейських у системі національної безпеки України. *Науковий
 вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Вип. № 90. Ч. 1. С. 78-
 84;

Корженко О. М. Особливості професійно-правової підготовки
 поліцейських у транзитивному суспільстві. *Український політико-правовий
 дискурс*. 2025. Вип. № 14. С.1-22,

2. Корженко О. М. Вплив воєнного стану на конституціоналізм в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2024. С. 38-44.

3. Корженко О. М. Концептуальні засади національно-патріотичного виховання поліцейських у системі національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Вип. № 90. Ч. 1. С. 78-84.

4. Корженко О. М. Особливості професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивному суспільстві. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. Вип. № 14. С.1-22.

5. Korzhenko O. International experience in professional police personnel training. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.конф., м. Одеса, 9 грудня 2022р. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 37-42.

6. Корженко О. М. Реформа підготовки поліцейських у транзитивних державах: досвід для України. *Медіація у професійній діяльності поліцейського в умовах воєнного стану та після перемоги*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 липня 2025. Одеса, 2025. С. 25-59.

7. Корженко О. М. Європейські стандарти професійної діяльності поліцейських. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.конф., м. Одеса, 7 грудня 2023р. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 42-45.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Ольги Корженко на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» за темою «Професійно-правова підготовка поліцейських в транзитивних умовах» впроваджені у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ і використовуються при дослідженні актуальних проблем професійно-правової підготовки поліцейських.

Члени комісії:

Начальник відділу організації
наукової діяльності
кандидат юридичних наук, доцент

Наталія ДОМБРОВАН

Завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
доктор юридичних наук, професор

Віктор КОНОПЕЛЬСЬКИЙ

Начальник відділу аспірантури
(ад'юнктури) та докторантури
кандидат юридичних наук

Ірина ТЕСЛЮК

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Одеського
державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

полковник пенсії

Максим КОРНІЄНКО

10 02 2026 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
Корженко Ольги Михайлівни за темою «Професійно-правова
підготовка поліцейських в транзитивних умовах» в освітній процес
Одеського державного університету внутрішніх справ**

Комісія у складі начальника відділу організації освітнього процесу Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидата технічних наук, доцента Олександра Сіфорова, директора інституту права та безпеки ОДУВС, кандидата юридичних наук, доцента Володимира Дришлюка, завідувача кафедри адміністративного права і процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України Олени Крижановської, склала цей акт, про те, що результати дисертаційного дослідження Ольги Корженко за темою «Професійно-правова підготовка поліцейських в транзитивних умовах» використовуються в освітньому процесі Одеського державного університету внутрішніх справ, зокрема під час проведення семінарських та практичних занять зі здобувачами вищої освіти при вивчення таких навчальних дисциплін: «Актуальні проблеми захисту та дотримання прав людини в правоохоронній діяльності», «Актуальні проблеми поліцейської діяльності», «Актуальні проблеми превентивної діяльності органів Національної поліції», «Організаційно-правові засади діяльності поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку», «Забезпечення прав людини в діяльності поліції», «Застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод».

Зокрема, використовуються основні положення та висновки, викладені у наступних публікаціях Корженко Ольги Михайлівни:

1. Корженко О. М. Міжнародні та європейські стандарти професійної діяльності поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С.134-140.

2. Корженко О. М. Вплив воєнного стану на конституціоналізм в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. 2024. С.38-44.

3. Корженко О. М. Концептуальні засади національно-патріотичного виховання поліцейських у системі національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Вип. № 90. Ч. 1. С. 78-84.

4. Корженко О. М. Особливості професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивному суспільстві. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. Вип. № 14. С.1-22.

5. Korzhenko O. International experience in professional police personnel training. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.конф., м. Одеса, 9 грудня 2022р. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 37-42.

6. Корженко О. М. Реформа підготовки поліцейських у транзитивних державах: досвід для України. *Медіація у професійній діяльності поліцейського в умовах воєнного стану та після перемоги*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 липня 2025. Одеса, 2025. С. 25-59.

7. Корженко О.М. Європейські стандарти професійної діяльності поліцейських. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.конф., м. Одеса, 7 грудня 2023р. Одеса: ОДУВС, 2023. С.42-45.

Члени комісії:

Начальник відділу організації
освітнього процесу
кандидат технічних наук, доцент

Олександр СІФОРОВ

Директор
Інституту права та безпеки
кандидат юридичних наук, доцент

Володимир ДРИШЛЮК

Завідувач кафедри
адміністративного права і процесу
кандидат юридичних наук, доцент

Олена КРИЖАНОВСЬКА

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Корженко Ольги Михайлівни за темою «Професійно-правова підготовка
 поліцейських в транзитивних умовах» у практичну діяльність управління
 кадрового забезпечення ГУНП в Одеській області

Комісія у складі:

начальника управління кадрового забезпечення ГУНП в Одеській області
 полковника поліції Олексія Бушука;

заступника начальника управління – начальника відділу професійного
 навчання УКЗ ГУНП в Одеській області полковника поліції Вадима Сердюкова;

заступника начальника ВПН УКЗ ГУНП в Одеській області капітана поліції
 Сергія Цапко;

склала цей акт, з приводу того, що наукові розробки, рекомендації та
 пропозиції викладені у наукових статтях:

Корженко О.М. Міжнародні та європейські стандарти професійної
 діяльності поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С.134-
 140;

Корженко О. М. Вплив воєнного стану на конституціоналізм в Україні.
Південноукраїнський правничий часопис. № 3. 2024. С.38-44;

Корженко О. М. Концептуальні засади національно-патріотичного
 виховання поліцейських у системі національної безпеки України. *Науковий
 вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Вип. № 90. Ч. 1. С. 78-
 84;

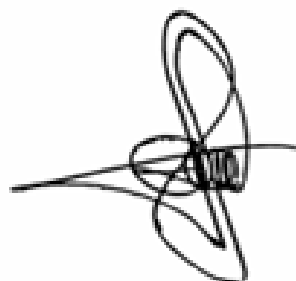
Корженко О. М. Особливості професійно-правової підготовки
 поліцейських у транзитивному суспільстві. *Український політико-правовий
 дискурс*. 2025. Вип. № 14. С.1-22,

та оприлюднених у межах підготовки дисертаційного дослідження на тему «Професійно-правова підготовка поліцейських в транзитивних умовах» впроваджено у практичну діяльність управління кадрового забезпечення ГУНП в Одеській області з метою використання під час підготовки тематичних планів занять зі службової підготовки, проведення занять у системі службової підготовки, а також у безпосередній практичній діяльності.

Підсумки практичного використання зазначених наукових розробок та пропозицій підтвердили їх ефективність щодо формування професійно-правової компетентності поліцейських та впровадження стандартів належної поліцейської діяльності з урахуванням сучасних підходів.

Члени комісії:

Начальник управління
кадрового забезпечення
ГУНП в Одеській області
полковник поліції

Олексій БУЦУК

Заступник начальника управління –
начальник відділу професійного навчання
УКЗ ГУНП в Одеській області
полковник поліції

Вадим СЕРДЮКОВ

Заступник начальника
ВПН УКЗ ГУНП в Одеській області
капітан поліції

Сергій ЦАПКО